

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

MAGASIN fra Det kongelige Bibliotek

8. årgang nr. 4 marts 1994

INDHOLD

ULF HAXEN: Biblia de Alba i facsimile	3
HARALD ILSØE: Inden for murene. Bibliotekets 'skatte' set i et tilbageblik	8
PER NØRGÅRD: Rued Langgaards lange kamp - mod de forkerte ...	26
BO BJØRNVIG: Bag kulisserne. En studentermedhjælper rapporterer fra sit liv bag scenen i 1970'erne	31
ERIK DAL: Europæiske Bogbind '93	38
JUBILEUMSPUBLIKATIONER FRA DET KONGELIGE BIBLIOTEK	46
KRONIK. Juli - september 1993	73
PUBLIKATIONER	86
Bestillingskort	92

Udgiver: Det kongelige Bibliotek

Redaktion: Afdelingsbibliotekar Lotte Philipson

I redaktionen: Overbibliotekar Erland Kolding Nielsen

Ekspedition: Det kongelige Bibliotek, Postboks 2149, 1016 København K.

Tlf.: 33 93 01 11

Oplag: 3.600 • Gratis i abonnement • Tryk: Det kongelige Bibliotek

Hvor intet andet angives, er eftertryk tilladt med angivelse af kilde og evt. forfatter.

ISSN 0905-5533

Omslag: Alba Bibelen, fol. 88 v. Ypperstepræsten Aron forretter gudstjeneste i Tabernaklet. Aron ses siddende bagest i teltet. Den rituelle ofring forrest i billedet ved siden af andre rituelle genstande og den Syvarmede Lysestage. Billedet er et eksempel på sammensmeltning af rabbinsk og kristen tolkning.
- Se artiklen s. 3.

MAGASIN

fra Det kongelige Bibliotek

8. årgang nr. 4 marts 1994

FORORD

Ved reskript af 15. november bestemte Christian VII, at Det store Kongelige Bibliotek skulle åbnes for offentligheden eller, som det hed i reskriptets § 1, "for enhver, der ønsker at benytte sig heraf". Begivenheden var ikke alene den vigtigste i bibliotekets egen historie siden grundlæggelsen i 1653, men var også, når der ses bort fra åbningen af et specialbibliotek nogle årtier forinden, starten på det offentlige biblioteksvæsen i Danmark, som i de forløbne 200 år har udviklet sig uden sidestykke til et af de mest ansete i verden.

Efteråret 1993 - både før og efter d. 15. november - stod derfor naturligt i dette jubilæums tegn. Et jubilæum skal dog ikke bare fejres som den begivenhed, det er i sig selv, men bør også give anledning til, at man ser både tilbage og fremad, og til, at man iværksætter aktiviteter, der ellers ikke ville blive gennemført. Biblioteket havde således også planlagt sit offentlighedsjubilæum med det formål at vise ikke bare vore daglige brugere, men også et bredere publikum, ja hele Danmarks befolkning, glimt af både vore rige samlinger, af nutidige opgaver og af, hvad der kan ventes i fremtiden.

Aktiviteterne omfattede dels 5 *jubilæumsudstillinger* dels et omfattende *publikationsprogram*. Udstillingerne, der vistest både i bibliotekets egne bygninger på Slotsholm og i Fiolstræde, i

Kunstindustrimuseet og i Biblioteksalen over Trinitatis Kirke ved Rundetårn, fokuserede dels på forskellige funktioner i Det kongelige Bibliotek - national- og universitetsbibliotek, bogmuseum og kulturinstitution - dels på at vise udsnit af samlingerne, man både forbinder og *ikke* forbinder med biblioteket. Publikationerne, der ikke alle kunne udsendes lige på jubilæumsdagen, men fortsat vil udkomme ind i 1994, er udgivelser af blivende værdi, der tager sigte på stort set alle kategorier af vort mangeartede publikum, fra forskerverden over studenterne til den brede danske befolkning. Der er både nye hjælpemidler for forskere og andre brugere, forskningspublikationer, kildeudgaver og ikke mindst præsentationer af og introduktioner til samlingerne, huset, miljøet og arbejdspladsen.

Med dette nummer af vort kulturtidskrift *Magasin* afsluttes offentlighedsjubilæet med en række artikler, der tager afsæt i begivenheden og aktiviteterne, og samtidige afspejler den fæctterede institution, der er Det kongelige Bibliotek.

Førstebibliotekar Ulf Haxen skriver om den spansk-jødiske *Albabibel* fra 1430, som i fascimileudgaven var Ny Carlsberg Fondets jubilæumsgave til biblioteket, seniorforsker Harald Ilse - forfatter til bl.a. bibliotekets egen store

jubilæumsgave til den danske offentlighed, jubilæumsværket *På Papir, Pergament og Palmeblade. Skatte i Det kongelige Bibliotek* - sætter begrebet 'skatte' ind i en sammenhæng, der rækker videre end den traditionelle opfattelse, og redaktør Bo Bjørnvig, der har en fortid som boghenter i sine studenterdage, tegner et erindringsbillede set nedfra i det traditionelle hierarki, et både morsomt og velskrevet supplement til jubilæumsbogen om biblioteket som studiemiljø og arbejdsplads *Sådan set*. Endvidere skriver dr. phil. Erik Dal, formand for dommerkomiteen for den store europæiske bogbindkonkurrence, biblioteket som *Danmarks Bogmuseum* udskrev i 1992, om konkurrencen og udstillingen *Europæiske Bogbind '93*. Sidst, men ikke mindst bringes komponisten Per Nørgårds tale

om kollegaen Rued Langgaard ved åbningen af biblioteks udstilling i anledning af Langgaards 100-års dag i september 1993.

I et særligt afsnit bringes en række anmeldelser, præsentationer og omtaler af godt halvdelen af de publikationer, biblioteket udsender ved eller i tilknytning til jubilæet. Andre vil blive omtalt i kommende numre. Vi håber, at vore læsere får appetit på at gå videre, fordybe sig i og glæder os ved at *anskaffe* værkerne, der jo i sigte, indhold og brug i de fleste tilfælde rækker langt ud over selve jubilæet. - Sidst i nummeret finder man en samlet oversigt med bestillingsblanket.

God fornøjelse!

Erland Kolding Nielsen

Biblia de Alba i facsimile

Rabbiner Moses Arragels bibeloversættelse fra hebraisk til spansk

af førstebibliotekar, mag.art. Ulf Haxen

Det kongelige Bibliotek har fra Ny Carlsbergfondet modtaget en fornem bog-gave i anledning af sit 200 års jubilæum som åbent bibliotek for offentligheden.

Det drejer sig om den spansk jødiske ALBA Bibel (*Biblia de Alba*), som det engelske forlag, FACSIMILE EDITIONS har ladet reproducere med brug af ekspertise fra kodikologer, bogbindere, forgyldere og edb-teknikere i England, Italien, Spanien og Israel og med anvendelse af avanceret laser teknologi.

Originaleksemplaret af ALBA Bibelen opbevares i *Palacio de Liria* i Madrid, hos en efterkommer af hertugen af Alba under katalognummer 399. Den omfatter 515 folia (1030 sider) og 334 miniaturer, heraf 6 helsides paneler.

Af årstallet 1422-1433, på ryggen af originalindbindingen, kunne man forledes til at tro, at det tog skriver og illustratør 11 år at fuldende værket. Kilderne antyder imidlertid, at Bibelen var færdigskrevet i 1430, men at det tog yderligere tre år for fransiskanermunkene i Toledo at censurere og godkende oversættelsen.

Manden bag det imponerende oversættelses-, kommenterings- og skrivearbejde fra hebraisk til spansk, rabbineren Moses Arragel, var født og opvokset i Guadalajara, nordøst for Madrid, senere bosat i Maqueda, nordvest for Toledo. Her blev oversættelsen til. Miniaturerne derimod er udført af forskellige illuminatører med hver deres kunstneriske stil og brug af ikonografiske virkemidler.

Et kristent bestillingsværk

Biblia de Alba var et bestillingsværk. Men ikke udført på opfordring af en jødisk velynder, således som det var almindelig praksis i middelalderen.

Fol. 213 verso. Slaget mellem Benjamin og Juda stammer (Anden Samuel 2, 12-16). Kong Sauls død (Første Samuel 31).

Kunden var ingen ringere end stormesteren af den katolske Calatrava Orden, Don Luis de Guzmán.

Den katolske stormester ønskede ikke, som man kunne forvente, en oversættelse på grundlag af en kristen fortolkning af "Det Gamle Testamente". Han forlangte udtrykkeligt, at såvel oversættelsen som de ledsagende illustrationer skulle baseres på jødisk tradition og exegese, således som *Talmud*, *Midrash* og *Kabbala* foreskriver.

Moses Arragel undslod sig først af frygt for ubehaglige konsekvenser for ham og hans trosfæller, den spændte politiske situation i Spanien og den omsiggribende inkquisition taget i betragtning.

I 1391 dekretede kirken den første systematiske pogrom mod de spanske jøder, hvorefter tvangsdåb og bogbrændinger hørte til dagens orden fra Sevilla i Andalusien til Barcelona i Katalonien.

Fra officiel kirkelig side dekretedes dogmet om blodets renhed (*limpieza de sangre*), som fascismen og nazismen senere grundlagde ideologien om racehygiejne og antisemitisme på.

I de sidste hundrede år før den endelige og totale uddrivelse af jøder og arabere i Spanien og Portugal, 1492-1501, kunne end ikke de tvangsdøbte eller 'omvendte' jøder (*conversos*), der tvungent eller utvungent 'krøb til korset', vide sig sikre, og de offentlige disputationer mellem rabbinere og præster, arrangeret af kirke eller kongehuse udartede til rene skueprocesser, hvor den jødiske sagsfremstilling på forhånd var underkendt.

I inkquisitionens betændte atmosfære af dobbeltspil og angiveri var Moses Arragels skepsis og nervøsitet over for den stillede opgave ikke ubegrundet.

"Prologen" , folio 1 - 25

Efter drøje forhandlinger opnåede Moses Arragel og de af hans 'trosvæller der endnu var tilbage', som rabbineren polemisk udtrykker det, en acceptabel overenskomst med Don Luis Guzmán, og i april 1422 gik arbejdet i gang, nøjagtigt 70 år før det katolske kongepar, Ferdinand og Isabella, satte punktum for ét kapitel af Spaniens omtumlede historie, og et nyt begyndte med Christopher Columbus' opdagelse af 'Den ny Verden'.

De første 12 folia (24 sider) af Biblia de Alba gengiver minutøst Moses Arragels forhandlinger med den kristne øvrighed og de politiske og religiøse overvejelser der udspillede sig mellem forhandlingspartnerne.

Fra fol. 12 til 20 understreges vanskeligheden med at finde den præcise oversættelse til kastiliansk af særligt svære hebraiske ord og begreber. Og for at lette forståelsen for den spanske læser og for de jøder der måtte have glemt at læse hebraisk indsætter Moses Arragel i selve bibelmanuskriptet et nyttigt hjælpe-glossarium.

Som et sikkert tegn på, at denne del af manuskriptet blev indføjet tilsidst, peger den omstændighed, at de sidste fem folia er reserveret Toledofransiskanernes udtalelse og autorisation.

Alba Bibelen, folio 26 - 515

Under det slidsomme arbejde med oversættelsen og tilsynet af kunstnerne, som for de flestes vedkommende formodes at have været kristne, henholder Moses Arragel sig nøje til den kanoniserede hebraiske Bibel (*Tora*) og til sin spansk jødiske landsmand, filosofen, teologen og lægen Maimonides' (1135-1204), fortolkning af Bibel og Talmud.

Men i sin oversættelsesmetode var Moses Arragel 'elev' af Toledo skolen, berømt i hele Europa for sit høje akademiske niveau, udsprunget af de klassiske filologier (græsk, latin, arabisk og hebraisk).

Toledo blev under "Den Vise" Kong Alfonso X (*El Sabio*) , 1221 - 1284 en blomstrende akademisk og kunstnerisk metropol, hvortil tidens lærde flokkedes fra Europas universiteter. Her blev kimen til den europæiske renæssance og humanisme lagt af arabere, jøder og kristne med oversættelser

Fol. 216 verso. Kong David danser foran Pagtens Ark (Anden Samuel 6, 14 ff.)

og kommenteringer fra græsk over arabisk til latin af Platon, Aristoteles, Euclid, Galen med mange flere. Araberne havde så tidligt som i 800-tallet indført græsk videnskab til Spanien i arabisk oversættelse og kommentering, fx. gennem al-Farabi's (*Alfarabius*) berømte forfatterskab. Formidling af græsk viden til latin blev påbegyndt af jøder og kristne allerede efter Toledos generobring af de kristnes styrker i 1085. Araberen Ibn Rushd (Averroës) og jøden Ben Maimon (Maimonides), der begge var influeret af Platons og især Aristoteles' tænkning, blev banebrydende i diskussionen om forholdet mellem tro og fornuft og begge kom de til at påvirke senere kristne skolastikere som dominikaneren Duns Scotus og fransiskaneren Thomas Aquinas.

Men Toledo holdt ikke skansen som intellektuel, kulturel og religiøs højborg for de tre religioner. Den faldt i det endelige holocaust med blodige etniske udrensninger til følge under anførsel af det katolske kongepar Ferdinand og Isabella.

Kolofonen, folio 515v

Som afslutning på otte års arbejde med oversættelsen angiver Moses Arragel datoen for fuldførelsen af oversættelsen efter kristen, jødisk og muslimsk tidsregning:

"Denne bibel er oversat til kastiliansk og kommenteret til den sande Herres pris, og til ære for den højjærværdige, 'meget katolske', Don Luis de Guzmán, herre og stormester af Calatrava Ordenen. Oversættelsen er fuldført i min hjemby, Maqueda, fredag den 2. juni i året 1430 efter Jesu fødsel, 5190 efter verdens skabelse og i 833 ifølge den muhammedanske kalender".

Den 31. marts 1992, i femhundredåret for uddrivelsen af Spaniens jøder

blev et eksemplar af facsimileudgaven overrakt Spaniens nuværende regentpar Kong Juan Carlos og Dronning Sophia i Madrids Synagoge, hvor kongen med tilbagekaldelsen af uddrivelsesdekretet af 1492 hilste jøderne velkomne tilbage i Spanien.

Biblia de Alba er idag mere end et bibelværk. Den er også et kulturelt mindesmærke over en periode, hvor tre religioner mødtes i fordragelighed. Med Moses Arragels egne ord lige før begyndelsen af sin oversættelse, (Genesis, kap.1, vers 1): "i al fremtid vil der gå frasagn om denne bog".

Hans egen skæbne i den efterfølgende udrensning melder historien intet om.

Men måske fornemmede han intuitivt Europas skæbnesvangre kurs ind i årtusindets anden halvdel, mod større traumatiske xenophobier.

BIBLIA DE ALBA. London: Facsimile Editions, 1992. 513 tav. + 1 bilag. Companion volume. Ed. by Jeremy Schonfield.

Litteratur:

The Bible (Old Testament) translated from the Hebrew into Castilian by Rabbi Moses Arragel of Guedalfajara (1422-33?) and published by The Duke of Berwici and Alba. I-II (The Roxburghe Club Series). Introduction by A. Paz y Mélia, Madrid 1918-21.

Carl-Otto Nordström: The Duke of Alba's Castilian Bible. A Study of the Rabbinical Features of the Miniatures. Uppsala 1967.

S. Fellous: "Une Bible à la rencontre des cultures," *Le Livre au moyen âge*, Paris 1989.

Fol. 464 recto. Belshazzars død (Daniel 5, 30).

Inden for murene

Bibliotekets 'skatte' set i et tilbageblik

af seniorforsker, cand.mag. Harald Ilsøe

I 'Sådan set -', omtalt andetsteds i dette nummer, har fhv. arkivar ved Rigsarkivet C. Rise Hansen fortalt, hvordan han som skoledreng i biblioteket i Hals fandt en årgang af tidsskriftet 'Nær og Fjært' og der stødte på Svend Dahls illustrerede artikel *Fra Det kongelige Biblioteks Skatkamre*. "Den betog mig voldsomt; jeg kan endnu se nogle af dens sider for mig, bl.a. med et fotografi af 'Hjertebogen'. I og for sig var det ikke så meget den slags litterære manuskripter, jeg var interesseret i, men alligevel, disse gamle papirer havde en mærkelig dragende kraft og forstærkede min historiske og ikke mindst arkivalske interesse. Det må have været o. 1925 - artiklen er fra 1923 - at jeg således gennem denne bog i sognebiblioteket fik et så stærkt indtryk af Det kongelige Biblioteks skatte. Det var mit første møde med Det kgl. Bibliotek".

Nogen bedre læser havde Svend Dahl næppe kunnet ønske sig, for bred formidling lå ham på sinde, og han benyttede artiklen til at lufte et forslag om, at biblioteket yderligere skulle udbrede kendskabet til samlingerne ved at udarbejde en udførlig og populært skrevet katalog over bibliotekets daværende permanente udstilling. Katalogteksterne hertil var for knappe og ufyldstgørende, i stedet skulle genstandene præsenteres på deres baggrund og med fremhævelse af det interessante ved hver især. Dahl havde dengang forladt en stilling ved biblioteket, og da han vendte tilbage som rigsbibliotekar i 1943, var det for sent at genoplive det endnu ikke realiserede forslag. De mest værdifulde dele af samlingerne måtte evakueres under krigen, og arealet, der oprindeligt var afsat til udstillingen, blev inddraget til andre formål. Ret beset var udstillingens 886 numre nok heller ikke det bedste udgangspunkt for en større publikation, og i Dahls embedsperiode frem til

1952 forelå der under alle omstændigheder mere presserende arbejdsopgaver. En bredere formidling på tryk begyndte først, da Palle Birkelund 1954 tog initiativ til udsendelsen af årsskriftet 'Fund og Forskning'. Dette blev i løbet af 1970'erne suppleret med en gradvis udvidelse af stoffet i 'Meddelelser fra Rigsbibliotekaren', der så i 1986 mandede ud i nærværende, artikelprægede 'Magasin' med den største læserkreds i bibliotekets historie.

Ikke udarbejdet just efter Dahls recept, men med et lignende formål for øje er 1993-årets jubilæumspublikation *På Papir, Pergament og Palmeblade ... Skatte i Det kongelige Bibliotek*. En dyr bog ganske vist, for farvebilleder og stort format har deres pris, men bestemt ikke dyr i forhold til andre tilsvarende bøger. Anskaffet, forhåbentlig da, af de fleste folkebiblioteker skulle det være mærkeligt, om den ikke formåede at appellere til adskillige læsere eller virke ansporende på en og anden interesse, som det skete for 70 år siden, da Svend Dahls artikel blev læst i sognebiblioteket i Hals.

Skattebasse - skattebase

Hvordan en bog som denne skattebasse burde være grebet an, kan der være mange meninger om, og nåede man til en eller anden fælles konklusion, ville resultatet alligevel for en god del afhænge af redaktørens personlige valg. Samlingerne byder på så utroligt mange muligheder, at der mageligt kunne publiceres 10-20 forskellige, men alle lige gode bøger om deres indhold eller det der, måske lidt prætentivt, på titelbladet kaldes bibliotekets *skatte*. Ordet er valgt af mangel på bedre; mere naturligt falder 'treasures' i den engelske udgave. Bortset fra en række uundgåelige topklenodier, hvis vedtagne glorie jævnlige afpuddes ved fremvisninger og udstillinger, har der været et stort råderum for valg inden for alle samlingskategorier, og som bogens redaktør har jeg naturligvis måttet fundere lidt over, hvad der egentlig gør, at noget fremstår i bibliotekets og omverdenens bevidsthed som en skat. Derom kan læses i indledningen, hvor det gøres gældende, at bestemmelsen sker og måske ud fra mange synsvinkler, og at den ofte er betinget af, at benyttet af samlingerne ud fra deres undersøgelser påpeger det sjældne, unikke eller i en eller anden sammenhæng værdifulde ved noget. Hvad der den ene dag står upåagtet i samlingerne, kan ved inddragelse i en forskningssammenhæng den næste dag fremstå som noget ovenud bemærkelsesværdigt. Når det uanselige fragment af Saxo Grammaticus' krønike, som blev pillet ud af

fyldet i et håndskriftbind i Frankrig, er så uvurderligt, skyldes det historikers og filologers arbejde med at påvise, at det efter al sandsynlighed udgør et brudstykke af Saxos eget arbejdsmanuskript. 'Fund og Forskning' er ikke nogen uberettiget titel på bibliotekets årspublikation, for det er forskning og deraf flydende viden der betinger, at et fund bliver til et 'fund'. Hertil hører også viden erhvervet ved mere beskedne udforskning, f.eks. ved at en bibliotekar via undersøgelser i bibliografier og kataloger eller eventuelt ved at stille forespørgsler til andre relevante biblioteker når frem til konklusionen, at dette eller hint bogtryk efter alle solemerker at dømme er det eneste bevarede eksemplar og dermed unikt, subsidiært udgør det ene af de ialt to eller tre, der eksisterer. Undersøgelser af sidstnævnte art foregår som regel stilfærdigt og uden større publicity, når anledning gives, men næppe så hyppigt som ønskeligt. Inden for murene er det jo af indlysende vigtighed at vide, hvad der er grund til at passe særligt på.

Ved udvalget til jubilæumsbogen, der her for nemheds skyld kaldes skattebassen, valgte jeg i et vist omfang at gå ad andre veje end de slagne, idet jeg ikke ønskede at begrænse mig til rækken af hyppigt forekommende udstillingsgenstande eller de p.t. vedtagne klenodier. Jeg gik derfor på jagt bagud i bevarede proveniensnotitser m.v. i Håndskriftsamlingen og indsamlede oplysninger fra spredt litteratur tilbage til 1700tallet, dog støttet til egne notater foretaget gennem en lille menneskealder og godt hjulpet af min kone Ingrid Ilsøes viden om bibliotekets danske bøger. Henvisningen til en morsom dedikation fra den norske digterinde Dorothe Engelbredsatter til Christian V blev fundet i Suhms 'Samlinger' (trykt 1780), tilmed med en oplysning der viste, at bindet senere må være blevet plyndret for sin oprindelige udsmykning med perlebesætning. En liste over inventaret på Rosenborg fra 1696, der indeholdt en notits om overførsler til kongens bibliotek, bragte bl.a. en smuk samling dyretegninger for dagen, og en fint kalligraferet dedikation til Frederik IV i nogle trykte krigsartikler kunne fremdrages ved opfølgning af en note i F. Dyrlands 'Tatere og Natmandsfolk i Danmark' (1872) - af alle steder kun nævnt der! Særlig spændende var det at følge en gammel regnskabsnotits op med et opslag i katalogerne og så få bekræftet, at det var netop det beskrevne eksemplar der stod i magasinet. Det gjaldt f.eks. et bind af den udmærkede danske bogbinder J.W. Boppenhausen, der var bogbinder for Frederik V (regning fra 1761 i bibliotekets arkiv). Som

endnu et eksempel kan nævnes et rigt udsmykket skab med Buddha-figurer, der opbevares i Orientalisk Afdeling uden at dets herkomst var kendt. Det kunne ved en gennemgang af bibliotekets årsberetninger bestemmes som en gave fra en siamesisk prinsesse i 1931.

Det sidste viser, hvor kort bibliotekets hukommelse kan være. Meget af den viden, som en bibliotekar mere eller mindre møjsommeligt ophober gennem en livslang ansættelse, går ofte tabt ved et generationsskifte, fordi den kun er lagret i en menneskehjerne uden at være givet videre ad mundtlig eller skriftlig vej. Adskillige medarbejdere i samlingsafdelingerne har medvirket til at fremfinde værdifulde genstande til afbildning i bogen, som de havde præsente ud fra deres mangeårige beskæftigelse i afdelingerne, men de får langt fra altid lejlighed til at udmønte deres viden. Gang på gang har jeg under mine sonderinger i samlingslitteraturen måttet sande, ikke uden ærgrelse og græmmelse, at mangt og meget går og er gået i bibliotekets glemmebog. I et tidligere nummer af 'Magasin' (8:1, 1993) er det dokumenteret, hvordan bibliotekets nu berømte inkahåndskrift var værdsat efter for-tjeneste af D.G. Moldenhawer allerede omkring år 1800, men gik i glemme, indtil håndskriftet blev endegyldigt fremdraget godt 100 år senere. I 1873 kunne Chr. Bruun oplyse, at biblioteket besad et meget sjældent tryk fra Macao 1588, og ca. 40 år senere meddelte H.O. Lange det samme, men tilsyneladende som en ny iagttagelse. I hvert fald undlod han at meddele Bruuns ikke uvigtige tilføjelse, at eksemplaret stammer fra Peter Scavenius' bogsamling, dvs. fra Frederik III's bibliotek, hvori dette indgik. H.O. Langes læsere måtte altså begynde forfra, hvis de stillede spørgsmål om bogens proveniens.

Spild af gode kræfter er altid ærgerligt, og det er i grunden for galt, at lødig og tjenlig viden om bibliotekets skatte i et vist mål skal så at sige generhverves ved selvstændige undersøgelser foretaget af generation efter generation med uundgåeligt videnstab undervejs. I nogle tilfælde finder man ganske vist blyantsnotitser i bøgerne med oplysninger fra tidligere undersøgelser, men det er nu ikke tilstrækkeligt, for skjult i bøgerne som de er, unddrager de sig ethvert overblik. Og hvad der omsider er kommet på tryk ved at være bogført bl.a. i skattebassen, repræsenterer kun en brøkdel af de oplysninger, der burde være umiddelbar adgang til, om eksemplarerens sjældenhed, særlige udstyr, bemærkelsesværdige provenienser osv. Når Knud Bøgh i 'Sådan set -'

Tat/ Himmel-Rode/ Nat/ med Circel-Gang hold ind/
Da ved mit Dulle Sæd/ O! Phæbe, dig lad bude/
Herunder Dig og Kis/ Diana Svan-hod/
Daa stoud i Norden ster ved H D N J S S
veo guld!

Stoff-sind Nerten-Bind en Jule-Trinning kagge
Daa Thers Rude-Elum/ som Tolte-CAROL egger
Med Nore Solovorte Bierg/ men Normand Westt
handt/

Hiet sid Austruff Bol fra Søndas nye Hiern:
Da Dingo-Rygig hiet spinn sid til Nordens Biørne:
Daa Ingentet: Fred med Blæde nu best/
Guld og her H D N J S S sin salbig Lat bette:
Til Lyck H D N J S S/ Du Zwingl-Dyastis Rader/
Hægtiar-Var jette Rindne med Prægn overlorde
Den manig Carols Daand/ Enose Ryste-Hold
Maan hær sig for Dia og for Dit Rre-holt/
Mediede Sælle-Med til Dira a) Dia hendere/
Hvor Dit saa salbig Vand med Sæter front bliver/ (b)
Vand-Dreem tron her fra Røpse-tyoged Sæt/ (c)
Drefor Sæ-vante Helt sig Danneboogdet Væt/ (d)
Graduus midlerind med Vlus i Sæter og Vænder
Nid-sindde med ten af Pandoris næst Rænder/ (e)
Dag/Dit stætoy Vem Guld hiet slætt ved Ræder Strand
Hvor Tænen Væand-blet blev/ og Sæterhætt fangen
Mænd (f)

S Firdobbelst Ernd og Fred Ernde Fæder-Land og Fæder
S Fæder H D N J S S Fæder Fem hu Fæder-Fæder
en Fæder.

Da Væen hærte best/ som Ring i Riger gænt: (1)
Hæfækt hærte Sæen maast deppan Anstalt vænt/
Dit repræsent blev/ Hund tæe en længst lænt/
Sæer da bit Danstis Sættid sin Tæren Rætt i hær/
Sæm ved en Møltig Sæen ald hærder ven bestar. (m)
Dermed var hærden ridt: Men Sæeters Ræmpo-Rænt/
Sæm Jule-fæder var fæder i med Tid i Rætt og Sæent
Til Ræmpo læter Sætan/ hær ved Møltig Rænt
Caar. Tolte fætted blev fra Rættis Rættis-Bælt: (n)
Du som her Ræo vant/ best Sæen hær i Ræto/
Møt/ Rættis/ Sæpperhed hær Væ-Mænd var af love/
Dreppan Du Rættis Rætt fra hærda Sæmmen-Bl
Med Væten Rænt ud Dit fætt Rætt-Rætt/ (o)
Hænd som en Maris Sæen Marstrand fra liffig hæret/
Hær vend for Carols Bæen kong H D N J S S Rætt
ætt: (p)

Dend Rænde var all felt: Men Sættig Lænder fætt
Hær felt og Sættis-Rætt/ her vil de hær Rætt
Dend Rætt-Rætt fættig hær (g) Næpæus Gættis-Rætt/
Da Sættis fættig Rætt fra hærda Sættis Rætt: (h)
Nætt som fra Rættis hær Rætt front Sættig Rætt: (i)
Dend hær Sættis Rætt fra Rættis hær hær: (j)
Hætt fætted med hær Rætt en vætt Rættis hær/
hær hær hær hær og gav og vætt Rætt: (k)

En-planter Rættis Rætt Det Gættig hær hær Vært/
Da Rættis-Rætt blev opputt i hærda Rætt: (a)
Det var Rætt hærda Rætt/ Du Sættis Rætt Rætt hærda/
Rættis-Rættis hær de Dig vætt/ fra en Rætt
Du hærda at fætt hærda til egen Rættis-Rætt/
Vættig Rætt: ha Du som med hær i Rætt
Sættis Rættis Rætt hær med Rættis-Rætt og Rættis/
Dend Rætt Rættis Rættis hær Rættis
Med Sættis u-fætted Rætt/ og Rættis omfætt/
Indeil hærda hærda med sig Rættis-Rættis til Dig hær: (r)

hær Dig da Cættis-Rætt/ hær Danne-Rætt mon Rætt
Rættis-Rætt og Rætt/ hær Rættis-Rætt hær Rætt
Hær Rætt med Rættis-Rætt/ Rættis-Rætt Rættis-Rætt
Hær Rættis hær Rætt/ hær Rættis Rætt

S Gid Dan og Sættis maast af Rættis Rættis Rætt
Der Rætt og Sættis-Rætt til Rættis Rættis Rætt
A Rættis Rættis Rættis hærda at Sættis Rætt
Rættis Rættis og Rættis at Rættis Rættis Rætt

S Det IV te rættis Rætt med hær Gættis Rættis/
Da Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis/
Dættis Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis/
Dættis Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis

(a) Nættis og Rættis. (b) Sættis Rættis 1711. (c) Rættis. (d) Rættis Rættis hær fra sin Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis. (e) Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis. (f) Sættis Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis. (g) Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis. (h) Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis. (i) Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis. (j) Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis. (k) Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis. (l) Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis. (m) Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis. (n) Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis. (o) Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis. (p) Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis. (q) Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis. (r) Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis Rættis.

Etbladstryk i foliostørrelse fremstillet som hyldest til Frederik IV i anledning af freden 1720. Eneste kendte eksemplar og afbildet i 'På Papir, Pergament og Palmblade' som eksempel på, at primitive tryk kan være nok så sjældne - og interessante - som bøger i bibliofilt udstyr.

(s. 154) fortæller, at en besøgende i katalogværelset gjorde ham opmærksom på, at en tysk bog fra 1530 var det eneste bevarede eksemplar, er det et fint eksempel på, hvordan bibliotekets benyttede ofte bidrager til en evaluering af samlingerne. Men hvordan skal ikke-læsere af Bøgghs artikel komme til at vide det, eller kort sagt: hvor bliver oplysningen af, såfremt den ikke gøres tilgængelig i katalogrelevant sammenhæng? Overbibliotekaren må tilgive, at jeg på dette sted benytter lejligheden til at rette en opfordring til ham om at lade registrere, hvad registreres bør, i en til formålet oprettet edb-base, hvortil der så efter nærmere retningslinier bliver indtastet løbende meddelelser om nyfundne sjældenheder med tilhørende dokumentation. Basens navn giver sig selv, den skal naturligvis hedde *Skattebasen*, og den kunne passende indvies med en indtastning af Bøgghs oplysning, naturligvis behørigt bibliografisk kontrolleret. Foretagendet vil koste lidt ekstra ressourcer, men de vil blive rigelig indtjent på bibliotekets bevidsthedsplan. Er der ikke en eller anden der har sagt, at Det kongelige Bibliotek er Danmarks hukommelse?

Biblioteksværdiernes historik

Når kendskabet til det mest bemærkelsesværdige i bibliotekets samlinger og dermed også en del af overblikket beror på en løbende omend haltende akkumulation af viden gennem tiden, kunne det være interessant, om der engang blev skrevet en biblioteksværdiernes historik. En gennemgang ikke alene af indvundne erkendelser af de konkrete historiske værdier, men også af skiftende opfattelser og vægtninger, som de er kommet til udtryk fra både bibliotekets og omverdenens side. Bogsamlere har f.eks. jævnligt ført an med indsamling af både gamle tryk og småtryk, som man på Det kongelige Bibliotek oprindelig fandt mindre interessante. Interesse for at erhverve de ældste bogtryk, inkunablerne trykt før 1500, meldte sig stort set ikke på biblioteket før i de sidste tiår af 1700tallet, og det var først H.O. Lange, der som overbibliotekar (1901-24) anlagde synsvinklen, at en bredt udbygget inkunabelsamling kunne tjene som dokumentation af bogtrykkerkunstens ældste udvikling. Og hvad angår danske småtryk som skillingsviser m.m. var man i lange tider ret ligeglad med, om bogtrykkerne lod dem indgå i pligtafleveringen. Det er noget af et mønster i bibliotekets historie, at det har haltet lidt bag efter bogsamlerne, men så er vågnet op og har forsynet sig på

auktionerne over samlernes efterladte biblioteker. Dog hører det retfærdigvis med i billedet, at det gælder som noget i retning af en naturlov, at institutionen altid har haft vanskeligere ved at forøge sit løbende annuum end ved at skaffe midler til særligt motiverede engangskøb.

Blandt andre aspekter kan nævnes Eric Jacobsens slående iagttagelse, at den ældre bogbestand er "udpræget protestantisk, for ikke at sige ortodox luthersk. Det viste sig i markante mangler indenfor f.ex. mystisk og asketisk teologi, og da også indenfor den engelske ..." ('Sådan set - ' s. 119), og selv har jeg måttet studse ved at opdage mangler indenfor den preussiske historiske litteratur fra sidste tredjedel af 1800tallet. De er formentlig affødt af uvilje mod det Preussen, der havde skilt Danmark af med hertugdømmerne. I ældre tid, hvor det frem for alt drejede sig om tekststudier, har man sikkert heller ikke haft meget øje for de illuminerede middelalderhåndskrifers kunstneriske og kulturhistoriske kvaliteter. Erik Petersen har nylig konstateret, at den berømte Hamburgbibel i et stateligt håndskrift fra 1255, som blev købt i 1784, først efterhånden synes at være blevet værdsat på grund af de i høj grad oplysende illustrationer, som i dag er hovedattraktionen ved håndskriftet ('Fund og Forskning' 32, 1993 s. 9).

Men dette skulle konkret handle om bibliotekets skatte, og for at give et lille indtryk af, hvordan de trinvis er dukket op i bibliotekspersonalets og omverdenens bevidsthed, er der foretaget nogle strejftog bagud i litteraturen.

Bibliotekets 'skatte' i 1700-tallet

To ting har biblioteket været berømt for siden Frederik III's dage: hans erhvervelser af vigtige *islandske håndskrifter* og *Tycho Brahes håndskrevne astronomiske observationer*. De blev atter og atter forevist og omtalt som bibliotekets klenodier fra slutningen af 1600tallet og frem til Svend Dahls artikel i 1923. Dette fremgår bl.a. af nogle rejseskildringer, for det var ikke vanskeligt for turister at få tilladelse til at bese den store bibliotekssal, men desværre fortæller de fleste besøgende mere om salens imponerende udseende end om dens indhold. F.eks. svenskeren Bengt Ferner, der besøgte biblioteket i 1758 og kun kort omtaler håndskrifterne, "ibland hvilka Konung Fredrik d. 3djes chemiska och alla Tycho Brahes sades [af bibliotekar Møllman] vara de raraste. Tycho Brahes Journaler hade jag framme och beså, hvilka voro så rent

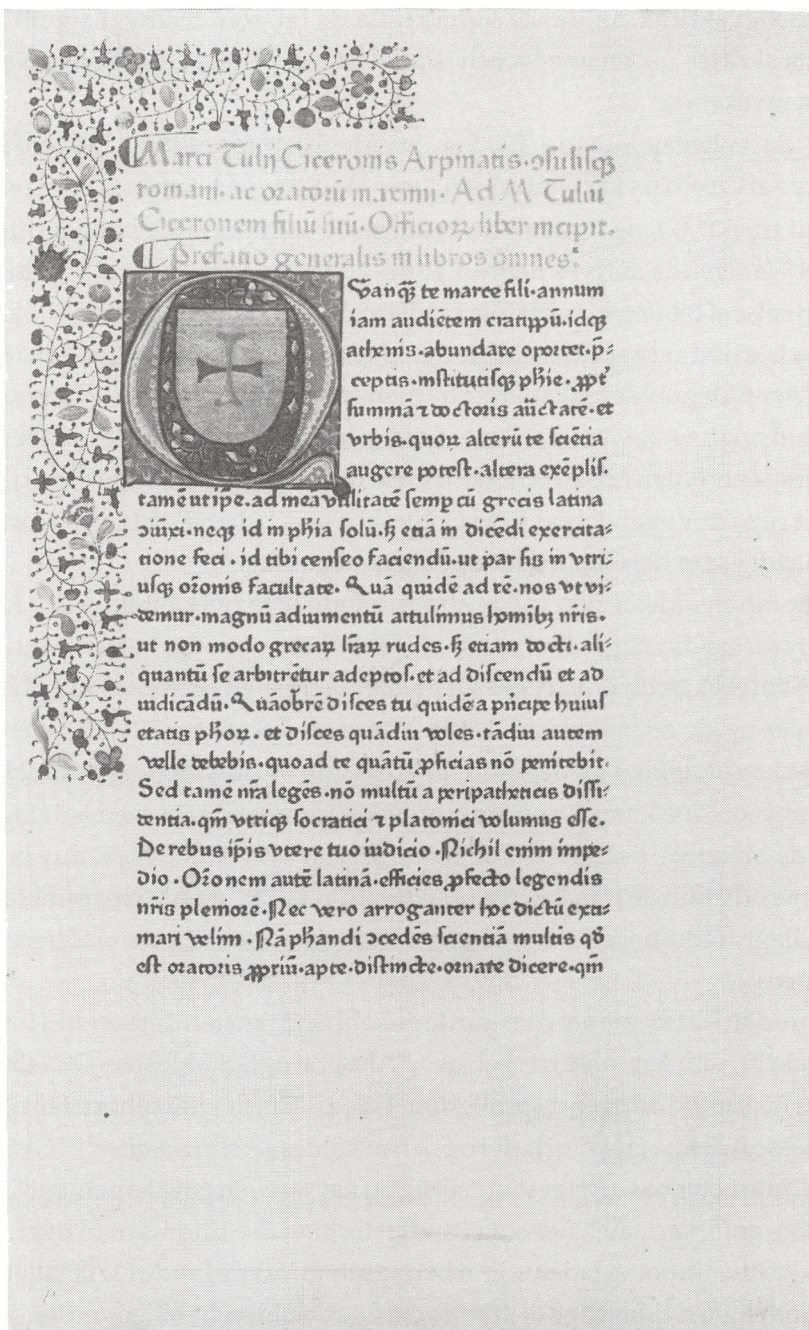
og tydeligt skrifna, att de väl kunna rätta de fel, som insmygt sig uti hans tryckta skrifter ... Den norska och isländska codex flatejensis finnes här och hålles mycket rar" (1).

En enkelt inkunabel fik Em. Swedenborg forevist i 1736, en tidlig udgave af Cicero trykt i Mainz 1466, "som skulle wara den första bok som har blifwit tryckt" (2), og ligesom de kemiske og astronomiske håndskrifter og codex Flateyensis anføres denne Cicero-udgave også i Laurids de Thurahs beskrivelse af biblioteket i 'Hafnia Hodierna' 1748, Flatøbogen med tilføjelsen, at håndskriftet er så sjældent, at det "er af den berømte Antiquario Arna Magnæo [Arne Magnussen] skatteret paa mange 1000 Rdl. Værdie". Flatøbogens indhold angives at være de gamle norske kongers historie - det er åbenbart ikke før senere, den er blevet berømt for at indholde en beretning om Erik den Rødes rejse til Vinland, hvormed Columbus som bekendt er blevet gjort rangen stridig som den første, der opdagede Amerika.

Thurah meddeler den første specificerede liste over bibliotekets klenodier, højst sandsynligt sammensat af Hans Gram og /eller hans amanuensis på biblioteket Jacob Langebek. Vægten er lagt på en præsentation af bibeludgaver og de ældste klassikerudgaver, men der er også taget hensyn til provenienser, billedstof og andre interessante omstændigheder. Beskrivelsen kan med sine knap 50 numre udmærket sammenlignes med katalogerne over de blandede bolcher, der løbende serveres på bibliotekets nuværende sommerudstillinger. Da listen er den første af sin art og på flere punkter har grundlagt traditioner for bibliotekets fremvisninger, må den refereres lidt nærmere.

Foruden *Flatøbogen* nævnes kun to enkelthåndskrifter, det kendte *Justinus*-håndskrift, som har tilhørt ærkebiskop Absalon og Sorø kloster (GkS 450 fol), og det ikke mindre berømte psalterium fra ca. 1250, der har tilhørt den norske prinsesse Kristina Hakonsdatter og derfor kaldes *Kristina-psalteriet* (GkS 1606 4to). Dette betegnes iøvrigt som "ziirlig og net skreven paa Pergament", hvad der ikke er forkert, men her som i anden forbindelse undres man over, at de smukke illustrationer lades ude af betragtning. Var de lærde i 1700tallet mon i almindelighed tilbøjelige til at betragte middelalderens billedverden som et kuriosum?

De gamle klassikertekster i førstetryk eller tidlige udgaver anføres hos Thurah så vidt muligt med både trykkested og bogtrykker: *Cicero* Mainz 1466,

Første side af Cicero: De officiis etc., trykt i Mainz 1466, og smukt dekoreret med farver øverst til venstre. Bogen blev ved midten af 1700tallet anset for bibliotekets ældste tryk. Ink. nr. 1160.

Livius Roma 1468 og Venezia 1470 ("af hvilken Autore her paa Bibliotheket ere fleere end 24 adskillige Editioner in Folio"), *Plinius*' 'Historia naturalis' Venezia 1472, *Cæsar* Roma 1469 og Venezia 1471, *Justinus* Venezia 1470, *Cornelius Nepos* Venezia 1471, *Svetonius* Venezia 1471, *Sallust* Venezia 1474, *Homer* Firenze 1488 og den sene førsteudgave af *Tacitus*' 'Annales' Roma 1515. Det er unægtelig en fin opvisning, og derudover opregnes diverse interessante udgaver som f.eks. *Birgittas* Åbenbaringer på nedertysk og latin - henholdsvis Lybeck 1478 og 1492 - den plattyske bearbejdelse af *Saxo* "trykt imellem Ao. 1480 og 1490" (rigtigere: ca. 1502), og *Hartman Schedels* vældige 'Liber chronicarum' med demange træsnit i en udgave fra 1497. *Rudimentum Novitiorum* Lübeck 1475 fremhæves på grund af sin proveniens, idet eksemplaret "har forhen tilhørt den berømte Cantzler Niels Kaas, men tilforn, nemlig Anno 1492, har Johannes Tydekini, Provisor i Gaunø-Kloster, foræret det til St. Peders Kloster i Nestved".

Den historiske værdi, der kan tillægges eksemplarer, som vides ejet af bestemte (og helst berømte) personer, de såkaldte associations-eksemplarer, tilgodeses med endnu nogle eksempler. Biblioteket ejer en udgave af *Wittenbergbiblen fra 1551*, hvori Frederik II løbende har gjort notitser om sin læsning (notitserne gengives), desuden *Lyneburg-biblen fra 1641*, der er dediceret Christian IV og "tryckt paa det skønneste og hvideste Pergament", og en udgave fra 1527 af *Boccacios Dekameron*, om hvilken det meddeles: "For dette Exemplar har Høysalig Kong Friderich den Fierde betalt 50 Ducater i Florenz Anno 1709". Også *Joachim Arentsehes 'Krigsbog'*, trykt som privattryk for Frederik II i 1578, får nogle ord med på vejen. Bogen er meget sjælden, "maaske det eneste Exemplar i Verden, og saa meget merkværdigere, som Kong Christian den Fierde Selv med egen høye Haand har paa et og andet Sted gjort visse Anmerkninger, hvor vidt de anførte Krigs-Kunster kunde være at sette i Verk eller ikke".

Som et plus ved Krigsbogen står yderligere noteret, at den er udstyret "med smukke Figurer, med Farver ziirede", og udvalget tager et vist hensyn til det spektakulære eller billedlige, når der altså blot ses bort fra middelalderhåndskrifterne. I en tysk *bibel trykt i Nürnberg 1482* er alle initialbogstaverne prydet med guld, og en anden *bibel trykt i Augsburg 1535* er trykt paa fiint Pergament, ziiret med malede Figurer, indbunden i sort Corduan, og Bindet beslagen med en hoben massiv Sølv. Foran i den første Tome sees

Doctor Luthers Portrait, meget kunstigt og vel skildret af den berømte Lucas Cranach i Wittenberg Anno 1525". Ligeledes fortælles, at *Tycho Brahes 'Astronomiæ instauratæ Mechanica'*, trykt 1598, er koloreret med smukke farver og foran forsynet med hans portræt, "tegnet efter ham selv i levende Live, med Farver". Og så findes der en bog af den franske præst i København *Bois-Clair*, 'Discours evangelique' fra 1696, hvori forfatteren med egen hånd har tegnet et net billede af jomfru Maria efterfulgt af en (citeret og yderst kuriøs) redegørelse for, hvordan hun kan hævdes at have hyldet tre religioner, den jødiske, den calvinske og den lutherske. En læser med det rette protestantiske sindelag vil her kunne godte sig over den indirekte tillægspointe, at Maria var fremmed for katolicismen. I tilgift nævnes bibliotekets store samling af *kobberstik og tegninger*, bl.a. nogle folianter med fine blomstermalerier, som (unævnt) stammede fra Gottorperbiblioteket og senere blev overført til Den kgl. Kobberstiksamling.

Såvidt denne vidende status over bibliotekets skatte anno 1748 eller lidt før. Officiel eller officios kan den vel kaldes, men i så fald med det forbehold, at noget kan være forkortet væk, hvad der antydes med afslutningen "og deslige mangfoldige flere, som for at undgaae Vidtløftighed gandske forbigaaes".

På et andet plan er listen værdifuld ved at give nogle bibliotekshistoriske holdepunkter. Slår man f.eks. Homer-udgaven fra 1488 op i Victor Madsens inkunabelkatalog oplyses det under nummer 2201, at den er indgået med Otto Thotts donation, dvs. den skulle først være indlemmet i 1785! Det rimer meget slet, men naturligvis er det Thurah der har ret. Eksemplaret er forsynet med Chr. Dannekiold-Samsøes mærke på bindet og stammer følgelig fra hans bibliotek, som blev solgt på auktion i 1732. Her købte Det kgl. Bibliotek ind, og går man til den bevarede kvittering i Rigsarkivet bekræftes, at bogen blev indkøbt ved denne lejlighed. Prisen var høj, 35 rdl., hvad der viser, at denne førsteudgave på græsk allerede da blev anset for en stor sjældenhed. Det er altså dette eksemplar, der er taget med på Thurahs liste. Thott forsynede ikke som Dannekiold sine bøger med ejermærke, men Victor Madsen kendte hans samling fra den trykte katalog og har så begået den metodiske brøler at mene, at når titlen på en bog kunne findes i Thott-katalogen, så var bibliotekets eksemplar ergo indgået fra Thotts samling. Og da Thott vides at have købt ind på Dannekiolds auktion side om side med biblioteket, har Madsen ikke spekuleret mere over sagen. Beklageligt, men uundgåeligt: Den

lille excurs afslører, at Madsen er gået i en fælde, når han uden videre sætter en titel i Thott-katalogen lig med bibliotekets eksemplarer. Der må faktisk principielt stilles spørgsmålstegn ved snesevis af de af Madsen angivne Thott-provenienser. Ikke alene Homerudgaven, men adskillige andre kan være blevet udskilt fra Thotts samling som dubletter til fordel for eksemplarer, som biblioteket havde i forvejen. Hermed er også givet en rettelse til skattebassen, hvor Homerudgavens smukke førsteside er afbildet, men i tillid til Madsens autoritet desværre sat i forbindelse med Thotts donation i stedet for købene fra Danneskiolds bibliotek.

Thuras liste blev lagt til grund for de trykte skildringer af biblioteket i resten af århundredet (3). Således også (forkortet) i Pontoppidans 'Danske Atlas' (bd. 2, 1764), men med en vigtig tilføjelse bevirket af Carsten Niebuhr-ekspeditionens køb af håndskrifter til biblioteket: "Gandske nyeligen, nemlig i indeværende Aar 1764, er dette Kongelige Bibliothek blevet beriget ved en rar Samling af Orientalske Mscr. hiemsendte fra Alexandrien ved det lærde Selskab, som paa Kongel. Allernaadigste Befalning er reiset til Ægypten og Arabien for at opsøge deslige og mange flere Curiosa. De største, Deels paa Pergament Haandskrevne Bøgers Tal er 150. Der iblandt findes 8 Hebræiske Bibler ... De fleeste andre Codices ere Arabiske, og blandt disse en rar Commentarius over Alcoranen". - Det siger sig selv, at omtale af disse eksotiske sager fra nu af blev standard i biblioteksbeskrivelserne.

I 1793 åbnedes biblioteket for publikum, og der blev mere mening i at fremkomme med meddelelser om dette nu "offentlige Skatkammer for Kundskabs-Elskere", som Fr. Ekkard kalder det i en af åbningen motiveret præsentationsartikel. Den hedder 'Om nogle Mærkværdigheder i det Kongelige store Bibliothek' og findes i 'Topographisk og økonomisk Lommebog over Kjøbenhavns Mærkværdigheder', 1794, s. 85-98. Mærkværdigheder er, hvad vi i dag kalder seværdigheder. Ekkard var ansat ved biblioteket og blev med sine mange snurrigheder kujoneret af overbibliotekar Moldenhawer, men da han var boglærd bibliograf og på sin egen personlige facon gjorde iagttagelser i bogmagasinerne, havde han adskilligt at fortælle, der ikke tidligere var bragt til torvs.

Nye toner anslås ved en skildring af *de illuminerede håndskrifter* fra middelalderen, både i den gamle samling og i den nyerhvervede Thottske, og Ekkard peger oven i købet på det ønskelige i at få skrevet en miniaturemaleriets

historie på grundlag af samlingerne. Han fremhæver pergamenttrykket af *Ptolemæus' 'Cosmographia'*, Ulm 1486, med de kolorerede kort, og gør opmærksom på de prægtigt illustrerede eksemplarer af *Pisos* og *Margraves* brasilianske naturhistorie (1648) og *Lubieneckis 'Theatrum cometicum'* (1666).

Blandt de arabiske håndskrifter nævnes fra bibliotekets ældste bestand fire bind i nodeformat, "skrevne i den ældgamle Kufiske Skrivt og i bunte Farver, endskiønt disse ere lidt afblegede". *Niebuhr*-samlingen finder han ikke mere værdifuld end de orientalske håndskrifter, der 1785 var skænket biblioteket af professor C.G. *Kratzenstein*, herunder "en liden Persisk Ordbog med tilskrevne danske Ord, og en Efterretning om Hindustans Naturprodukter, som frem for andre synes at fortjene en Udgiver". Fra *Thott* er f.eks. indgået "en lang oprullet arabisk calender, skreven med guld og prydet med Løvverk", og adskilligt er der at berette om de Thottske judaica. Der fortælles en historie om en stor *Thorah-rulle*, og der omtales en lille *hebraisk bønnebog* med illustrationer, som viser skikkene ved bønnen, samt "en temmelig stor skønskreven Foliant, [der] indeholder mod Enden kabbalistiske Figurer og hedder *Eez Chajim* eller Livets Træ. Titelbladet er prydet med en Frontispice tegnet med Pennen, som forestiller Moses og Ahron".

Foruden billeder i håndskrifter og bøger rummer biblioteket *håndtegninger*, "flere fra Søe-Cadet-Academiet, som endnu hvert Aar leverer saadant et Bind; og nogle fra Land-Cadetterne, som siden nogle Aar ere fritagne for denne offentlige Udstilling. Begge disse Samlinger ere nogenledes Mindesmærker for saa mange kyndige Officerer, som i saa mange Aar have studeret paa begge Academiene". Hertil føjer Ekkard en hyggelig bemærkning, der afslører, at bibliotekets første publikum også mødte frem af mindre seriøse grunde: "Venner erindre sig ofte med Fornøielse de Personer, hvis Tegninger de her see"!

Fremdeles kunne man bese en stor samling *kobberstik*, nylig suppleret med etatsråd *Wasserschlebes* samling, og Ekkard beretter en overlevering om Frederik Vs interesse for stik med bibelske motiver, der gav sig udslag i den kongelige hobby at live op på kedelige uillustrerede bibler ved at putte billeder ind i dem. "Kong Fredrik 5te syslede Sig med i Bi-timer at ordne mange Sviter af bibelske Kobberstik, som Han lod indbinde til saa mange Bibler i Folio og Qvart, som Han havde Sviter. Alle disse Bibler erkiendes paa deres røde Saffiansbind". Men tro ikke, det gælder alle biberne: "Foruden

Jomfru Maria var af tre Religioner
 (1) var hun fød i den Jødiske Religion.
 (2) var hun af den Calviniske Religion.
 (3) var hun af den Lutherske Religion.
 (1) prækeris, af hendis herkomst af Jødiske
 Forældre. (2) fordi hun varede Engelen. Luc. 1.
 c. 34. v. 27 vorledis skældet gaa til; ligesom —
 Calvinianerne siger om Christi legeme —
 Sacrament

Malet portræt af jomfru Maria udført af den reformerte præst i København C.A. de Bois-Clair på et pergamentblad indsat i kongens eksemplar af hans 'Discours evangelique', trykt 1696. Nedenunder begyndelsen af en redegørelse for, at Maria "var af tre Religioner" - en kuriositet som blev fundet værdig til gengivelse in extenso i Thurahs 'Hafnia hodierna' 1748.

disse Bibel-Udgaver, hvortil Kobberne ikke egentligen vare bestemte, haver det store Bibliothek ogsaa et betydeligt Antal egentlige Kobberbibler".

Fremfor alt viser Ekkard *bindene* og deres udsmykning stor og berettiget interesse (s. 93-97). "De nyeste ere 17 bind, som Lord Walpole haver ladet trykke og indbinde paa Strawberryhill og skienket herhid. Bindene ere uden Forgyldning, men blot marmorerede og stæmplede sort paa bruunt, med forskjellige Farver". Der opregnes bind smykket med sølv i forskellige udformninger og bind med broderier som f.eks. pragtbindet om *Kongeloven*, mens en tysk postille er forsynet med "smaa Porcellains-Skildter paa Fløjels-Bindet". Samlingerne rummer ogsaa karakteristiske bind med lænker fra gamle klosterbiblioteker og et væld af spanske pergamentbind, der synligt skiller sig ud fra andre pergamentbind. Bl.a. ses de spanske ofte forsynede med remme eller snørelidser til at holde dem lukket med, og disse er langt bedre bevarede end bindebåndene, som har siddet på bindene fra Gottorperbiblioteket, for dem er der handlet ild med. "I de Gottorpske Hertugers Bibliothek vare de fleste Bøger bundne sammen med grønne, tildeels ogsaa blaae eller røde Silke- og Floretbaand, som nu ere skaarne bort fra de fleste, fordi de forhindrede dem, der hurtigen ville tage en Bog ud af Hylden". Meningen må være: var en hindring for dem, som hurtigt ville gøre et opslag i bogen, fordi båndknuden først skulle løses op. Det tør måske formodes, at den utålmodige Moldenhawer har været skurken.

Specielt udstyrede er et par tyske bønnebøger, der var blevet foræret til kongen, idet der på bindenes indersider er anbragt blomster og fugle udført i strå-arbejde. For Ekkards kulturbevidsthed er det imidlertid lige så interessant, at "En Lovbog i Qvart er indbunden i malet Pergament i den Smag som i Hamborg Psalmebøgerne indbindes, hvormed Fruentimmerne gaae til Kirke". Uomtalt lades heller ikke bogsnittet i dets pyntede udformninger. F.eks. har biblioteket en engelsk bog fra 1654 med malede blomster på snittet, som kun ses, når der blades i bogen (såkaldt fore-edge painting).

Selv uden at Ekkards artikel refereres i alle dens enkeltheder, vil det være fremgået, at han ikke alene nåede vidt omkring, men ogsaa på underholdende vis forstod at gøre samlingerne interessante. Og mere end det. Han fastholder brudstykker af samlingernes historie, og - for atter at vende tilbage til det med bibliotekets hukommelsestab: Han bringer notorisk oplysninger, som siden er gået af minde og må hales frem igen. Ekkard er måske den første

overhovedet, der har omtalt det skjulte snitmaleris opståen i England, og hans bemærkning herom satte H.P. Rohde på sporet af et af de tidligst bevarede eksempler på genren, den nævnte bog fra 1654 som nu findes i Danmarks Natur- og Lægevidenskabelige Bibliotek ('Bogvennen' 1951 s. 48f). Ingen i Judaistisk Afdeling har haft kendskab til hans historie om Thorah-rullen, og en af Eric Jacobsens erindringer fra 1950erne er, at han i magasinet fandt et par uanselige bønnebøger fra Frederik III's tid med smukke stråmosaikker på indersiderne af forpermen - givetvis de samme som dem Ekkard beskriver ('Sådan set -' s. 116). Ekkards fund skulle altså gøres endnu engang, inden bøgerne blev udtaget til opbevaring og registrering i den senere oprettede boghistoriske samling.

Interesse for god og smuk *typografi* kan godt have været til sted i ældre tid, uden at Ekkard og hans forgængere udtrykkeligt kom ind på det. Den dukkede frem, da den finsk-svenske digter F.M. Franzén i 1795 fik biblioteket forevist af Rasmus Nyerup (4). De talte om smukke klassikertryk fremstillet i *John Baskervilles* trykkeri ved midten af 1700tallet, og synet af den tidligere, af Thurah nævnte *Cæsar-udgave*, trykt af *Nic. Jenson* i Venezia 1471, foranledigede Franzén til et dagbogsnotat om "typographisk skönhet". Desuden fik han gamle kendinge at se som Flatøbogen, Absalons Justinus-håndskrift og Brahes astronomiske observationer, men nu blev også enkelte illuminerede håndskrifter konkret udpeget som "fina" eller "sköna" (GkS 1605 4to og Thott 430 fol), og Nyerup fremdrog en samling af dyregouacher af den nederlandske maler *Hans Bol*. De havde tilhørt Christian V og var "ganska vackra, i synnerhet var en tupp aldeles lig sig". Så vidt vides henligger de stadig upåagtede af kunsthistorikerne i GkS 3471 8vo.

Andet æstetisk velbehag meldte sig, da en gæst i 1802 blev vist rundt af Moldenhawer. De drog sammenligninger mellem en gammel klassikerudgave og en *Horats-udgave*, trykt 1791 af den berømte skriftstøber og bogtrykker *Bodoni* i Parma, og de fandt, at Bodoni-trykket var af største typografisk pragt, men dog fordringsløst af udseende. Med hensyn til bibliotekets *inkunabler* havde man nu fundet frem til, at en af de ældste måtte være fra 1459 (Ink. nr. 1464). *Gutenberg* blev nævnt som en tidlig bogtrykker, men hans berømte bibel, som var indlemmet senest 1749 fra Gottorperbiblioteket, kom ikke på tale, i det mindste ikke ifølge dagbogsreferatet. Den havde forskningen ikke fundet nogen sikker datering af endnu (5).

Andre aspekter. - Fra Werlauff til nu

Nået frem til begyndelsen af 1800tallet var der ikke mange væsentlige aspekter af samlingerne, der ikke på en eller måde ses berørt, og så er den faglige benyttelse af samlingerne endda forbigået. Via Hans Gram blev der i 1730erne og -40erne stillet tekster til rådighed for filologiske forskere, men et bredere studium af bibliotekets skatte begyndte først fra ca. 1780. Ikke mindst bibliotekets egne medarbejdere tog fat, først C.G. Adler og Rasmus Nyerup, så E.C. Werlauff og Chr. Molbech. Stimuleret af modtagelsen af Hielmstiernes danske samling i 1807 såvel som af indlemmelsen af Thotts og Suhms mange danske håndskrifter blev det også til filologiske, litterære og historiske studier i de danske samlinger, og det er lidt skævt, når ovenstående giver indtryk af, at disse hidtil havde været overset. Nyerup og Franzén havde en snak om *Vedels* og *Peder Syvs folkevisebøger* og det ældste tryk med tekst på dansk, *Rimkrønikeudgaven fra 1495*, og da et eksemplar af denne ikke befandt sig i Det kongelige Bibliotek, men i Universitetsbiblioteket, er det forståeligt, at en fransk besøgende tidligere, i 1784, havde fået at vide, at den ældste bog trykt i København var udgaven af *Skånske Lov* fra 1505 (6). I Thurahs liste anføres '*Missale Nidrosiense*' fra 1519, Christiern Pedersens '*Jærtegnspostil*' i Parisertrykket fra 1515 samt, utvivlsomt på grund af bogens udstyr, et *Davidspsalter* fra 1632 trykt for Ellen Marsvin "med stor Stil". Iøvrigt var det til dels på grundlag af bøger i Det kongelige Bibliotek, Jacob Langebek publicerede sit bidrag til en dansk nationalbibliografi frem til 1577 i 'Dansk historisk Almanak' 1764-66.

At gå længere ind i samlingernes publikationshistorie, de trykte kataloger og meget andet, vil føre for vidt, og det er kun påkrævet at nævne et par sammenfattende milepæle i biblioteksskattens historie. Med fremkomsten af E.C. Werlauffs grundige bibliotekshistorie i 1825 og den udvidede udgave i 1844 blev der fremlagt et rigt materiale om samlingerne og deres indhold, som stadig kan konsulteres med udbytte. Fuldførelsen af den nye biblioteksbygning i 1906 førte i forbindelse med H.O. Langes bestræbelser på at bruge biblioteket i oplysningens tjeneste til bibliotekets permanente udstilling, hvis katalog forelå trykt i 1908 og med sine kortfattede tekster til de 886 numre på sæt og vis opsummerede bibliotekets daværende viden om dets skatte (7). Helt og holdent på denne, men nødvendigvis med store fravalg, byggede Svend Dahl sin præsentationsartikel fra 1923. En del går igen i 1993-årets

skattebasse, mens andet er nyt eller 'genfundet'. Og så er der her selvsagt også taget hensyn til de mange væsentlige erhvervelser, der er gjort fra 1908 til 1993. Samlingerne i det nu med KB sammensluttede universitetsbibliotek blev der ikke rigtig plads til. Måtte disse også engang få deres chance!

NOTER

- (1) Bengt Ferrner: Resa i Europa 1758-1762 (Lychnos-Bibliotek 14), Uppsala 1956, s. 36f.
- (2) Resebeskrifningar af Emanuel Swedenborg under åren 1710-1739, Uppsala 1911, s. 65. Swedenborg har noteret trykåret "1456", men det er ikke korrekt og er her rettet ligesom lignende småfejl i de følgende citater.
- (3) Thurahs tekst er tresproget på dansk, fransk og tysk, og beskrivelsen af biblioteket på fransk blev stort set optrykt i: Journal étranger, (Paris) mai 1755, s. 13-19, mens den danske tekst suppleret med Pontoppidans oplysninger er gengivet i Nic. Jonge: Kiøbenhavns Beskrivelse, 1783. Kun et kort resumé findes i E.C. Hauber: Beskrivelse over den kongelige danske Residentsestads Kiøbenhavn, 1783, s. 80f (forøget oversættelse af tidligere udgave på tysk).
- (4) Franzéns dagbog om besøget, udg. af Torben Nielsen i: Levende biblioteker. Festskrift til Palle Birke-lund 1982, s. 105-07.
- (5) August Hennings Dagbog under hans ophold i København 1802, udg. af Louis Bobé, 1934, s. 147.
- (6) Anonym 'Voyage de Danemarck' i: Collection de voyages faits autour du monde, I, Paris s.a. (ca. 1788), s. 32f.
- (7) Katalog over Det kongelige Biblioteks permanente Udstilling, 1908. 116 s.

Tale ved åbningen 9. sept. 1993 af Det kongelige Biblioteks udstilling i anledning af Rued Langgaards 100 års dag:

Rued Langgaards lange kamp - mod de forkerte ...

af komponist Per Nørgård

Det er måske med en vis undren denne udstillings indbudte gæster, læste at det var *mig*, der skulle holde åbningstalen: Hvad havde ellers været naturligere end at Bendt Viinholdt Nielsen havde stået for denne - egentlig ikke så lidt *symbolske* - begivenhed?? - Bendt - som jo overhovedet har muliggjort, at vi i dag kan forholde os med et minimum af forudsætninger til dette forbløffende menneske - Rued Langgaard - og hans ikke mindre forbløffende livsværk? Når jeg kalder denne udstilling en "symbolsk begivenhed" mener jeg hermed, at den markerer, sammen med P2's gennemarbejdede hyldest til den hundredeårige, at Langgaard - omsider - har fået dén officielle status som totalt var forment ham i levende live - hvor han, som det træffende er blevet sagt, nærmest var den "smukke svane der blev til den grimme ælling". Med de sidste årtiers begivenheder in mente, ikke mindst den igangværende samlede indspilning af Langgaards orkestermusik, er han da - om ikke blevet til "svane" igen - men måske til en - for skandinavisk, ja nordeuropæisk, musik, - eksotisk og foruroligende *kæmpeælling* à la Jorns berømte overmaling (eller måske vor Paradislatterfugl?)

Bendt har imidlertid ønsket at jeg talte, og det sagde jeg så straks „ja“ til, for jeg synes vi skylder Bendt så meget at det er fuldt forståeligt at han godt vil holde mund om Langgaard, for en gangs skyld - og høre andre komme med nogle bud! At *jeg* netop er blevet udvalgt til jobbet er næppe svært at forklare, eftersom jeg, som Bendt skriver, kom til at trykke på ihvertfald *en* af de knapper, der førte til hans værkers genopvækkelse fra dén, generelle dvale, de har ligget i siden tyverne - (trods den behjertede indsats som yderst få, vel fremmest Launy Grøndahl, ydede i hans levetid). Og jeg griber da

lejligheden til, som en "ikke-indviet", en "ikke-forsker", i grunden som en almindelig, nysgerrig musikelsker, at udtrykke, dels hvad det hidtil fremdragne om Langgaard har sagt *mig*, og dels en varm tak til Bendt for hans uvurderlige indsats. Hvad i de senere år såvel Jørgen I. Jensen som Bendt har almengjort om forholdene i dansk kulturliv omkring århundredeskiftet er som at få føjet den 3. dimension til det, ellers temmelig flade, billede vi havde af de hjemlige forhold - (der dog i så høj grad peger henimod dagens tilstande.) Ikke tilfældigt bruger jeg metaforen "3. dimension", for rum-synet beror jo på differencen, refractionen mellem de 2 øjnes lys-indtryk. Og netop ved Langgaards voldsomme differens i ét og alt fra Carl Nielsen - (undtaget måske i *radikalitet*) - Nielsen som var genstanden for 1890'ernes "soldyrkelse", som Jørgen I. Jensen har påvist - netop i *samsynet* af disse to personligheder får vi muligheden for et rum-syn, et i hvert fald rummeligere syn af hvad der egentlig gik i svang i det sen-gadeske musikliv.

At Langgaard var "ekstrem" er jo en kendt sag - der blev cementeret ved den første grundigere omtale i nyere tid, nemlig da Bo Wallner i sin *Vår tids Musik i Norden* - fra 1968 - kaldte ham den "ekstatiske outsider" - og også Carl Nielsen stod jo for noget radikalt, i pagt med "nytiden" i (datidens) Danmark - analogt med Fynboerne i maleriet, - men begge to stod jo lige lang fra midten af det "normale borgerskab" - som dog udgjorde det typiske koncertpublikum - og diamentralt modsat hverandre var de: hyrdedrengen fra Nørrelyndelse overfor det københavnske enebarn Rued Immanuel - Messias - fra den teosofisk fanatiske og mere end blot "gammelmodige" atmosfære i Niels Juelsgade! Man kan vel dårligt forestille sig noget fjernere fra Nielsens naturel end teosofien (og i breve fra 20'erne omtaler han den med tydelig modvilje) - med dens okkulte symboler, reinkarnationstro og spekulative religionssyntese. I Langgaards produktion indgår jo også et værk komponeret som hyldest til teosofiens dengang - før 1. verdenskrig - nys-udsprungne blomst, selve Jesus nr. 2, den højtbegavede inderdreng *Krishnamurti*, der fik sit eget tidsskrift *The Star in the East*. Der er imidlertid en - også i denne forbindelse - tankevækkende fortsættelse på historien: Påstanden om at Jesus var genkommet var på den ene side naturligvis stærkt egnet til at vække de alt-for-gerne-troendes entusiasme, men også, på den anden side, de mere selvstændigt tænkende teosoffers *oprør*: I hvertfald blev den tyske generalsekretær for teosofferne, Rudolf Steiner, så opbragt at han udtrådte

af bevægelsen og dannede sin egen, som snart fik store dele af de tyske og øvrige europæiske teosoffer med sig: ("Antroposofien").

Endnu mere opsigtsvækkende forekommer det imidlertid, at denne, af Annie Besant postulerede, "genkomne Jesus" *frasvor sig sin værdighed* - og opløste hele baduljen, "the Star in the East", i en tale holdt foran 100.000 bogstavelig talt himmelfaldne medlemmer i slutningen af 20'erne! Krishnamurti fortsatte derpå på egen hånd med en yderst selvstændig filosofisk virksomhed (der bl.a. fik en af nutidens førende atomfysikere, David Bohm, til at tilslutte sig hans livssyn).

Jeg har gået lidt i dybden af dette bestemte aspekt i Langgaards liv, fordi jeg i Langgaard på en måde oplever en tragisk *modpol* til Krishnamurti og dennes modige fraskrivelse af det "kald", som Annie Besant og de andre leder-teosoffer, som en slags reserveforældre, havde ophøjet ham til, da han endnu var en lille fattig inderdreng. Rued Langgaard fastholdt - iflg. Viinholdt Nielsens biografi - derimod faderens verdenssyn hele sit liv, trods enkelte tilføjelser og visse kritikpunkter. Dermed - og ikke med "Nielsen-ånden" i Danmark - blev, såvidt jeg vurderer det, Langgaards skæbne beseglet: Tænk, hvis han i stedet for under af de produktivt meget spændende år mellem 1920 og -25, havde (helt eller delvist) *fraskrevet* sig hele det pulterkammer af okkultisme, Messiasstro og udvalgtheds-syndrom som forældrene havde læsset på det stakkels barn. ("Ulykkelighed i barnevognen" som han selv husker fra 1 års alderen (!), da han hører Marmorkirkens klokker som en slags gralsklokker).

Men oprøret udeblev.

Langgaard var jo netop, synes jeg, stærkest i det konfliktprægede - hvilket fx. kom den såkaldte "absurde fase" tilsidst til gode, fx. i den forbløffende, kun 6 minutter lange, "Ixion-symfoni!": Ligesom William Blake påstod om Milton (at da han digtede om *Satan*, den faldne lysengel, besjælede geniet hans arbejde), holdt Langgaard kun *på overfladen* med det "dydige" Jesus-billede!

Det ville have krævet det overordentlige af Langgaard at følge sit kompositoriske instinkt m.h.t. et oprør mod hans usandsynligt dominerende forældrepar! Men *tænk*, om han havde vovet ...

Den byrde han havde fået pålagt sig nærmest fra fødslen var grænsende til det forbryderiske. At han så alligevel kunne udfolde - i faser - en

Per Nørgård i samtale med førstebibliotekar Eva Brit Fanger ved åbningen af *Rued Langgaard 100 år*.

originalitet som ikke blot var af den groteske art, (à la korværket "Carl Nielsen vor store komponist") må man naturligvis beundre. Og dér er det vore efterkommeres sag - i fortsættelse af Viinholdt Niensens uvurderlige spadestik - at påpege det ægte originale i hans produktion, at fremme dette ved opførelser og udgivelser, kort sagt skille klinten fra hveden. I hvert fald har det oprørt mig, når man har gjort ham uret, så at sige "spyttet i suppen", når anerkendelse af og til har ramt et af hans værker, med underkendelse af den storhed han faktisk deri har udvist. Fx. er det blevet normalt "i inderkredse" at desavouere den verdensberømte Ligetis oprindelige forbløffelse (som jeg var øjenvidne til), overfor "Sfærernes musik" - med Janteagtige henvisninger til, at allerede Strauss da anvendte Strygerclusters i sin "Alpe-symfoni." Herre Jemini. Hvilken dumhed: De to værker har verdener til forskel! Hør selv:

Historien - som jo er gengivet, fragmentarisk, i biografien - foregik i Stockholm, hvortil jeg havde medbragt (bl.a.) "Sfærernes Musik", trykt af Wilh. Hansen, men endnu aldrig opført i Skandinavien, til et Rikskonsertkomitémøde for anbefalinger af skandinaviske orkesterværker: György

Ligeti bladede i partituret, først rutinemæssigt, derpå stadig mere intenst, vendte så tilbage til begyndelsen, læste nu langsommere - og langsommere (det ved jeg, for jeg fulgte ham, lige så intenst, ud af øjenkrogene) - bankede så på etsodavandsglas og forkyndte - efter et hastigt kig på komponistnavnet: "Mine herrer, jeg vidste ikke at jeg var Langgaard-epigon!" Dette ville han naturligvis aldrig havde sagt overfor noget sted i "Alpe-symfonien"! Hvad Ligeti hentydede til, var den revolutionerende statiske klang "Stasis" i sit berømte "Atmosphères" fra 1960'erne, med de lange kæder af tætte klange i næsten umærkelig bevægelse. Dette stiltræk var Langgaard - så vidt jeg ved - den første i Europa, der realiserede, nemlig i starten på "Sfærernes Musik"! Klangen er langt fra en Nielsen'sk pastorale-à-la-"espansiva" og hellerikke blot imitation af et teknisk Strauss-greb (strygercluster). Det er simpelthen *visionært* - og ægte "præ-Ligetisk" - som mesteren altså også selv bekendte ...

Tænk, hvis lille Rued en dag havde væltet de (mentale) tykke mure som forældrene havde rejst omkring det unge geni! Tænk, om han som en Siddhartha Gautama eller en Krishnamurti havde haft viljen til at *gøre oprør* og følge sin luciferiske inspiration: - forladt fædrenes slot (som nu i stedet blev til en pittoresk ruin), og dermed sin egen kunstneriske spændetrøje! Tænk hvis...

Udstillingen her viser dokumenter i billeder, noder og tekster om en skæbne, der både er enestående og på en måde almen: Alle kæmper vi jo med "overjeg'ets" pålæg, fra forældre og tradition, og ingen skal kaste sten mod én, der som Langgaard blev overmandet i en ulige kamp - hvor han altså desværre fejlbestemte fjenden: Denne hed nemlig ikke Nielsen - men fandtes i Niels Juelsgade.

Bag kulissen

En studentermedhjælper rapporterer fra sit liv bag scenen i 1970'erne

af kulturredaktør, cand.mag. Bo Bjørnvig

Omgivelserne var særegne. Bygningen ligger som et firkantet ottetal langs Slotsholmens havnefront, hvor man har smækket en moderne kontorbygning uden på. I ottetallets to huller lå et upasset vildnis, som kunne skimtes gennem de uvaskede ruder. Disse indre haver kunne nås gennem en portgang, hvor der stod cykler. Efter at brandvæsenet under en af de utallige falske alarmer havde kørt den samlede cykelbestand ned, blev porten ryddet.

Magasin-etagerne var adskilt af jernriste efter forbillede fra Frankrigs nationalbibliotek, hvor ovenlyset skulle skinne ned gennem ristene. Det, ovenlyset, glemte man i den danske udgave, men ristene beholdt man. De betød, at støvet dryssede stille ned gennem etagerne, og det er ikke så lidt støv, bøger producerer. Det så man, da man af sparehensyn nedskar støvsugningen - straks fik de fleste boghenterne hudeksem.

Ristene ville, i tilfælde af brand, give ilden frit spil som havde bogsamlingen befundet sig i en skorsten. Men brandfaren var der tænkt på, rundt omkring stod der vandbeholdere i kobber forsynet med en håndpumpe i smukt design fra århundredeskiftet. Jeg tror aldrig vi fik nogle brandinstrukser eller fik at vide, hvor eventuelle skumslukkere var.

Det elektriske system var nyere, men alligevel havde vi fantasier om den dag, da jernristene blev elektriske. Hvilken James Bond-films finale kunne ikke være optaget her, hvor Bond ristede heltene over sagte strøm og kuglerne richotterede mellem ristene og enkelte kom igennem.

Ristene gjorde hemmelige samtaler illusoriske, hvad der dog ikke hindrede dem, og samtidig forstærkede de lyden af gakkede gangarter. Især dagen efter fodboldmødet med arvefjenden fra Rigsarkivet spillede de rytmisk

slæbende skridt deres egne melodier på gulvharpen, når heltene slæbte sig frem med deres skader.

Men det var ikke bogmagasiner med jernriste imellem det hele, nogle steder forvildede man sig ind i underlige opmagasineringsrum med kasser fra gulv til loft og midt i det hele stod der et bordtennisbord, som vi benyttede flittigt indtil pladsen blev inddraget. At spille vildt og højtråbende dybt inde i hjertet af Det kongelige Bibliotek var en særlig nydelse - som at råbe på læsesalen. Det gjorde vi iøvrigt kun een gang om året - nemlig når vi efter en langvarig julefrokost måtte lukkes ud gennem læsesalen.

Jeg blev ansat i det gyldne år 1972, da alle kunne få job og hvor de på Historisk Institut endog bad de studerende gøre sig hurtigt færdige, så de kunne sættes til at undervise de store skarer af nye studerende. Jeg fortalte en pige, som arbejdede som studentermedhjælper i Danske Samling, at der ville jeg gerne ansættes. Nogle uger senere fandt jeg mig selv til samtale med de andre ansatte i et bur, der synes at hænge frit i luften i Danske Samlings sal, hvor 'gulvene' af jernriste og den svimlende midterskakt får hver etage til nærmest at at svæve frit i luften - et magisk sted. Efter 20 minutters snak blev jeg sendt udenfor, hvor det svimlede for mig, hvor jeg end kiggede hen - aldrig har en bogsal taget sig smukkere ud, som et kirkerum med lyset faldende ind i lysbundter. Sådan forekom det mig i alt fald, også da jeg efter nogle få minutter blev kaldt ind igen og fik at vide, at jeg var ansat.

Min første rundvisning var utrolig. Her var jo alt: Fra Anders And - som fanatikere allerede dengang gjorde det nødvendigt at tage de strengeste sikkerhedsforanstaltninger imod, som drejede det sig om uvurderlige håndskrifter - til Rapport. Indbundet! Fra Blixeniania til Den Skånske Frihedsbevægelses blad. Alt hvad der havde hørt under Danmark, da det var størst blev betegnet som Danica og indlemmet i Danske Samling.

Og så var en skjult del af samlingen netop lige sluppet løs, så den kunne blande sig med de andre bøger: Pornoen. Den havde før befundet sig i et aflåst gemme. Nu stod Vindrosen og Vennen i samme reol, og da min rundviser i samme område så, at et bind af Weekendsex var udlånt, greb hun nysgerrigt skibet med lånersedlen, der stod på den tomme plads, "Men dog, den er lånt af en af de ansatte her", jublede hun højt, faktisk var låneren netop den pige, der havde fået mig ind på samlingen. "Det var til min bror", lød det

indigneret oppe fra femte etage, og ud kom et rødmende hovede. Vi stod nede på gulvet og tog nådigt imod forsvarstalen - samtidig med at jeg tænkte, at det her bliver sgu ikke et kedeligt sted at arbejde.

Vi gik videre ind i romankælderen, hvor alle udgaver af oversatte danske romaner plus romanerne på dansk, selvfølgelig, befandt sig. Thorkild Hansens 'Det lykkelige Arabien' stod i en lang række på alle mulige sprog, men hed for det meste 'Felix Arabia'. H.C. Andersen fyldte utroligt meget. Kierkegaard ligeså. Jeg havde en af de første uger den glæde at lade den første japanske udgave af hans samlede værker gå gennem mine hænder. På smudsbindet sås Kierkegaards smukke og læselige håndskrift, indeni var der kun - også smukt - krimkrams. Man opdagede, at de store danskere faktisk havde erobret verden, man så det udfoldet sådan rent fysisk foran sig.

At så en humorist som Breinholst også bredte sig på hylderne, ligesom krigskarlen Sven Hazel, hørte med til billedet. Vi sender jo ikke kun kulturelt stuerene gesandter ud i verden ...

Der inde midt i romankælderen boede den tidligere operasanger Holm, som havde rejst mellemkrigstidens Europa tyndt og med stor værdighed og selvfølelse berettede om sin tid. Hans arbejdsplads dybt inde i bogkælderen mindede lidt om en opholdsstue, selvom han vistnok overnattede ude i byen. Da han fyldte 70 måtte han ud, hvilket vist var en skæbne værre end døden for ham.

Originaler kaldes den slags ude i verden, men her var de personligheder. Alle særheder blev anset for nødvendige for stedets ånd. At den lille mand der, at han engang havde været Danmarks mester i jitterbug, var lige så selvfølgelig som at den meget undseelige udseende, som når man mødte ham sagde undskyld i stedet for goddag - tre gange var blevet reddet på vej til henrettelse i en KZ-lejr. Sidste gang af et allieret flyangreb.

At det for alvor var blevet sommer indvarsledes af ham, der i sommerperioden gik i korte bukser.

Der var også mindre interessante originaler, nørder, ville vi nok kalde dem i dag, ja faktisk kunne man få det indtryk, at alle dem, der havde fået tæv i skolegården ved en fælles beslutning havde fundet vej ind til Det kongelige Bibliotek, hvor man forstod at værdsætte deres slags.

Der fandtes også kedelige og intrigante typer - ofre behøver som bekendt ikke at være sympatiske - men på en eller anden måde havde de alle en eller

anden mærkværdig lidenskab, som gjorde, at man næsten altid kunne tilgive dem. For eksempel ham, der altid kæftede op om alt muligt, lige fra Napoleon til Baudelaire. Han var arvelig belastet, viste det sig. Efter at have været udsat for et af hans Napoleon-foredrag kom jeg samme dag hjem og hørte en Napoleon-monolog i radioen skrevet af revymanden Tao Michaelis, hans far. Først da vi en dag noget senere tilfældigt mødtes inde mellem hylderne for at smuglæse i Walter - 1800-tallets Casanova - blev vi venner.

Min tid i Danske Samling blev kort, jeg fik efter et par måneder en skriftlig opsigelse. Ret fortvivlet klagede jeg min nød til en spansk arbejdskammerat, som øjeblikkelig gik til chefen for Udenlandske Samling, som så øjeblikkelig kaldte mig op til samtale og ansatte mig.

Det var som sagt de gyldne dage. Min forhenværende chef røg i harnisk og meddelte at opsigelsen kun var formel, han havde aldrig regnet med at effektuere den, den var et kort i det indbyrdes spil mellem afdelingerne. Det var mit første møde med intrigerne, som hærgede stedet. Mit næste var mødet mellem de to chefer med mig som lusen, men jeg holdt fast ved mit 'nye' job. Det gjorde jeg klogt i, for nu kom jeg ind i en gruppe på en halv snes studentermedhjælpere, som arbejdede dybt professionelt: En russiskkyndig polak, en spanier, der studerede på RUC, tre litteraturstuderende, en historiestuderende, en kultursociolog, en der gik på akademiet og mig, sagde hunden, som undervejs tog hovedfag i historie og bifag i litteratur. Vi var boghentere og bogopsættere, og måske en af stedets mest velfungerende og effektive arbejdsgrupper, både hvad angår arbejdsindsats og pauser.

Jeg har overvejet, om jeg burde beskrive en typisk arbejdsdag, men da det nu er 16 år siden, jeg forlod jobbet, kan det næppe føre til repressalier. Mine 10 1/2 time om ugen fordelte jeg på tre formiddage. Vi mødte klokken 9 og gik først ned i den lille offentlige kantine for at spise morgenmad. Klokken halv 10 gik vi op og kastede os over bøgerne i et sandt raseri. Hver havde sit område, vi dækkede tilsammen næsten alle sprog og interesseområder, hvilket i virkeligheden gjorde gruppen til en veluddanet lavtlønsgruppe.

Klokken halv 11 gik vi ad snørklede gange ned i Rottehullet, et lavtliggende halvskjult rum, som aldrig blev gjort rent. Gennem vinduerne kom et svagt, gulligt lys, undtagen der, hvor en havde tørret ruden ren, som når man tør hul i en isbelagt rude. Her drak de seje øl, vi andre kedelige kaffe. Klokken

11 tog vi endnu en hidsig tårn for klokken halv 12 at bevæge os over i ministeriets kantine, som gav den skønneste udsigt over havnen over til B&W. Modsat Rottetullet skinnede solen ind selv på sin laveste bane om vinteren, og her udfoldede vi os i godt en time.

Kedeligt var det aldrig, selv om de socialt bevidste var i overtal, men når endog den svorne kommunist var sympatisk, gik det jo selv for en skeptiker som undertegnede. Jeg havde dog svært ved at holde masken, når der blev talt 'socialistisk atomkraft', som Ib Nørlund havde været ude i cellen og forklare om. Eller når Mao blev rost, han var helten dengang, og da en forskningsbibliotekar udgav et tobindsværk om ham ville begejstringen ingen ende tage. Mig forekom tanken om, at studenter skulle ud at arbejde manuelt for vederstyggelig, det var jo derfor jeg var på Det kongelige Bibliotek - for at krydre arbejdet med så meget 'ånd' som muligt.

Klokken halv 1 var min arbejdsdag forbi og jeg gik på universitetet. Der fandtes vist ikke et bedre studenterjob, mente jeg allerede dengang.

Jeg bør nok for en ordens skyld tilføje, at vi var effektive. Vores sygdomsstatistik var alarmerende lav, så lav, at vi blev bedt om at gøre noget ved den, da den satte de andre grupper i et dårligt lys. Men da fravær betød mere arbejde for resten af gruppen, var vi ikke meget for det. Og selv-justitsen var hård, hvis nogen begyndte at pjække. Men da vi faktisk satte flere bøger på plads per time end de fastansatte, var det svært at røre os, selv om de fastansatte boghenterne mente, at vi burde sætte tempoet ned, så vi ikke kunne holde så demonstrativt lange pauser. Vi fulgte ikke rådet.

Som repræsentant for gruppen var jeg mine sidste år på stedet til mange interessante møder i Fyringsudvalget, som vi kaldte Samarbejdsudvalget. Her lærte jeg om det politiske spil. Vores første repræsentant var kommunisten, og ham kunne lederne ikke løbe om hjørner med. Den næste repræsentant gik rent i fælden, han lod sig "købe", og vi afsatte ham. Jeg var næste levende billede og blev straks inviteret til frokost af, tror jeg, afdelingschefen og tillidsmanden for de fastansatte - i hvert fald var begge de herrer overordnede. De gav frokosten og forklarede, at nu måtte vi - os ledere, lød det smigrende - finde sammen. Jeg kridtede skoene og sagde, at vi i gruppen havde diskuteret visse problemer, så jeg kunne ikke sådan skifte holdning. Så skiftede holdningen til mig, hyggen gik sig en tur. Og jeg forstod pludseligt,

hvorfor talsmænd sjældent er talsmænd for dem, de repræsenterer.

Næste lærestykke: Hver afdeling startede hvert møde med en imponerende jammersang, der betød: Vi kan ihvertfald ikke skære ned nogen steder. Er man så dum at sige, at ens afdeling går fint, er svaret ikke ros, men nedskæring. Så hvert møde bestod for størstedelen i at jamre og høre på jammer. Og for mit vedkomende i at hindre, at vores gruppe blev spredt og hver fastansat fik en studentermedhjælper som føl - sådan som det stadig blev foreslået af de fastansatte bogopsættere. Og endvidere at tage stilling til, om vi ville have militærnægtere og langtidsarbejdsløse. Her var jeg gennemført asocial: Ja, sagde jeg, hvis de ikke truer os på jobbet. Og, argumenterede jeg videre - må jeg i dag beskæmmet indrømme - de er ikke gode for arbejdsklimaet: Enten arbejder de røven ud af bukserne for at blive fastansatte eller også er de totalt ligeglade og spreder dårlig stemning.

Nogle enkelte levede op til beskrivelsen, men alt i alt var de, viste det sig, fine at få ind. De bragte nyt blod.

En var vokset op hos en advokatfamilie, men lignede en "kraft-ædeme" - et langhåret brød, som ikke kunne høre en lastvogn slippe bremseluften, før han for hen til vinduet for at se sin fremtidsdrøm. Han ville være langturschauffør, og da jeg undrede mig over advokatsønnens livsvalg, forklarede han, at han var adopteret. Hans anden kærlighed var en tidligere luder fra Istedgade, som han nu var ved at få på ret køl. Hun blev ikke taget alvorligt af politiet, når hun for eksempel anmeldte en voldtægt - og den slags. Der trods studentergruppens kulturelle bredde ikke var noget, vi kendte meget til.

Så befandt vi os i den åndelige højborg og diskuterede vi hidsigt og seriøst, så mindede 'dem udefra' os på en ret bramfri måde om det, som i virkeligheden også optog os glødende: kvinderne.

Der foregik ting og sager mellem hylderne - og på for den sags skyld. Men her vil vi diskret trække tæppet ned, for på dette område hersker der ikke åbenhed i vores kultur, hvor meget vi end påstår det. Men julefrokosterne var ikke kedelige ...

I læsesalen blafrede amorinerne iøvrigt så heftigt rundt, at de stakkels læsende hele tiden måtte ud i kantinen eller til avisbordet i håb om, at en vinge skulle strejfe dem. Jeg måtte opgive at sidde der, men søge over til Uni-

versitetsbibliotekets læsesal, som forekom mig mere seriøs. Nok fordi jeg ikke var bekendt med forholdene der.

Elsker jeg Det kongelige Bibliotek for informationsmængden, for bogsamlingen, for muligheden for på et sted samlet at se, hvad der er skrevet om en person f.eks. Jules Verne - eller Shakespeare (flere reoler - en god bog-tester!). For stemningen, for de sære ansatte og så videre - så elsker jeg ikke de underlige 'tiltag' udadtil.

For at hindre folk i at stjæle uvurderlige manuskripter, har man folk til at rode i lånernes tasker. Jeg husker, at vi dengang for skægs skyld fandt på andre måder at smugle bøger ud på. Posekiggerne er til for syns skyld, for at vise, at man skam gør noget. I praksis vil det ikke hindre nogen i at smugle noget ud, hvis de virkelig vil.

For at vise spareiver nedlagde man avisbordet, hvor læsesalstrætte kunne opdateres. Tåbeligt at skære der, hvor det føles så hårdt for brugerne - men det var vel også tanken: Nu kan det virkelig mærkes, at vi sparer. Og sidst jeg var deroppe, meddelte en af garderobedamerne, at de skulle væk og erstattes af en række nyopsatte grimme skabe, som klart skæmmede forhallen. Hvilket igen er et overgreb mod en vigtig institutions tradition, et indgreb, som giver alt for ringe en besparelse i forhold til det, der ødelægges.

Computeriser det hele, men omgås indgang og forhal med omhu. Ikke alt nyt er dårligt, kantinen har vokset sig stor og smuk, her ville det være ren nostalgi at ønske det høje tilrøgede 'hul' tilbage. Men vejen ind til bøgerne og tilbage igen gennem lufthavnschecket - den var smukkere i de gyldne dage.

Denne artikel blev bragt i *Weekendavisen* 10.-16. december 1993.

Forord fra udstillingskatalogen *Europæiske Bogbind '93*. Udstillingen fandt sted i Kunstindustrimuseet 30. sept. 1993 - 2. jan. 1994.

Europæiske Bogbind '93

af dr.phil. Erik Dal

Når jeg som barn læste H.C. Andersens sene historie *Krøblingen*, undrede jeg mig over slutningen. Ikke over at den lamme og nu mirakuløst helbredte Hans kunne tænke sig at blive bogbinder - for det håndværk udøvede min far som amatør og lærte mig det. Men over begrundelsen: "thi saa kan jeg faae alle nye Bøger at læse!" - for noget sagde mig, at det havde bogbinderen da ikke tid til.

Denne barnlige overvejelse forekommer mig at have noget at gøre med bedømmelsen af bogbind. Ikke af den løbende produktion selv af håndarbejde, hvor man arbejder sig igennem stablerne i den valgte eller foreskrevne bindkategori og måske blot ser på et fornuftigt forhold mellem materialets farve og et omslags farve. Ikke hvor alle bøger principielt indbindes ens - som i den, om jeg så må sige: herværende kong Frederik III's samling med dens flammede kalveskind og overdekorerede ryg eller på andre måder hos hans nogenlunde samtidige Samuel Pepys i Cambridge eller Hertug August i Wolfenbüttel. Men ved bedømmelsen af ambitiøse individuelle bind til kostbare og/eller smukke og/eller væsentlige bøger, som man finder dem i bogbindskonkurrencer.

Men måske skulle vi begynde med begyndelsen.

Det kongelige Bibliotek er reelt og i nyere tid desuden formelt Danmarks Bogmuseum, også hvad angår bind. Man har i Danske Afdeling foruden samlingen af komponerede bind fra 1840'erne og fremefter også en samling gode danske bind fra dette århundrede, efter magre årtier genoplivet omkring 1950. Og i Boghistorisk Studiesamling har man fornemme eksempler på gamle og nye udenlandske bogbinderes arbejde, uanset at bøgerne oftest

er erhvervet af fortidens samlere eller af biblioteket uden særligt henblik på denne side af deres værdi.

Op imod 200-års jubilæet som offentligt bibliotek har de gode ideer naturligvis floreret, og en af dem var at etablere en bogbindskonkurrence med henblik på alle europæiske lande, alle bog- og bindtyper og som resultat heraf: en udvælgelse og en udstilling, uden præmier, men med køb af bøger, som rundhåndede fondsmidler muliggjorde, og som varigt kunne markere europæisk bogbinderkunst omkring 1990 inden for rammerne af Boghistorisk Studiesamling. En komité, bestående af overbibliotekar Erland Kolding Nielsen, dr.phil. Erik Dal, fhv. bogbindermester Knud Erik Larsen, fagleder Poul Steen Larsen og bogbindermester Søren Carlsen skulle udvælge bogbind til udstillingen.

Indbydelser hertil udsendtes i god tid til hele Europa med følgende hovedbetingelser:

1. Hver deltager kunne indsende højst tre bøger i selvvalgt bindtype, men med henblik på bogens indhold og på en bogs normale formål (om dette sidste mere nedenfor).

2. Indenfor det økonomisk muliges rammer skulle Det kongelige Bibliotek have ret til at købe frit af de indsendte bøger, hvorefter den samme ret skulle tilkomme andre institutioner, til hvem det måtte være muligt at overføre udstillingen.

3. Ikke-udstillede bøger returneredes så hurtigt som praktisk muligt. Alle udstillere får et diplom.

4. For hver bog skulle der medsendes en række bibliografiske og bindtekniske oplysninger.

Ventetiden var spændende - ville der komme noget, der med rette kunne kaldes en europæisk respons? - men endnu mere spændende var det selvfølgelig at samles om det faktisk tilsendte, og vi - komiteen og den travle sekretær - må vist sige, at bøgerne med deres bind i mængde og kvalitet mindst svarede til forventningerne. - Se skemaet næste side.

Vi synes, at 225 bøger fra 120 bogbindere i 16 af 25 mulige lande var et bemærkelsesværdigt resultat, og som det ses, fandt vi - i reglen fuldt enige - godt halvdelen af bøgerne værdige til udstilling. For god ordens skyld

minder vi her om de ikke-deltagende lande: Bulgarien, Italien, Litauen, Luxembourg, Portugal, Den tjekkiske Republik, Ungarn og Østrig samt -selvfølgelig, må man vel desværre sige: ex-Jugoslavien.

Deltagende lande	Antal deltagere	Antal modtagne bind	Udvalgte bind til Bogbindere	Udst. Bogbind	Særudst. Kunstneriske objekter	Bogbind indstillet til køb
Belgien	5	13	4	6	0	2
Danmark	18	35	16	29	0	9
England	17	24	14	16	2	7
Estland	6	15	4	4	2	1
Finland	2	4	1	2	0	1
Frankrig	37	60	27	30	6	8
Grækenland	3	7	3	5	0	1
Holland	7	16	6	9	0	2
Island	3	5	2	3	0	0
Letland	1	2	0	0	0	0
Norge	1	1	0	0	0	0
Polen	1	3	0	0	0	0
Schweiz	5	13	4	11	1	2
Spanien	3	4	2	2	0	1
Sverige	6	13	5	8	1	0
Tyskland	5	10	4	7	0	1
Ialt	120	225	92	132	12	35

Stedet kunne her være til at spørge efter nationale særpræg, men det emne kan ikke tages op på få linjer. Yderpunkter som de overordentlig kunstfulde og dyre franske bind, der så øjensynligt er mål i sig selv, og en yderst karakteristisk tradition for bogbind med læderplastik fra Estland kan nævnes.

Ved bedømmelsen blev man fra tid til anden mindet om den banale sandhed, at smag og behag er forskellig, og det både hos bogbindere og bedømmere - samt om den ligeledes banale usandhed, at om smagen kan der ikke diskuteres. Anderledes med teknikken - her var komitéens to fagfolk med rette strenge, og mangt et seværdigt bind blev underkendt, fordi det havde tekniske mangler, som mangan en måske mindre fantasirig bogbinder som en selvfølge opfylder. Kun sjældent kneb vi et øje halvt til for at redde et helt overbevisende arbejde over en teknisk mangel. Vi sørgede også for,

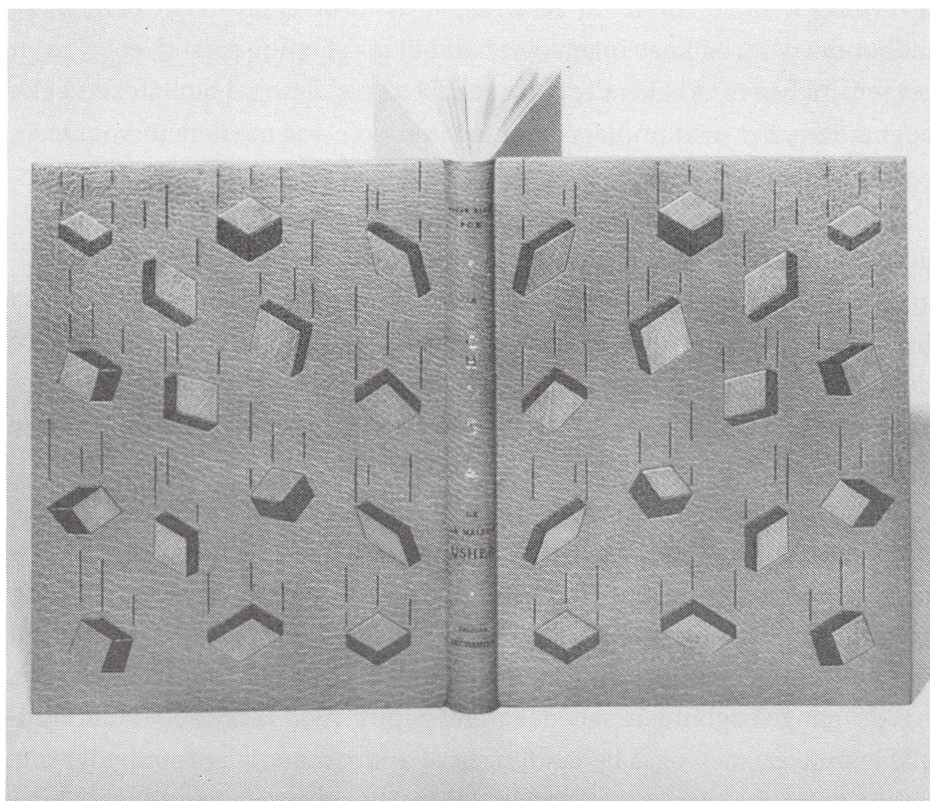
ihvertfald i første runde, at se bindene uden at vide, hvem der havde indbundet dem, og kneb ingen øjne halvt til for at redde et land, endsige en person, inklusive os bekendte personer. Dette gælder også bibliotekets egne bogbindere, der med undtagelse af lederen, som var medlem af komiteen, havde adgang til at deltage i konkurrencen med egen tid og bekostning.

Komiteen gennemgik bøgerne grundigt tre gange: (1) for at dele dem i udvalgte, tvivlsomme og udskudte bind foruden den højst specielle 'K-gruppe' af bind, som ikke overholdt kravet om at svare til bogbinds normale funktion, men snarere måtte betragtes som 'kunstobjekter', (2) for at revidere denne deling og eliminere mellemgruppen, (3) for blandt de udvalgte bøger at gøre prioriterede forslag til køb, alt efter hvor mange penge der måtte blive at købe for.

I 2. og 3. omgang lå alle bøgerne fremme på een gang og udgjorde da et ret fantastisk syn. Ingen bindtyper blev på forhånd udskudt som ikke fine nok, så samlingen spænder fra de enkleste helpapirbind over halv- og helbind i lærred eller skind og op (hvis det er et godt ord at bruge her) til meget kunstfærdige og tidkrævende kompositioner. Som man måtte vente, havde mange bogbindere selv dekoreret papiret med kendte eller individuelle teknikker; men også behandlingen af andre materialer frembyder ofte specialiteter, foruden at materialekombinationen varierer stærkt og til tider overraskende. De sædvanlige kategorier, som vi netop anførte, dækker langt fra alle foreliggende bøger. Tilsvarende vil man se mange former for tekst og dekoration udover det sædvanlige guld-, blind- eller farvetryk, og naturligvis imponerende prøver på pålægning (mosaik) eller indlægning (intarsia) især af flere skindsorter.

Men netop når talen er om dekorationer, melder sig spørgsmålet om forholdet mellem bog og bind, og med bog menes her på uforskammet vis både bogens indhold og dens typografi og illustrationer. Den rent typografiske bog sætter allerede andre grænser for bindet end en tanke på mulige farver i omslag etc. En vis fornemmelse for bogens tekst er særdeles ønskelig, hvis materialer, farvevalg og dekoration ikke er meget neutrale, men udsender visse signaler. Her er det, man mindes Hans fra vore første linier, for bogbinderne kan jo ikke bringe sig i forhold til enhver bogs tekst. Alligevel...

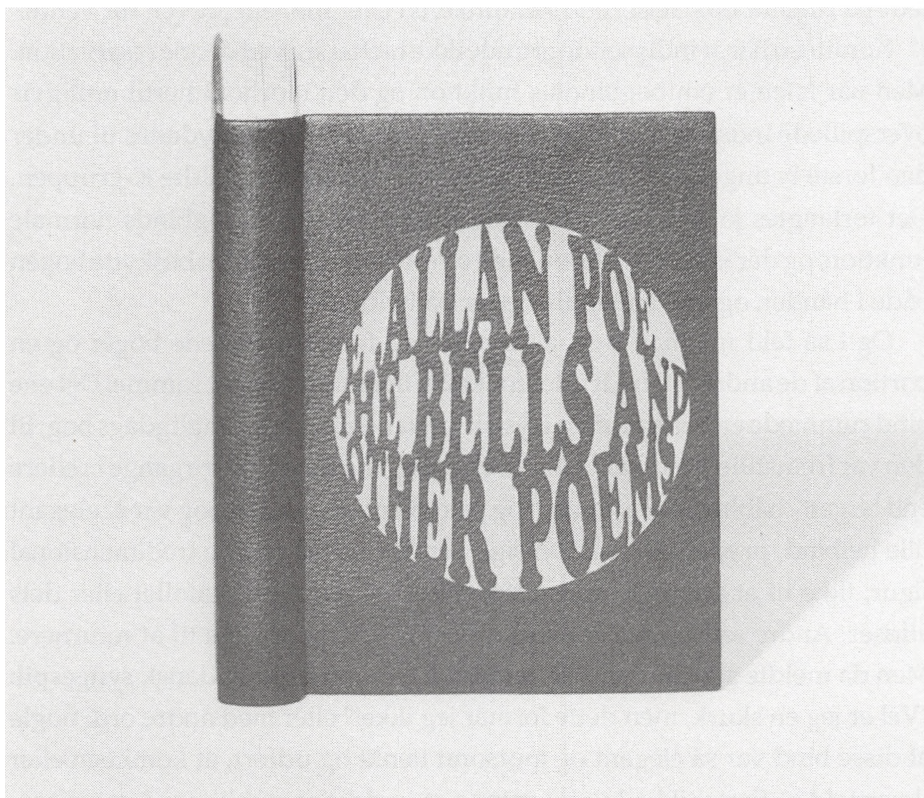
Men den illustrerede bog ...? Det spiller her ind, at mange indsendte bøger er meget ambitiøse bibliofile værker med originalgrafik, ofte i farver. At

Fra udstillingskatalogen. Bogbinder: Robert Limoges, Frankrig. Helskindbind med skindpålægning. Guldsnit foroven. Ubeskåret.

komiteen uden at kunne gøre sig nærmere bekendt med indholdet nu og da synes, at forlægger og bogbinder har gjort for meget ud af reelt set ret jævne sager - pseudobibliofili, rent ud sagt - skal vel ikke komme det fine bind til skade, men vi synes nok, at nogen af de skønne kræfter er spildt på et tilsyneladende ret ligegyldigt indhold.

Men selvom vi holder os til illustrerede bøger af utvivlsom og undertiden overmåde høj kvalitet, en glæde at se på i sig selv, så støder vi ind i kunstbogbinderens gamle dilemma: Han eller hun skal lave noget, der, som man siger: passer til indholdet. Men hvad vil det sige? Et konkret eksempel: en indsendt bog rummede grafiske blade af en væsentlig kunstner fra begyndelsen af århundredet. Hvert kunstværk var 'blot' en ubrudt sort flade, kun interessant, kun 'kunst' i kraft af sin levende form. Hvis en bogbinder nu havde gjort et helbind og i skindpålægning gentaget en af disse sorte figurer,

Fra udstillingskatalogen. Bogbinder: Jacqueline Sanders, Holland. Helskindbind med skindpålægning.

så kunne man hævde, at det var der ingen kunst ved, kun godt håndværk. Hvis der omvendt var udført et eller andet detailleret pilleri, selv nok så velgjort, så kunne man hævde, at det ikke passede til bogen. Og det var faktisk, hvad vi sagde, så den bog blev returneret.

Og det er sværere endnu. For nutidens designinteresse går jo på brugs- genstande, som er, hvad de er, i sig selv. Bogbindet står uundgåeligt i forhold til indholdet, og ved arbejder som disse i et meget bevidst forhold, thi deres praktiske funktion kan jo udøves i langt mere beskeden form. Den, der synes, at det nærmest rutinemæssige halvlærredsbind om den nyeste tidsskrift- årgang er for dyrt, vil måske synes, at bogbind, der i nogen grad er mål i sig selv og - hvorfor nægte det - dyre eller endog meget kostbare, er anmassende overfor indholdet, og at pengene kunne være bedre brugt til andet kunst- håndværk eller til ren kunst. I denne forstand må bogbinderen være forbe-

redt på ringere forståelse, end keramikeren eller møbeltegneren tør vente.

Komiteen har af indlysende grunde ikke hæftet sig ved denne reservation. Men når talen er om bogbindets funktion og den i forhold hertil muligvis overspillede indsats, så melder sig, hvad der ovenfor hentydedes til under den første betingelse for indsendte bind, de arbejder, vi kaldte K-gruppen. Det forlangtes jo nemlig, at bindene skulle opfylde et bogbinds normale funktion, og der kan vel være enighed om, at denne består i at beskytte bogen både i hånden og mellem andre bøger på hylden.

Og i så fald må man sige, at to af de tre først udpakkede bøger og en portion af de andre 222 faldt udenfor konditionerne med det samme. Det ene bind rummede en berømt, men i fysisk forstand umådelig dagligdags bog; til den var fremstillet et trekantet bind, en halv gang højere og tre gange bredere end bogen - håbløs både i hånden og på reolen. Den anden bog var et elegant lille helbind, prydet, eller skal vi sige: forsynet, med en lille tredimensional figur, ikke til at anbringe andre steder end vandret på chatollet eller dets afløser. Andre sælsomme konstruktioner dukkede op, lige til at returnere. Men da meldte sig i hovedet en replik fra et hundredårigt dansk syngespil: "Vel er jeg en skurk, men dette formår jeg ikke!" eller med andre ord: nogle af disse bind var så elegant og morsomt tænkt og udført, at komiteen eller ihvertfald et flertal ikke kunne nænne at unddrage publikum fornøjelsen. Gruppen betegnedes K; jeg blev aldrig klar over, om det betød Kunsthåndværksgenstande eller Kuriositeter, før jeg så vor gode sekretærs statistik og det noble ord Kunstobjekter. Og skal det være, så skal det være: et dusin af disse herligheder findes i udstillingen og i katalogen; bedømmelsen har med andre ord ikke haft helt samme karakter som arbejdet med hovedparten af udstillingen, men på det tekniske er der selvfølgelig ikke givet køb.

Det skal lige være sagt, at konkurrencebetingelserne nok burde have indeholdt en paragraf om, at ingen smudsomslag, kassetter el. lign. ville blive taget i betragtning ved bedømmelsen. Vel må bind som disse beskyttes ihvertfald ved forsendelse, eventuelt også på reolen, det være sig med en beskednere gentagelse af bindet eller med en enkel kassette; men nogle er forsynet med kassetter, der er nogenlunde lige så arbejdskrævende og fornemme som bogbindet og måske æstetisk samvirker med det. Men det er ikke bogbind - bogen må stå eller falde uden emballage. Hvilket ikke afholdt os fra at udstille noget af 'emballagen'.

Nu ligger katalogen der for eftertiden. Vi slutter med at sige, at Det kongelige Bibliotek aldrig før har taget et internationalt bogbindsinitiativ som dette og aldrig på een gang fået, hvad der uden andre forbehold end savnet af visse lande kan kaldes et fornemt tværsnit af den bedste europæiske bogbindskunst på det givne tidspunkt. Initiativet og dets resultat er et af flere lysende eksempler på, hvad et jubilæum kan medføre af ekstraordinære foranstaltninger, tilmed i stærkest mulige modsætning til de senere års stedse mere strangulerende betingelser for stort set alle sider af institutionens daglige, lovbefalede arbejde, herunder museumsopgaven.

Komiteen kunne derfor slutte sig til overbibliotekarens udtryk for taknemlighed mod donatorerne og tilføje, at det var en glæde at sidde med denne opgave og med hinanden, og at vi sendte mange venlige tanker til de fremragende konkurrencedeltagere, uanset om vi er deres fagfæller eller ikke.

Jubilæumspublikationer fra Det kongelige Bibliotek

På de følgende sider præsenteres en række publikationer, som udkom i forbindelse med biblioteksjubilæet i efteråret 1993 samt enkelte, der udgives i foråret 1994.

På Papir, Pergament og Palmeblade	47
Sådan set -	49
Set fra luften	56
Kamma Rahbeks brevveksling med Christian Molbech	59
Orkesterkatalog I-II	60
Slavonic Manuscripts in the Royal Library	62
Danske Provinstryk 1482-1830	63
Dania Polyglotta 1990-1991	65
Ung sprogforsker på rejse	67
Arabiske manuskripter	69
Danmark og Antikken 1980-1991	72

På Papir, Pergament og Palmeblade ... Skatte i Det kongelige Bibliotek

I anledning af, at det er 200 år siden, Det kongelige Bibliotek i København blev tilgængeligt for offentligheden som videnskabelig institution, har biblioteket udsendt en pragtfuld publikation i en dansk originaludgave og en paralleludgave på engelsk med mere end 450 illustrationer, de fleste i farver, som giver den interesserede læser en forestilling om dets rigdom. Også den som tror, at han allerede har en nogenlunde dækkende forestilling om biblioteket, vil for øvrigt med held kunne gå på opdagelsesrejse i denne bog, for der er samlet en hel verden i den - fra Gutenbergbiblen til Anders And på kinesisk, fra Frederik IIs 'Krigsbog', rigt illustreret med farvelagte træsnit og for øvrigt kun trykt i ét eneste eksemplar, til den store mængde postkort, der blev sendt ud på markedet i tiden før Første Verdenskrig, eller fra Poma de Ayalas Inkakrønike med sine ca. 400 pennetegninger, hvis vej fra Sydamerika til Danmark ligger fuldstændigt i det dunkle, til håndskriftet med de fem Mosebøger, som Moses fra Ebermannstadt skrev i Bayern i 1290, og som blev købt i Ægypten til Det kongelige Bibliotek i 1761/62 af en af deltagerne i Carsten Niebuhrs ekspedition.

Harald Ilse har som forfatter og redaktør påtaget sig at skabe en nogenlunde overskuelig orden i denne brogede mangfoldighed, og han har fundet en indlysende løsning på problemet. I bogens første del, 'Samlingernes tilblivelse og vækst' (s. 11-143), fremstilles forholdsvis udførligt den kongelige bogsamlings vækst fra Frederik III's tid og i de første årtier som offentlig institution, frem for alt under D.G. Moldenhawer, hvor erhvervelsen af særligt store private samlinger (Thott, Suhm, Hielmstjerne) fandt sted. Tillige skildres de sidste 170 år af udviklingen fra universitetsbibliotek til Danmarks nationalbibliotek og åndsvidenskabeligt fagbibliotek, dog kun i hovedtræk og med særlig vægt på oprettelsen af nye afdelinger og indlemmelse af store specialsamlinger op til år 1993.

Anden del bærer overskriften 'Samlingerne belyst i temaer' (s. 145-344) og er udarbejdet således, at der gives mulighed for at præsentere de hoved-afdelinger, der er opstået sideløbende med Danske og Udenlandske Afdeling, gennem et rids af deres historie. Denne dels emner er: 'Håndskrifter fra europæisk middelalder', 'Bogtryk ca. 1450-1830' (med underafsnittene: 'Bog- og billedtryk ca. 1450-1500', 'Tyske bogtryk 1500-157', 'Europæiske bog- og billedtryk ca. 1570-1730', 'Danske bog- og billedtryk ca. 1730-1830', 'Kort og atlasværker', 'Groenlandica', 'Americana', 'Orientalia', 'Hebraica og Judaica', 'Billeder i Billedsamlingen',

'Musikalier' og som afslutning 'Bogbind'.

Det ville være meningsløst at fremdrage enkelte områder ud af denne overflod, thi udvalget ville blive vilkårligt (og som slesvig-holstener kunne man alligevel ikke holde sig fra at beklage tabet af Gottorperbiblioteket, Danmarks eneste 'litterære krigsbytte'). Derfor må det være tilstrækkeligt med et par generelle bemærkninger. Harald Ilse udtrykker i indledningen sin beklagelse over, at den af ham valgte opdeling af stoffet gør visse overlapninger uundgåelige. Man kan imidlertid forsikre ham om, at denne indvending ikke får nogen som helst betydning i praksis, da hans tekst i sin helhed er klar og koncis, og han alligevel uden undtagelse forstår at integrere den store mængde illustrationer i tankegangen. Man kan uden videre betragte bindet som en smuk billedbog, hvor billedteksten leverer den nødvendige information, men det fulde udbytte fås først, når man også inddrager den løbende tekst, thi her får man noget at vide om de enkelte tryks, håndskrifers og billeders betydning i Det kongelige Biblioteks univers. Loven, efter hvilken dette univers har udvidet sig indtil denne dag, formulerer Harald Ilse som den gjaldt for den absolutte monarks periode, men den gælder også det nuværende, demokratiske kongerige Danmark: "Frederik III's efterkommere delte ikke i synderlig grad hans boglige interesser, men én gang etableret repræsenterede biblioteket en del af Kongemagtens glans og prestige og blev fortsat udbygget ved store samlingskøb foruden løbende tilvækst ved køb og gaver. Initiativet lå som oftest hos de skiftende bibliotekarer". (S. 51).

De to bibliotekarer, som ud fra denne bogs synsvinkel indtager en fremtrædende plads, er, som man kan vente, D.G. Moldenhawer og H.O. Lange. I slutningen af sin skitse over bibliotekets historie giver Harald Ilse i al korthed et stolt og samtidig fortrøstningsfuldt resumé: "I 1989 blev Universitetsbiblioteket og Det kongelige Bibliotek slået sammen i én institution med fælles ledelse og administration. Fællesinstitutionen råder ved begyndelsen af 1993 over bl.a. knap 4,5 millioner bøger, ca. 125.000 håndskrifter, godt 240.000 trykte musikallier, omkring 10 millioner billedenheder og godt 250.000 kort. Ligesom flere gange tidligere i bibliotekets historie er indholdet ved at sprænge alle rammer, men med bevillinger til både en stor magasinudbygning og en ny hovedbygning i forbindelse med den gamle, vil problemerne være løst om nogle få år." (S. 143).

Hele bogens indhold bliver gjort tilgængeligt for læseren ved hjælp af et omfattende, kyndigt udarbejdet 'Emne- og stikordsregister' og et 'Personregister'. En stramt holdt litteraturfortegnelse opregner den vigtigste, for emnet relevante forskningslitteratur samt de hidtil offentliggjorte kataloger over samlingerne. Alt i alt: en værdig præsentation af Det kongelige Bibliotek, foretaget af bi-

blioteket selv i dets jubilæumsår, kort tid før alle husets kræfter - endnu engang - vil blive krævet med alt, hvad de har i sig, til den bebudede udvidelse.

Dieter Lohmeier
Professor, Bibliotheksdirektor, Kiel

På Papir, Pergament og Palmeblade ... Skatte i Det kongelige Bibliotek. En præsentation i billeder og tekst i anledning af 200-årsdagen for bibliotekets åbning for publikum. Ved Harald Ilsøe. 1993. 363 s. Ca. 460 ill. Stort format. Kr. 575,-
On Parchment, Paper and Palm Leaves ... Treasures of The Royal Library, Denmark. Harald Ilsøe. 1993. 364 pp. C. 460 ill. DKK 800,-

'Sådan set -' erindringer fra og om Det kongelige Bibliotek

Siden Det kongelige Bibliotek i 1793 blev et offentligt brugsbibliotek, har utallige mennesker haft deres gang på stedet - af og til, ofte eller dagligt. Det har sat sig spor i statistikker og arkivalier, fysisk også i mishandling eller tyverier af bøger, men det har tillige bevirket værdifulde donationer fra ædle givere, som gerne så deres bøger stillet til rådighed for almenheden. Og så har benyttelsen naturligvis også sat sig spor i et væld af publikationer, for bibliotekets rige samlinger har jo bl.a., som sagt af professor *Billeskov Jansen*, gjort det til et "hjertekammer" og "arnested" for dansk humanistisk forskning.

Ikke desto mindre er det påfaldende få, der gennem de 200 år har fortalt, hvilken rolle biblioteket har spillet for dem i deres arbejdsdag. Set indefra foreligger der enkelte gode skildringer af forhenværende bibliotekarer som f.eks. *Julius Clausen* og *Carl Roos*, men bortset fra kvitteringer for benyttelse i diverse forord, har det hørt til undtagelserne, at brugerne lod høre fra sig. En af de mest celebre var *Georg Brandes*, der i sine unge år plejede at sige, at "der var to magter i Danmark, med hvilke jeg ikke vilde eller kunde lægge mig ud, det kongelige Bibliotek og det Gyldendalske Forlag, thi uden det første kunde jeg ikke lære noget og uden det andet ikke udgive noget" (Levned II s. 177). Alligevel lykkedes det ham at lægge sig ud med overbibliotekaren Chr. Bruun, som fra midten af 1870erne chikanerede ham med hjemlånsrestriktioner, utidige

hjemkaldelser og returneringer med 'haves ikke'-påtegning af lånesedler, der ikke var pinlig nøjagtigt udfyldt. Det er hvad Brandes påstår, senere blev forholdet bedre. I et brev fra 1916 hedder det: "Er det ikke flot af Det kgl. Bibliotek, at det forleden på én gang sendte mig 80 velskabte Bind. Saaledes mangler jeg ikke Læsning. Jeg havde 80 derfra i Forvejen" (Fund og Forskning 22 s. 242).

Elskværdigt fortolket kan den svigtende omtale i erindringslitteraturen opfattes sådan, at biblioteket har udført sine funktioner på selvfølgelig og derfor ret ubemærket måde, men kedeligt er det nu for bibliotekets historie, at det i nogen grad skorter på kød og blod. Melder erindringerne sig ikke af sig selv, er man så henvist til at søge dem fremkaldt, og det var hvad der skete, da biblioteket i 1906 flyttede fra Rigsdagsgården til sin nuværende beliggenhed. Dengang bragte 'Bogvennen' en længere artikel om "Livet i Det store kongelige Bibliotek", og da det op mod året 1993 stod mere end klart, at livet levedes og leves under stadig forandring, opstod ønsket om at bruge 200-årsjubilæet som anledning til atter at redde noget af dets historie for eftertiden. Håndskriftafdelingen rummer ganske vist en række interviews med ældre biblioteksbenyttere optaget på bånd i begyndelsen af 1970'erne - uddrag er publiceret i 'Med Birkelund på forperronen', 1972 - men vægten ligger her på mellemkrigstiden, så det var ikke overflødigt at gøre noget ved sagen. *Knud Bøghs* erindringer fra katalogværelset ca. 1955-80 forelå da i manuskript og gav, læseværdige som de er, yderligere en tilskyndelse. Samtidig med at 'Magasin' begyndte at publicere dem i 1992, blev der trykt en opfordring til alle, som kendte biblioteket, om at bidrage til et jubilæumsskrift med deres erindringer. Sandt at sige indløb der ikke ligefrem en strøm af bidrag, men de der kom var gode, og suppleret med tilsagn opnået efter nogle personlige henvendelser blev målet nået. På jubilæumsdagen kunne biblioteket takket være imødekommenhed fra 24 personer og støttet af to fonde udsende bogen *Sådan set - Erindringer fra og om Det kongelige Bibliotek indsamlet og udgivet i anledning af 200-års jubilæet for bibliotekets åbning for publikum den 15. november 1993*. 215 tospaltede sider incl. illustrationer og personregister.

Somen antologi af personligt farvede skildringer af biblioteksmiljøet opfylder bogen i mangt og meget sit formål, tilmed på så varieret og velformuleret vis, at den fremstår som den vel mest underholdende samling bibliotekshistorie(r), der er skrevet her i landet til dato. Det er blevet en samling nøgterne og kærlige, undertiden kritiske, hyppigt morsomme og frem for alt oplysende erindringer fra de sidste halvtreds år, hvortil kommer veteranen, fhv. arkivar C. Rise Hansens lange tilbageblik til anno 1930, da han under Julius Clausens berygtede regime begyndte at komme på læsesalen. Rise Hansens tætte benyttelse af biblioteket er

et fint eksempel på de fordele, *Rigsarkivet* og KB har som forskningsinstitutioner ved at ligge over for hinanden. En anden nært forbundet institution er *Sprog- og Litteraturselskabet*, hvis faste stok på læsesalen gennem mange år er repræsenteret med bidrag af henholdsvis en filolog og en historiker. Da læsesalen overhovedet er den oplagte scene for brugererindringerne, er dens dominerende skare af filologer, litteraturfolk og historikere meget rimeligt i overtal blandt forfatterne. Enkelte filosofiske og teologiske fagfolk har sluttet sig til skaren, og det er så bare ærgerligt, at f.eks. ikke så meget som en jurist har følt sig kaldet til at tage ordet.

Bidragene fra brugersiden er med navne og titler vist på hosføjede gengivelse af indholdsfortegnelsens første side. Når der kun forekommer bidrag af to kvinder, er det ikke redaktørens skyld. Ingen havde oprindeligt meldt sig, men *Caroline C. Henriksen* og *Minna Skafte Jensen* var i slutopløbet så venlige at reagere prompte på en ekstra opfordring. Ligeledes er det lykkedes at lokke to udenlandske besøgende ud af busken. Professor *P.M. Mitchell* fra USA er en kendt og skattet gæst på læsesalen, hvor han er kommet regelmæssigt i over 30 år, men alligevel vil hævde, at han bliver ved med at lære nyt om samlingerne. Den myreflittige professor, hvis elever vidste, at han om sommeren kunne træffes på sin faste plads ved bord 61, fortæller, at han en dag på én gang bestilte 60 bøger frem. Det blev biblioteket for meget. Han fik ikke som Georg Brandes serveret dem på et fad, men blev i stedet bevilget adgang til magasinet - så kunne han til begge parters tilfredshed ekspedere sig selv! En lignende løsning ville sandt nok være utænkelig i dag, hvor bitre erfaringer har slidt tillidsfuldheden ned.

Også *Thure Stenström* er litteraturprofessor og har fra Uppsala sendt et festfyrværkeri af "minnesbilder" fra nogle givtige studieophold i København, hvor biblioteket ikke bare var et bibliotek: "Det var ett hem, det var en livsstil". Da *Stenström* første gang trådte over tærsklen, traf han en professor fra Lund, der bød ham velkommen til bibliotekets rigdom på svensk litteratur. Forskellen fra Sverige var blot, at her var materialet i reglen ikke udlånt, eller udtrykt på anden måde: biblioteket var den ideelle arbejdsplads for enhver svensk. Forholdet bekræftes på sin vis af *Lars Peter Rømhild*, som fandt nogle lidet kendte polemiske pjecer af og mod litteraturhistorikeren *Fredrik Böök*. Men at få dem ekspederet til læsesalen - derom handler en af bogens kringlede historier, som påførte forfatteren en distraktion blandt attraktioner.

Hovedindtrykket er et bibliotek, som udgør et alt andet end kedeligt forum for studier og kontakter. "Der var et utroligt dynamisk fagligt miljø på læsesalen, og man fandt hurtigt ud af at udnytte hinandens viden. Det var ofte i pauserne, i diskussionerne med hinanden, at vi nåede flere skridt videre i vores egen

INDHOLD

BIBLIOTEKET SET UDEFRA	11-86
<i>P.M. Mitchell</i> : En røst fra bord 61	11
<i>Thure Stenström</i> : Minnesbilder från Det kongelige Bibliotek	17
<i>Svend Eegholm Pedersen</i> : Det kongelige Bibliotek som ordbogsbasis	27
<i>C. Rise Hansen</i> : Erindringer fra og om Det kongelige Bibliotek	37
<i>Svend Erik Stybe</i> : Stemninger og mennesker på Det kongelige Biblioteks læsesal	53
<i>Herluf Nielsen</i> : Erindringer og betragtninger af en historiker	59
<i>Lars Peter Rømhild</i> : Attraktioner og distraktioner	63
<i>Jens Glebe Møller</i> : Danmarks bedste arbejdsplads	69
<i>Sven Erik Nordenbo</i> : En kult for VERITAS	71
<i>Thorkild Kjærgaard</i> : Hvor lammet græssede med løven: Læsesalen på Det kongelige Bibliotek i 1970'erne	75
<i>Caroline C. Henriksen</i> : Erindringer fra bord nummer 10	81
<i>Minna Skafte Jensen</i> : Biblioteket oplevet af en klassisk filolog	86
BIBLIOTEKET SET INDEFRA	87-194
<i>Bjørn Ochsner</i> fortæller om sin ansættelse og årene i Billedsamlingen (1944-1980)	89
<i>Torben Nielsen</i> : Yngstemand i fyrrerne	99
<i>Mogens Blegvad</i> : Mine første år på Det kongelige Bibliotek (1949-52)	109
<i>Eric Jacobsen</i> : Bibliotekar og fagreferent på KB i 1950'erne	115
<i>Erik Dal</i> : Erindringer om Hr. Paulli	125
<i>Jacob Thomsen</i> : En studentermedhjælper erindringsglimt fra 1955	135
<i>Knud Bøgh</i> : Lånere og gæster i Det kongelige Biblioteks katalogværelse ca. 1955-1980. En katalogvags erindringer	139
<i>Nynne Koch</i> : Den gode tid i Det kongelige Bibliotek - da feminologien sprang ud	157

<i>Mogens Weitemeyer: En folkebibliotekar går til</i>	
Det kongelige Bibliotek	171
<i>Nanna Schiødt: Fortidens stabilitet og fremtidens idéer i</i>	
musikalsk perspektiv	181
<i>Knud Erik Larsen: Bogbinder på Det kongelige Bibliotek.</i>	
Et kalejdoskop 1961-1990	187

FRA FOLKEMINDESAMLINGEN	195-208
-------------------------	---------

<i>Henrik Juul Hansen: Nissernes og troldenes fortrolige -</i>	
et portrætessay fra de dage da Folkemindesamlingen	
logerede i Det kongelige Bibliotek	197
<i>Iørn Piø: Fra den gamle Folkemindesamling</i>	201

TIDSTAVLE	209
-----------	-----

PERSONREGISTER	210
----------------	-----

DESUDEN BIDRAG FRA BOGHYLDEN MED CITATER AF
Viggo Barfoed, Bo Bramsen, Robert L. Hansen, Niels Helweg-Larsen,
Tom Kristensen, Jacob Paludan, H. Topsøe-Jensen, Mette Winge

forskning. Læsesalen var med til at danne de fysiske rammer for en tværfaglig udveksling der nok ellers ikke havde fundet sted", skriver *Caroline C. Henriksen*. *Svend Erik Nordenbo* oplever læsesalen med dens kirkeagtige søjlerum som bibliotekets hellige hal, hvor studierne typisk udøves som 'en kult for veritas', mens *Thorkild Kjærgaard* karakteriserer den som et paradisisk sted, hvor lam kunne trives i fordragelighed med løver: "Med sin brogede forening af veletablerede forskere, yngre akademikere, studenter fra alle mulige fag, rene videnskabelige lystvandrere og, nu og da, regulære tosser, som alle fik den samme venlige og perfekte behandling, var Det kgl. Biblioteks læsesal i 1970'erne et videnskabeligt paradis, hvor lammet græssede med løven". Kjærgaard slutter med en advarsel mod at lette på trængslen ved at gøre læsesalen eksklusiv og forbeholdt 'rigtige' forskere. Det vil efter hans opfattelse være et syndefald "i dyb konflikt ikke blot med læsesalens traditioner og med det åbne demokratiske samfund, men også med den ægte videnskabeligheds inderste væsen, som er usnobbet og egalitær".

Henvend halvdelen af bidragyderne har oplevet biblioteket udefra. I bogens anden halvdel fortæller tidligere medarbejdere og en enkelt nuværende fra livet bag kulisserne. Mens læsesalen bortset fra et stigende antal besøgende synes at have været stort set uberørt af tiden, så at f.eks. en besøgende efter et fravær på 35 år straks genfandt hele den gamle stemning (s. 108), oplever en læser baglandet i 1940'erne og 50'erne som væsensforskelligt fra i dag. Specialiseringen i funktioner var langt mindre udtalt, og datidens elendige pladsforhold er iøjnefaldende, når man ser sammenstuvningen på Danske kontor (s. 127), eller hvordan afdelingsledere sad række i række med kolleger, der klappede løs på deres skrivemaskiner, ved den såkaldte grædemur (s. 176). Senere er pladsforholdene blevet væsentligt forbedrede, også for publikum, men det samme kan næppe siges om den særlige form for uddannelse af forskningsbibliotekarere, der indtil ca. 1970 bestod i, at de i deres første år hjalp til med påpladssætningen af afleverede bøger. Den er en saga blot, men fremhæves i de gamle biblioteksrotters erindringer som en effektiv måde at lære bogbestanden før 1950 at kende på. Nu kalder andre nødvendige arbejdsopgaver, og med næsten hele den udenlandske bestand flyttet i depoter er situationen i dag, at bibliotekarere og forskningsbibliotekarere ligesom publikum er henvist til at orientere sig i den via skærm-billeder og kataloger. De savner med andre ord den baggrund af selvsyn, som tidligere blev anset for alfa og omega og jo unægtelig også var til støtte, når lånerne søgte bibliotekarisk vejledning i samlingerne. Uddannelsesaspektet ud-dybes iøvrigt af *Mogens Blegvad* med en skildring af den begyndende undervisning

ledet af Palle Birkelund, som senere blev overtaget af Danmarks Biblioteksskole.

Disse bibliotekarbidrag har muligvis mindre interesse uden for end inden for murene, men mon ikke en og anden låner har spekuleret over, hvad der gik for sig bag skranken? Her får de i det mindste delvis besked og må i tilgift tage til sig, at der i bibliotekspersonalets verden rumsterer en byrde, som sammenfattende går under betegnelsen 'vanskelige lånere'. Der berettes om udlånsafdelingen i 1940'erne og 50'erne (af *Torben Nielsen* og *Jacob Thomsen*), om Danske Afdeling og dens navnkundige chef i 1950'erne R. Paulli (af *Erik Dal*), om accessionen af billeder i Billedsamlingen (af *Bjørn Ochsner*) og om bogvalget i afdelingen for udenlandske bøger (af *Eric Jacobsen*). *Nynne Koch* fortæller personligt og morsomt om atmosfæren i den udenlandske accessionsafdeling ca. 1960-80, om sin rolle som enfant terrible og om dengang, 'da feminologien sprang ud' - og Nynne Koch med den. *Mogens Weitemeyer* anstiller sammenligninger mellem forholdene i Københavns Kommunebiblioteker og på KB, og *Nanna Schiødt* genkalder sig arbejdsåret 1962 i Musikafdelingen, da Sven Lunn stod ved roret (men efter Jacob Thomsens udsagn altid med hånden i lommen). *Knud Erik Larsen* skildrer arbejdet i bibliotekets bogbinderi og konserveringsværksted, og *Iørn Piø* meddeler gavmildt egne folkeminder fra Folkemindesamlingen i de gode gamle dage, da den (indtil 1967) logerede på Slotsholmen. I persongalleriet indgår 'Møg-Hans', en 'hofarkivar' og 'onkel Raimund', og har man hidtil ikke vidst, hvad en aprolog er, så får man det nu forklaret af Piø. Lidt længere tilbage rækker *Henrik Juul Hansen* med ungdomserindringer fra Hans Ellekildes velmagtstid.

Selvfølgelig tilgodeser bogen ikke alt og alle, og efter dens fremkomst afslørede *Bo Bjørnvig* en af dens mangler ved at trykke sine erindringer som studentermedhjælper i en artikel i 'Weekendavisen'. Set fra magasinernes gange og irgange fremmaner de en verden for sig dengang i 1970'erne. De genoptrykkes i nærværende nummer, og skulle endnu et par læsere føle sig inspireret til at give deres besyv med, tager redaktøren af 'Magasin' gerne mod yderligere nogle bidrag. Bøger har deres skæbne, biblioteker ikke mindre.

Harald Ilsøe
Seniorforsker, cand.mag.

Sådan set -. Erindringer fra og om Det kongelige Bibliotek. Red. Harald Ilsøe. 1993. 215 s. Ill. Kr. 140,-

Set fra Luften

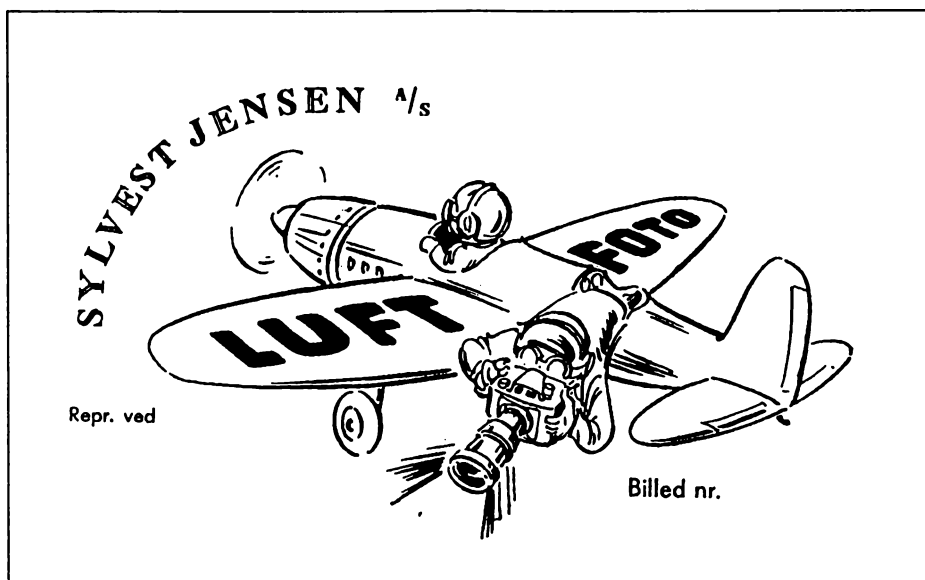
Sylvest Jensen og den danske bondegård

Kort- og Billedafdelingens bidrag til jubilæumspublikationerne var bogen om Sylvest Jensen og hans luftfotografier, især i forbindelse med fotografering af bondegårde i perioden 1936 til 1983. Bogen blev produceret i et samarbejde med Landbohistorisk Selskab ved lektor Claus Bjørn, der fungerede som redaktør på bogen ved at indsamle de fem forfatters indlæg, læse korrektur og ordne de praktiske sider af bogproduktionen. Fra Det kongelige Bibliotek deltog som forfattere overassistent, cand. mag. Arne Andersen og forskningsbibliotekar, cand. scient. Henrik Dupont, endvidere medvirkede bibliotekskonsulent Marianne Alenius ved bogtilrettelæggelsen.

Bogen indeholder en kort historisk oversigt omkring luftfotografiet i Danmark og en biografi om Viggo Sylvest Jensen og hans etablering af Sylvest Jensens Luftfoto, ved Henrik Dupont. Selve Sylvest Jensens samling omtales mere dybtgående i en artikel af Arne Andersen, hvori gives en beskrivelse af de mange forskellige delsamlinger, dels deres omfang historisk dels de forskellige karakteristika og samlingens udbredelse indenfor Danmark. Der gøres endvidere rede for de forskellige tilgange til samlingerne, således at man kan få et indtryk af mulighederne for at finde et billede fra sin egen hjemstav. I denne artikel omtales ligeledes konkurrerende firmaer, hvis samlinger også er i bibliotekets eje.

En artikel af tidligere overinspektør ved Frilandsmuseet Peter Michelsen, fortæller om hvorfor det så sådan ud, byggeskikken omkring de danske gårde, dels forskellige regionale karakteristika dels en mere historisk udvikling af gårdtyperne. Derudover kommer Peter Michelsen ind på, hvad der iøvrigt kan læses af luftfotografierne.

I hovedkapitlet har museumsinspektør Mette Skougaard og arkitekt Jesper Herbert Nielsen udvalgt en række gårde fra forskellige egne af landet og følger via luftfotografierne disse gårdes udvikling over en knap 50-årig periode, for derved at belyse ændringer i såvel gårdenes bygningsstil som i funktionerne indenfor såvel gård som tilhørende arealer. Til dette brug er Sylvest Jensens samling enestående, selv om billederne ikke er taget med dette for øje, men snarere for at give den enkelte gårdejer en mulighed for at pynte sine stuer og vise sin ejendom frem. Ved dels at følge gårdene på fotografierne, dels at bruge andre kildematerialer, bl.a. mange samtaler med de nuværende ejere af gårdene, er det lykkedes at skrive en spændende udviklingshistorie omkring en periode med meget store omvæltninger indenfor dansk landbrug.

Reklamepostkort for Sylvest Jensen Luftfoto

Bogen vil forhåbentlig inspirere til yderligere anvendelse af de enorme kildeværdier, der ligger i disse billeder.

Luftfotografierne i Det kongelige Biblioteks Billedsamling er udskilt i en særlig Luftfotosektion, der for tiden befinder sig i magasiner i Havnegade, men får bedre placering når de nye lokaler i Havnefronten tages i brug i 1996.

Biblioteket har lige siden 1913 købt eller fået luftfotografier til sin samling, hvormed Billedsamlingen råder over et meget imponerende udsnit af de billeder der overhovedet er taget fra luften over Danmark. Dette gælder lige fra de første bevarede ballonoptagelser i 1890, til de nyeste overflyvninger af landet i 1:25000 fra 1988.

Langt de fleste billeder har vi såvel negativ som positiv, samlingerne omfatter såvel optagelser taget skråt, med henblik på illustration, som optagelser taget som lodbilleder med det primære formål at anvende dem ved kortproduktion og kortrevidering. Biblioteket modtog i 1960'erne en række mindre samlinger, udover de enkelte billeder, der i perioden fra 1913 var indkommet til afdelingen. En række mindre firmaer måtte i midten af 1960'erne ophøre med luftfotografering og deres samlinger af positiver og negativer blev reddet, ved at biblioteket enten overtog eller købte for en symbolsk betaling. Kun en mindre del af disse samlinger blev i første omgang optaget i samlingerne, formodentligt pga. ressourcemandel. De fleste af billederne kom i magasin, uden mulighed for at kunne

bruges af publikum, idet disse ikke blev omtalt i publikationer. I starten af 1980 modtog afdelingen de historiske billeder fra Geodætisk Institut og herefter blev der gjort noget mere reklame for samlingen af luftfotografier, der hurtigt viste sig at blive meget efterspurgt. De blev straks anvendt af lokalhistorisk interesserede, de blev anvendt i forbindelse med skelsager og andre tvister omkring huse og grundens tidligere udseende, og endelig blev de anvendt i eftersøgningen af forurenede grunde. Den store interesse omkring forurening førte til, at anvendelse af luftfoto blev en af mulighederne, dels kunne lodbilleder fortælle om spor i terrænet, dels kunne skråoptagelser af såvel byer som enkelte fabrikker, fortælle mere detaljeret eller give spor at gå videre efter. Det var i første omgang de historiske optagelser fra Geodætisk Institut, og samlingerne efter Aero-Expres og Nowico, der kunne anvendes. Ålborg og Odense luftfoto var i større udstrækning billeder af enkelte gårde. Da biblioteket i 1989 blev tilbudt den absolut største samling i landet, nemlig Sylvest Jensens Luftfotosamling, var der ikke tvivl om vores interesse, idet denne samling ville supplere og kraftigt udvide vore øvrige samlinger af luftfotografier. Det lykkedes at erhverve samlingen, der dog var så kostbar, at samlingen måtte drives efter reglerne om indtægtsdækket virksomhed, hvis den skulle fortsætte; der var ikke ressourcer til at forøge den almindelige samling med så mange billeder som de ca. 2,5 mill. enheder udgjorde. Siden 1990 har Luftfotografierne derfor udgjort en særlig sektion indenfor Billedsamlingen, med andre regler for betaling mm. end den øvrige samling.

Det er enestående, at det er lykkedes at samle en så forholdsvis komplet samling af billeder indenfor et område. I de fleste andre lande er billederne enten slet ikke optaget eller blevet spredt på mange forskellige samlinger, og i endnu flere tilfælde er samlingerne destrueret. Det er dog ikke problemløst at passe så store samlinger; vi står overfor store problemer, negativer af nitrat, der er såvel brandfarlige som meget let nedbrydelige, og de mange billeder er dyre at håndtere, idet der naturligvis ikke er samme efterspørgsel som efter helt nye billeder.

Billedsamlingen er en blanding af museum, arkiv og billedbureau, med alle de forpligtelser det medfører at bevare en del af landets visuelle kulturarv.

Henrik Dupont
Fung. førstebibliotekar

Set fra Luften. Sylvest Jensen og den danske bondegård. Red. Claus Bjørn. Udg. af Det kongelige Bibliotek og Landbohøiologisk Selskab. 1993. 126 s. Rigt ill. Kr. 188,-

Kamma Rahbeks brevveksling med Christian Molbech

Kamma Rahbeks (1775-1829) brevveksling med forfatteren og videnskabsmanden Christian Molbech (1783-1875) er et af de mest interessante litterære og menneskelige dokumenter fra Bakkehuskredsen og guldaldertidens Danmark. Siden et udvalg af brevene udkom i 1883, har den ofte være diskuteret og citeret og bogen har gennem mange år været næsten uopdrivelig hos antikvarboghandlerne. Nu udgiver cand.phil. Kirsten Dreyer hele korrespondancen i uforkortet skikkelse i tre bind. Bd. I-II, ialt 739 sider, rummer alle brevene samt en illustreret indledning og er netop udkommet, medens bd. III, der indeholder en fyldig kommentar samt registre, udgives i begyndelsen af 1994.

Gennem korrespondancens 302 breve, der næsten alle stammer fra årene 1813 og 1815, følger man næsten dag for dag som i en dagbog et intenst og konflikfyldt venkab, der ikke står tilbage for Ibsens og Strindbergs psykologiske dramaer. Brevvekslingen belyser ikke alene to vidt forskellige personligheders tanker om eksistensen og individet, men afspejler også sammenstødet mellem to åndsretninger. På den eneside står Kamma Rahbek, der havde sine rødder i 1700-tallets optimistiske tro på fornuften og den frie vilje, og på den anden Chr. Molbech, der var repræsentant for den sværmeriske og elegiske romantiske tankegang.

Men brevvekslingen er også en enestående kulturhistorisk kilde. Ved siden af de tidstypiske religiøse og filosofiske diskussioner, hører man om stemningen i et Danmark, der netop var gået statsbankerot, og man fornemmer nederlagsstemningen omkring freden i Kiel og afståelsen af Norge. Desuden vil brevvekslingen have interesse for studiet af Grundtvigs liv. Netop i 1813 kom det til et opgør i venskabet mellem Molbech og Grundtvig. Korrespondancen belyser ikke alene Molbechs reaktion i denne anledning, men også den rolle Kamma Rahbek spillede i forbindelsen med opgøret.

Brevvekslingen anslår dog ikke kun de dystre toner. Den vrimler med små og levende situationsbilleder fra livet på Bakkehuset på Frederiksberg, som Kamma gjorde til et samlingssted for tidens førende digtere og kulturpersonligheder. Oehlenschläger, Grundtvig og J.P. Mynster er blot nogle af de mange gæster, man hører komme og gå. Kamma Rahbeks theborde og interesse for blomster, der har gjort hende til en myte sammen med hendes talent for at skrive fine og åndfulde breve, belyses også. Desuden møder man helt nye og spændende sider af Bakkehuset og Kamma Rahbeks personlighed. Det gælder fx hendes store

kærlighed til børn, hendes bekymring for Rahbek og hendes musikalske talent.

Medens Kamma Rahbek altid sad hjemme på Bakkehuset og skrev sine breve, skrev Molbech ofte fra Det kongelige Bibliotek, hvor man bl.a. hører om bibliotekets andel i forberedelserne til den første Hamlet-opførelse i Danmark. Men hans mest levende og interessante breve er skrevet under rejser rundt i landet i sommeren 1813 og 1814. Her belyses livet på herregårde og i præstegårde og Molbechs smukke naturskildringer vil stadig fange enhver, der er interesseret i topografi.

Kamma Rahbeks brevveksling med Christian Molbech vil således alt i alt være en guldgrube for enhver, der er interesseret i Bakkehuset og guldalderens kulturhistorie.

Marianne Alenius

Bibliotekskonsulent, lic.phil.

Kamma Rahbek og Christian Molbechs Brevveksling. Udgivet med indledning og kommentar af Kirsten Dreyer. Det kongelige Bibliotek: Museum Tusulanums Forlag. 1993-94. Bd. 1-3. (Danish Humanist Texts and Studies 6). Kr. 540,-

Orkesterkatalog I-II

Det kongelige Bibliotek har igennem adskillige år opbygget en omfattende samling noder til danske og udenlandske kor- og orkesterværker, der benyttes intensivt af musikskoler, musikkonservatorier, professionelle og amatørorkestre og kor landet over. Samlingen, som findes i Orkesterbiblioteket i Det kongelige Biblioteks Musikafdeling, virker som national overcentral for udlån af opførelsesklare orkester- og korværker. Samlingen rummer hovedsagelig værker inden for den klassiske genre og har besætningsstørrelser fra de største oratorier med solister, kor og dobbelt-orkester til små stykker for stryge- eller kammerorkester. Ca. 2.800 af de over 4.000 værker er trykte og indbundne og klar til udlån, resten er manuskripter og kun til læsesalsbrug eller til kopiering.

I mange år var en samlet registrant over de udlånsklare værker et stort ønske blandt Orkesterbibliotekets brugere, og for at imødekomme dette ønske påbe-

gyndtes 1985 den første egentlige katalogisering og edb-registrering af samlingen. Registreringen foretoges i henhold til de daværende danske DANMARC og engelske UKMARC formatteringsregler for edb-registrering til forskningsbibliotekernes fælles edb-system SAMKAT. Siden 1987 er registreringen foretaget til Det kongelige Biblioteks eget edb-system REX. Det blev tidligt besluttet dels at foretage en klassifikation af samtlige værker på grundlag af DK5-klassifikationen, dels at anvende uniforme titler. Sidstnævnte betyder, at samme værk optræder under samme titel, uanset udgave eller version. Der skelnes mellem genretitel som f.eks. symfoni eller koncert og prægnanttitel som f.eks. Elverhøj. Dette er en stor fordel, idet man dermed får alle dele, ouverturer - arier - mellemaktsmusik etc. samlet under samme hovedtitel. Derudover valgtes at standardisere besætningsangivelser ud fra BBC Music Library Orchestral Catalogue I-IV, som på en forholdsvis enkel måde angiver antallet af de enkelte instrumenter. Træblæsere (fløjte, obo, klarinet, fagot) nævnes først, derefter messingblæsere (horn, trompet, trombone, tuba), slagtøj (stortromme, lilletromme, bækken o.a.), tasteinstrumenter (klaver, cemballo, o.a.) og endelig strygere (violin I, violin II, viola, cello, kontrabas). Endelig forsynedes værkerne med supplerende oplysninger som f. eks. opus-nummer, nummer i værkfortegnelse og toneart i det omfang disse oplysninger kunne skaffes til veje.

Centralt for arbejdet med udgivelsen af den trykte katalog har været bibliotekets edbafdeling ved Morten Rønne, der forestod udtræk og konvertering af poster fra REX, og Mikael Engelstoft Hansen, der forstod den omfattende sortering af poster og desktop publishing.

Første bind af den trykte katalog udkom i 1987 og rummede 500 værker, andet bind i 1990 med yderligere 1000 værker, begge udelukkende som alfabetiske kataloger. Den endelige udgave, som nu foreligger, er en kumuleret katalog med såvel en alfabetisk som en systematisk del, ordnet efter DK5-klassifikation. Den rummer ca. 2800 værker. Mange af værkerne optræder flere steder i den systematiske del, hvilket skyldes, at de har såvel hoved- som biplacering, f.eks. placeres ouverturen til en opera både under Orkestermusik uden soloinstrumenter (DK 78.411) og under operaer (DK 78.81:2). Katalogen rummer foruden selve værkerne en liste over de anvendte forkortelser, en værkfortegnelse over de vigtigste komponister, en oversigt over den systematiske del samt et indledende afsnit, der bl.a. forklarer nærmere om posternes øvrige indhold, f.eks. forlag, udgivelsesår, sprog, stemmeoptælling og udstillings-signatur.

Det er en stor glæde for Det kongelige Bibliotek hermed at kunne afslutte et mangeårigt registreringsarbejde med denne samling, og vi håber denne katalog vil blive et godt udgangspunkt for musikudøvelsen i Danmark.

I bibliotekets serie af *Informationsbrochurer* (nr. 11 i dansk og engelsk udgave) findes en kort beskrivelse af andre nodesamlinger i Orkesterbiblioteket, foruden praktiske oplysninger om hjemlånsregler og åbningstider. En dyberegående redegørelse om Orkestebibliotekets historie kan læses i tidsskriftet *Magasin fra Det kongelige Bibliotek*, 6. årg. nr. 2, 1991.

Kurt Ferré Andersen
Overassistent

Orkesterkatalog I-II. Symfoniorkester, Strygeorkester, Kammerorkester, Kor. Ved Kurt Ferré Andersen. 1993. Bd. 1-2. (Specialhjælpebidrag 27). Kr. 200,-

Slavonic Manuscripts in the Royal Library

Der er 41 slaviske håndskrifter i Det kongelige Biblioteks samlinger. I 1917-18 blev de registreret og undersøgt af den århusianske professor Adolf Stender-Petersen. Arbejdet resulterede i en håndskrevet katalog. - Denne katalog har været ivrigt brugt af forskere, som kendte til den i forvejen. Men da den aldrig har været publiceret, har det hidtil kun været meget få, der vidste, hvilke slaviske håndskrifter, der kunne findes i Danmark.

Professor Gunnar Svane fra Århus Universitet tog imidlertid udfordringen op. Han har gennemgået katalogen og har på baggrund af den nyere forskning i den oldslaviske tradition kunnet udarbejde en fyldigere og mere nøjagtig beskrivelse af de 41 oldslaviske manuskripter.

Registraturen er ordnet efter følgende systematik: Teologiske tekster, lovtekster, videnskabelige tekster, blandede skrifter.

Birgitte Possing
Overarkivar, dr.phil.

Slavonic Manuscripts in the Royal Library. A Catalogue. Ved Gunnar Svane. 1993. 131 s. (Indsigt. Håndskriftafdelingens arkivregistraturer 4). Kr. 75,-

Danske Provinstryk 1482-1830

Som en af de sidste publikationer til markering af Det kongelige Biblioteks 200-års jubilæum som offentligt bibliotek udkommer i nærmeste fremtid første bind af *Danske Provinstryk 1482-1830*.

Hvis man ville give den en umådelig lang undertitel, ville den være: *Bibliografi over bøger, småtryk og blade trykt i det nuværende Danmark (uden for København), ordnet efter by, bogtrykker og trykkeår - til brug for lokal-, person-, erhvervs- og boghistoriske undersøgelser*. Dertil kan føjes, at den uden tvivl også vil kunne bruges i forbindelse med den forskning i folks læsevaner, som er blevet aktuel i de senere år.

Baggrunden for bibliografien er, at dansk bogtryk indtil 1600 er beskrevet og indexeret i Lauritz Niensens *Dansk Bibliografi 1482-1600*. Vil man gå længere, er det rundt regnet 100 år gamle værk *Bibliotheca Danica 1483-1830* stadig et dagligt hjælpemiddel, der med systematisk opbygning og forfatter-, anonym- og sagregistre giver brede indgange til den danske nationallitteratur fra nævnte periode. Beskæftiger man sig imidlertid med bogtrykhistorie efter 1600, er man næsten fortabt; et fåtal af bogtrykkerne er blevet genstand for monografisk behandling, og endnu færre har man forsøgt at udarbejde værkfortegnelse for.

Af *Bibliotheca Danica*s skønsmæssigt 75.000 titler er c. 3500 trykt i de nuværende danske provinser (og godt 8000 i Sydslesvig, Norge, Island og kolonierne). Provinsens bogproduktion indtager således en beskedent plads i forhold til hovedstadens. Til gengæld er den udtryk for de enkelte byers og egne virke, betydning og tiltrækningskraft for skribenter. Københavns bogproduktion er efter sagens natur udtryk for en centralisme uden de nuancer og accenter, som akademitryk fra Sorø i 17. århundrede, flyveblade fra Haderslev i 18. og - i mindste omfang - seminarietryk fra Borris i 19. er udtryk for. Bibliografiens flersidede lokalhistoriske betydning understregedes, da Erik Dal på Danmarks Biblioteksskole 1967-74 havde en række elever, der skrev hovedopgaver om enkelte bogtrykkere og placerede dem i tid og sted; to af disse arbejder om Ribe og Slagelse er trykt.

Omfanget af bibliografien er over 4.000 titler, idet det ved brug af forskellige kilder og forespørgsler i en lang række institutioner er lykkedes at opspore væsentligt flere end de nævnte c. 3.500 BD-titler. Det skal her - med tak - nævnes, at vi næsten overalt har mødt en helt utrolig hjælpsomhed fra kolleger og private, der ofte ikke blot har svaret på konkrete spørgsmål, men også har foretaget selvstændige undersøgelser for at kunne pege på os ubekendte provinstryk. Der

er i bibliografien kun medtaget tryk, der er lokaliseret og set, medmindre de er i Bibliotheca Danica.

Med topografisk inddeling som højeste princip falder bibliografien naturligt i fem dele:

- I. *Sjælland, Lolland, Bornholm*: Helsingør, Hørsholm, Lyngby, Maribo, Roskilde, Rønne, Slagelse, Sorø.
- II. *Nordjylland*: Thisted, Viborg, Aalborg.
- III. *Midtjylland*: Borris, Fredericia, Horsens, Randers, Ribe, Vejle, Aarhus.
- IV. *Sønderjylland*: Haderslev, Sønderborg, Tønder, Aabenraa.
- V. *Fyn*: Nyborg (1 titel), Odense.

Af disse er bind I det største med 1132 titler, tæt fulgt af V med c. 1000 titler, mens de øvrige er noget mindre.

Hver regions byer er bibliograferet alfabetisk. Flere bogtrykkere i samme by er ordnet efter året for deres tidligste tryk. En bogtrykkers titler er ordnet kronologisk, inden for hvert år alfabetisk; tryk, hvis år ikke er angivet eller har kunnet fastslås, står før de daterede. Hver bogtrykker, hans firma og materiel præsenteres kort forud for hans bibliografi.

Alle titler trykt før 1601 er anført i kort normaliseret form efter Lauritz Nielsen. Titlerne er forsynet med henvisning til LN (hvis nummer svarer til Det kongelige Biblioteks opstillingssignatur).

Titler efter 1600 er detaljeret beskrevet efter et eksemplar af den pågældende bog. Hovedbeskrivelsen omfatter forfatternavn, fuldstændig titel og kollationering. Derefter følger en række punkter med forskellige andre oplysninger, hvoraf kan nævnes: Impressum, Forfatterens stillingsbetegnelse, Titelmanter, Varianttryk, Andre udgaver samt det meget væsentlige: Typografisk beskrivelse. Her gives blandt andet oplysning om skriften, når den afviger fra det normale (som er fraktur til dansk og tysk, antikva til latin m.v.), om fremhævelses- og prydskrifter, om illustrationer med angivelse af, om det er træsnit, kobberstik m.v., og om andre dekorative elementer som pryddinier, friser og vignetter med angivelse af, om de er træskårne eller typografiske. I bibliografiens indledende afsnit gives en række eksempler på disse ting, hentet fra nogle af det pågældende binds tryk. Beskrivelsen af hver titel slutter med en henvisning til Bibliotheca Danica og en eventuel bogtrykkerbibliografi samt med det bibliograferede eksemplars lokalisering, hyppigst Det kongelige Bibliotek (her anføres opstillingssignatur).

Hvert binds indledende afsnit rummer blandt andet et skema over alle de provinsbyer, hvori der fandtes bogtrykkere, med angivelse af det samlede antal titler og de enkelte bogtrykkes åremål, samt to litteraturlister, en almen og en

speciel for det pågældende bind. Og hvert bind afsluttes med et person- og et stedregister samt et systematisk register. Personregistret omfatter *alle* nævnte personnavne, stedregistret ikke blot alle navne på lokaliteter, men også på bygninger (St. Mortens Kirke i Næstved) og institutioner (Det dramatiske Selskab i Slagelse), mens det systematiske register er mere kortfattet. Det bygger på BDs systematik og henviser kun til løbenumre.

Det er planen at afslutte bibliografien med et fælles registerbind (VI), der blandt andet også skal indeholde en oversigt over de ikke-lokaliserede provinstryk, der er nævnt i forbindelse med de enkelte beskrivelser.

Initiativet til udarbejdelsen af *Danske Provinstryk* kom fra Erik Dal (1953-63 forskningsbibliotekar i, derefter indtil 1967 førstebibliotekar for Danske Afdeling), der også har lavet forarbejderne, herunder afmærkning af provinstrykkene i Bibliotheca Danica og udformningen af de bibliografiske principper. Da det bibliografiske arbejde påbegyndtes, knyttedes denne artikels forfatter (bibliotekar samme sted fra 1965) til projektet. Bibliografien udgives i fællesskab af Det kongelige Bibliotek og Det danske Sprog- og Litteraturselskab, og under forudsætning af den nødvendige økonomiske støtte vil de øvrige fire bind samt registerbindet udkomme i løbet af årene 1994-98.

Grethe Larsen
Bibliotekar

Danske provinstryk 1482-1830. En bibliografi udarb. af Grethe Larsen under red. af Erik Dal. Bd. I. Sjælland, Lolland, Bornholm. Det danske Sprog- og Litteraturselskab og Det kongelige Bibliotek. 1994. 250 s. Fol. I komm. hos C.A. Reitzels Forlag. (DSL publikation nr. 167). Kr. 350,- for bd. I; kr. 1875,- for bd. I-VI ved bestilling i forbindelse med udgivelsen af bd. I.

Dania Polyglotta 1990-1991

Danske Afdeling har udsendt en dobbeltårgang af *Dania Polyglotta*, den løbende fortegnelse over fremmedsproget litteratur om Danmark og udenlandske oversættelser eller udgivelser af danske forfattere.

Fortegnelsen omfatter 3.118 bøger og tidsskriftartikler ordnet efter emne, og et blik på emneoversigten viser, at med *Dania Polyglotta* i hånden er det muligt

at henvise udlændinge til litteratur på hovedsprogene om alle tænkelige aspekter af Danmark: filosofi, samfundsliv, geografi, natur, teknik, kunst, litteratur, historie...

Danskerne skriver flittigt om sig selv, men det er måske mere spændende at se, hvad udlandet skriver om Danmark. Den mest fascinerende bog er nok en yderst velinformeret amerikaners dybtgående og meget positive analyse af folkehøjskolen og af dansk samfundsideoologi (Steven M. Borish: *The land of the living. The Danish folk high schools and Denmark's non-violent path to modernization.* Nevada City, CA. 1991), men bemærkelsesværdig er også en hollandsk bog om Christian IV som arkitekt og byplanlægger. Og man kan blive overrasket over tidsskrifter udgivet af Carl Nielsen-selskaber i England og Frankrig.

Turistministeren kan glæde sig over en smuk og indbydende svensk bog betitlet *Dejlige danske kroer*, mens fysikere kan nyde bøger på georgisk og mongolsk om Niels Bohr.

Indenfor litteraturen kan man notere sig oversættelser af H.C. Andersen til 24 sprog, fra armensk, baskisk, bretonsk til tyrkisk, ukrainsk og walisisk. Karen Blixen må nøjes med 13 sprog.

Men også de nyeste danske forfattere finder man med glæde oversat, f.eks. Ib Michael, Pia Tafdrup, Peter Høeg, Dorrit Willumsen, Peer Hultberg...

En nationalbibliografisk nyhed er at Dania Polyglotta fra denne dobbeltårgang også optager udenlandsk litteratur på dansk - i praksis mest EF-publikationer. Dermed dækkes det hul i nationalbibliografien som opstod, da Dansk Bogfortegnelse og Dansk Periodicafortegnelse opgav at medtage denne kategori.

En anden nyskabelse, og et meget stort fremskridt, er at Dania Polyglotta fra og med denne årgang bliver produceret som udtræk af REX. Registreringen af bøger foregår ved tilretning af de allerede eksisterende poster i REX, mens andet materiale (artikler, småtryk etc.) grundregistreres. I begge tilfælde indlægges registreringerne til Dania Polyglotta i REX base 2 21, hvorfra de så trækkes ud til den trykte udgave. Denne fremgangsmåde letter arbejdet men indebærer også store fordele for benyttede af REX:

Ved at kalde 'base 2 21' får man adgang til en Dania Polyglotta som er on-line og dermed kumuleret og altid à jour.

Registreringen i basen er *fyldigere* end den af økonomiske grunde kan være i den trykte udgave, f.eks. finder man i basen også *pladssignatur*, *ISBN* og, ved oversættelser af danske bøger, *originaltitel*. Basen kommer samtidig til at fungere

som *katalog over de udenlandske særtryk* i DANS (Danske Afdelings Nyere Særtryksamling), i det omfang disse handler om Danmark (og den hidtidige *seddelregistrant* over DANS er hermed lukket).

Sven C. Jacobsen
Forskningsbibliotekar, cand.mag.

Dania Polyglotta 1990-1991. Literature on Denmark in languages other than Danish & Books of Danish interest published abroad. An annual bibliography compiled by the Danish Department of the Royal Library. Edited by Sven C. Jacobsen & Jan William Rasmussen. New series 22-23. Copenhagen. The Royal Library. 1993. 263 s. Kr. 450,-

Ung sprogforsker på rejse Breve til og fra Holger Pedersen 1892-1896

"Jeg har nu et Begreb om, hvad et fremmed Land er, og hvorledes man skal bære sig ad for at blive hjemme dér ...".

Således skriver en af Danmarks store sprogforskere, Holger Pedersen (1867-1953), i sine meget unge dage til sin lærer professor J.L. Ussing. Efter sin embedsexamen i 1892 drog Holger Pedersen ud på en længere studierejse i Europa. Rejsen, der kom til at vare fire år (1892-1896), var muliggjort af en række stipendier. Udenlandsrejser var dengang i 1890'erne ikke noget studenter normalt så hyppigt som nu til dags begav sig ud på, og slet ikke dersom man kom fra så beskedne kår som den sønderjyske lærersøn Holger Pedersen, så da han i marts 1892 tiltrådte sin rejse sydpå, var det første gang, han var udenfor sit fædrelands grænser. I de fire år, rejsen på grund af Pedersens sparsommelighed kom til at vare, skrev han en række breve hjem til sine tidligere universitetslærere, J.L. Ussing, Vilhelm Thomsen, Karl Verner og Herman Møller. Brevene fra disse rejseår udgør en helhed og giver et billede af en væsentlig periode i Pedersens udvikling som forsker.

Hovedmodtageren af brevene, der alle er bevaret i Det kgl. Bibliotek, var hans lærer i klassisk filologi, J.L. Ussing. Gennem brevene følger vi Pedersens dagligdag og ser hvorledes han myreflittigt udnytter bogstavelig talt hvert minut, suger indtryk og lærdom til sig. Efter hvert afsnit i sin rejse beretter han pligttopfyldende for Ussing, hvad han mener at have fået af udbytte i den forrige

periode. Hans rejse startede med et kort ophold i Italien, derefter tilbragte han det meste af et år i Leipzig for så i marts 1893 at drage sydpå og på Korfu at sætte sig ind i albansk sprog. Han havde tidligt fattet det program, at en indoeuropæisk sprogforsker måtte være bekendt med sprog i alle sprogfamiliens enkelte klasser. Dette styrede hans studier og udvalget af de sprog, han beskæftigede sig med på rejsen og senere i livet. Hans sprogstudier og hans til tider problematiske forhold til den lokale befolkning på Korfu og i Epirus får vi et levende indtryk af gennem hans breve. Efter sit ophold i Korfu tager han en kort tur gennem Grækenland for så at opholde sig i september-oktober i Venezia, hvor han dyrker sit næste sproglige emne, armenisk. En lang og tilsyneladende "kjedsom vinter" tilbringer han så i Berlin, hvor han slider med at færdiggøre trykmanuskriptet til sine albanske tekster, som han får udgivet med professor Brugmanns hjælp i det saksiske kongelige videnskaberne selskabs skrifter. ("...Berlin er nu også et så gyseligt Opholdssted, at man måske heri kan søge noget af Grunden til, at jeg netop for Øjeblikket er så oplagt til at istemme Nygrækernes Klager over (at være uden venner og gæstevenskaber) ..." Brev 60). Denne lange stillesiddende studieperiode afbrydes dog i foråret 94 af et ophold i Moskva. Denne Ruslandsrejse skildres detaljeret og levende i brevene. Men det sproglige udbytte af rejsen understreger Pedersen altid omhyggeligt, det er jo ingen fornøjelses- eller turistrejse han er på. Derefter i efteråret 1894 indleder han det betydningsfuldeste afsnit af sin rejse. Han går nu for alvor igang med sine keltiske studier, som han dyrker dels i Greifswald dels under et 5 måneders langt ophold i Irland. Dette Irlandsophold i efteråret og vinteren 1895-96 er sammen med opholdet på Korfu i sommeren 93 de perioder, der i brevene skildres mest levende, og fordi de giver et førstehånds billede af sprogforskeren i marken vel nok de mest umiddelbart fascinerende partier i brevene. Udover at de skildrer Holger Pedersens sprogstudier, giver de også et indtryk af relationer og konflikter, der kan opstå mellem en stuelærd forsker og en karakterfast og stædig irsk lokalbefolkning, der styres af en hårdfør praktisk dagligdag og derfor ikke ganske forstår Pedersens formål. "At nogen ubetalt skulde interessere sig for mit Forehavende (således som det i stort Mål var Tilfældet blandt Albaneserne), er absolut udelukket" (Brev 99). At han også havde haft sine problemer med albanerne har han nu på Irland glemt, "... jeg er begyndt at indtage en mere skeptisk Holdning overfor Stefanos, som har en ganske særlig Forkærlighed for at gå Krogveje ..." (Brev 30). Brevene fra hans studieophold ved universiteterne i Leipzig, Berlin og Greifswald skildrer foruden hans sprogstudier også hans kontakter med professorer og studiefæller. Han kommer i sine breve specielt til Ussing med sine

direkte og til tider stærkt kritiske personskildringer. Brevsamlingen dokumenterer således levende den senere så berømte sprogforskers studier i en grundlæggende fase af hans liv, og med deres detailrigdomskulde de forhåbentlig kunne give en bred kreds et indblik i, hvorledes sprogforskere arbejder og derved tjene til at udbrede forståelsen for disses arbejde.

Ruth Bentzen
Forskningsbibliotekar, cand.mag.

Ung sprogforsker på Rejse. Breve fra og til Holger Pedersen 1892-1896. Udgivet med indledning og noter af Ruth Bentzen. Det kongelige Bibliotek : Museum Tusulanums Forlag. 1994. (Danish Humanist Texts and Studies 7). Kr. 290,-

Arabiske manuskripter En katalog

Kataloget er et arabisk- og engelsksproget håndskriftkatalog, der i dybden beskriver og analyserer 62 arabiske håndskrifter, erhvervet til Det kongelige Bibliotek siden 1851, da det seneste arabiske håndskriftkatalog udkom, dels ved køb, gaver og overførsel fra andre af bibliotekets afdelinger, dels overført fra Universitetsbiblioteket i 1938-1951.

Disse 62 håndskrifter har hidtil kun været foreløbigt katalogiseret i form af håndskrevne katalogkort i ét eksemplar til benyttelse på Det kongelige Biblioteks læsesal.

Dette nye katalog indgår i serien *Catalogues of Oriental Manuscripts, Xylographs etc. in Danish Collections*. Bd. 1-6 udkom 1966-1983 og omhandler sydasiaske, sydøst-asiatiske og mongolske håndskrifter og bloktryk. Dette bind beskriver håndskrifterne såvel kodikologisk som indholdsmæssigt, og som noget nyt gives korte biografier af forfattere, kopister og andre personer af betydning for teksterne, foruden henvisninger til andre kataloger og anden relevant litteratur.

Den engelsksprogede indledning giver en oversigtlig fremstilling af orientalistikkens historie i Danmark siden Reformationen (på grundlag af Københavns Universitet 1479-1979, bd. 8, 1990) og beskriver mere detaljeret de orientalske samlingers tilblivelse siden grundlæggelsen af Det kongelige Bibliotek. I noteapparatet gives biografiske henvisninger, primært til Dansk biografisk leksikons 3 udgaver, samt bibliografiske oplysninger om de omtalte orientalistes

hovedværker og henvisninger til håndskrifter på Det kongelige Bibliotek, de kan sættes i forbindelse med.

Den arabisksprogede indledning beskriver tillige Det kongelige Biblioteks nuværende opbygning og benyttelsesmuligheder, med sigte især på den nærmestlige bruger af kataloget.

Som overgang til håndskriftbeskrivelserne er der redegjort for de anvendte beskrivelsesparametre:

Titel: Som anført i håndskriftet. Supplerende oplysninger i kantet parentes. - Side eller blad, hvorfra titlen er hentet, i kantet parentes.

Emne: fx Koran, kommentar, fiqh (teologisk jura), andagtsbog.

Forfatter: Som anført i håndskriftet. Yderligere eller bedre kendt(e) navn(e) i kantet parentes. - Årstal i rund parentes. - Side eller blad, hvorfra forfatternavnet er hentet, i kantet parentes.

Kopist: Som anført i håndskriftet. - Side eller blad, hvorfra kopistens navn er hentet, i kantet parentes.

Dato for kopiering: Årstal efter den islamiske kalender som anført i håndskriftet. - Årstal efter kristen tidsregning i rund parentes.

Antal blade og sider: Som anført i håndskriftet, efterfulgt af antal sider beskrevet med hovedteksten (eventuelle korte tekster, randnoter o.a. anføres under Noter, nedenfor). - Noter i rund parentes.

Antal linjer pr. side: Herunder også eventuel inddeling i kolonner.

Størrelse: Håndskriftets udvendige mål: bindets højde, bredde og tykkelse. - Tekstblokkens mål.

Beskrivelse: Fysisk beskrivelse. - Skrifttype. - Illustrationer.

Noter: Vedrørende indholdet (fx om teksten er komplet eller ej, afvigelser fra autoriserede Koran-udgaver). - Europæisksprogede henvisninger (arabisksprogede henvisninger gives i den arabiske del af kataloget).

Ejermærker: Exlibris eller tilskrevne navne og isatte stempler m.m.

Proveniens: Håndskriftets sidste station før Det kongelige Bibliotek, samt eventuelle andre oplysninger om dets herkomst og vej til biblioteket.

Det arabisksprogede katalogafsnit er værkets hoveddel, med beskrivelser af hvert enkelt håndskrift suppleret med fyldige citater. Den engelsksprogede katalogdel omfatter alle essentielle data vedrørende de enkelte håndskrifter, men ikke den dyberegående indholdsanalyse. Den bruger, der kan læse håndskrifterne, kan jo også læse katalogets arabiske tekst, og det findes derfor unødvendigt at dublere beskrivelserne fuldt ud i den engelsksprogede del; det ville for eksempel være urimeligt at gengive citaterne af teksternes første og sidste afsnit

Cod. Arab. Add. 38. (1960-4): 'Mufti'ernes sagsakter'.

i transskription.

I fortsættelse af den arabisk-sprogede del indsættes registre og litteraturliste.

Mellem registrene og den engelsksprogede del, midt i bogen (de arabiske og engelske tekster har modsat læseretning og vil således mødes i midten), indsættes fotografiske reproduktioner af håndskrifternes første og sidste sider, samt enkelte andre sider af betydning.

Disse reproduktioner af skrifttype og skriftstil er vigtige: hvis Det kongelige Bibliotek har et identificeret håndskrift, kan de fotografiske gengivelser være et væsentligt hjælpemiddel ved identifikationen af andre, hidtil uidentificerede håndskrifter i andre samlinger. At håndskrifter i givet fald er skrevet af samme hånd, kan alene dokumenteres af den fotografiske gengivelse, ikke ved beskrivelse i tekst.

Dertil kan reproduktionerne og de tilhørende uddrag af håndskrifterne i den trykte arabiske tekst danne grundlag for øvelser i arabisk skriftlæsning - en vigtig hjælpedisciplin for det videnskabelige arbejde med filologiens arabiske kilder.

-Værket er tænkt ikke alene som et forskningsbaseret de-

skriptivt katalog, men også som et videnskabeligt opslagsværk, der fører læseren fra de konkrete håndskrifter og den dertil knyttede skriftlæsning videre ud i den arabiske litteraturhistorie og personbiografi og dybere ind i den del af lærdomshistorien, der omhandler arabistikken i Danmark.

Stig T. Rasmussen
Fung. afdelingsleder, mag.art.

Catalogue of Arabic Manuscripts in The Royal Library, Copenhagen : Codices Arabici • Additamenta & Codices Arabici Simonseniani / by Ali Abd Alhussein Alhaydari and Stig T. Rasmussen. - 448 s. : ill. - Catalogues of Oriental Manuscripts, Xylographs etc. in Danish Collections, vol. 5.1.

Danmark og Antikken 1980-1991

Bibliografien registrerer alt, hvad der er trykt på dansk inden for området: den græsk-romerske oldtid i perioden 1980-1991. Artikler i dagblade er ikke medtaget. Bibliografien spænder fra oversættelser af oldtidslitteratur, over allerede-de-gamle-grækere-afsnit i fagbøger til foredragsresuméer i fagpressen. Desuden medtager den anmeldelser af og debatter om den registrerede litteratur, genoptrykt af ældre udgivelser samt danske resuméer af disputatser.

Udover den traditionelle "klassikerlitteratur" medtager bibliografien også litteratur om de klassiske fags stilling i dansk skolevæsen og kultur, den klassiske verdens bundfældelse i andre kulturer og de klassiske fags forskningshistorie.

Bibliografien tager ikke hensyn til niveauet i det trykte. Hvad man finder i den kan derfor være såvel på det højeste faglige plan som på et mere bredt formidlende eller rent pseudovidenskabeligt plan. Det sidste er dog sjældent, og bogen dokumenterer, at dansk forskning også i de klassiske fag er præget af såvel solid faglighed som en tradition for god og up-to-date populærvidenskabelig formidling.

Marianne Alenius
Bibliotekskonsulent, lic.phil.

Danmark og Antikken 1980-1991. En bibliografi over 12 års dansksproget litteratur om den klassiske oldtid. Ved Flemming Gorm Andersen. Det kongelige Bibliotek : Museum Tusulanums Forlag. 1994. 280 s. (Danish Humanist Texts and Studies 8). Kr. 230,-

Kronik

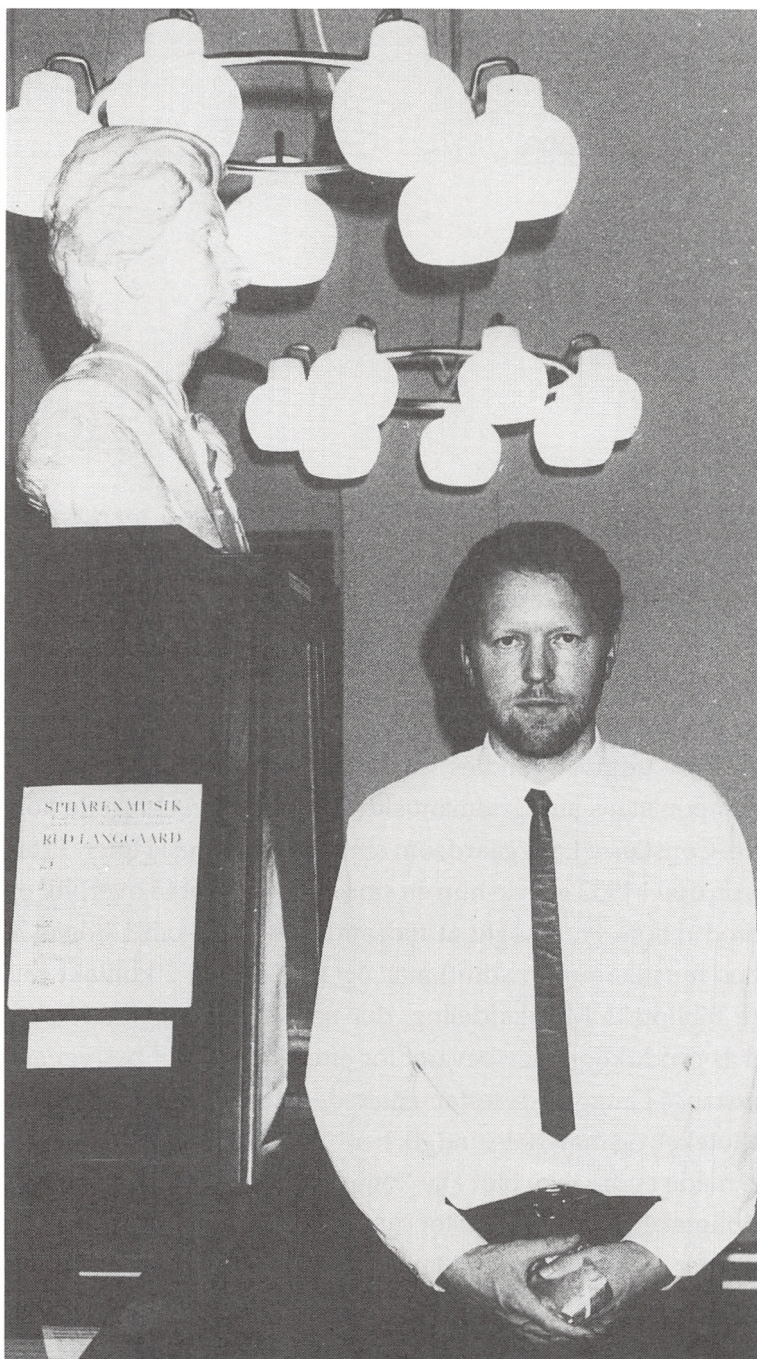
juli - september 1993

Rued Langgaard 100 år

Hundredåret for komponisten Rued Langgaards fødsel markeredes med plade-, bog- og nodeudgivelser, opførelser, radioudsendelser og udstillinger. Centralt blandt disse arrangementer stod Det kongelige Biblioteks Rued Langgaard-udstilling *10. september - 30. november 1993*, for bibliotekets Langgaard-samling er enestående.

Langgaard var usædvanlig produktiv, og da hans kompositioner kun i ringe grad blev udgivet, fandtes værkerne i reglen kun i en eneste kopi, nemlig komponistens autografmanuskript. Lykkeligvis hægede komponistens enke, Constance Langgaard, om sin mands manuskripter. Efter Rued Langgaards død i 1952 gjorde hun en stor indsats for at få overblik over sin mands produktion. Hun søgte at indsamle de ting, som i tidens løb var havnet hos musikere og institutioner og kom tidligt i kontakt med Det kongelige Biblioteks Musikafdeling, der naturligvis var interesseret i, at Langgaards produktion blev bevaret for eftertiden under betryggende forhold. Constance Langgaards testamenterede således sin mands manuskripter til biblioteket, og materialet indgik her i 1969, det år fru Langgaard døde. På denne måde endte ikke blot alle komponistens efterladte noder, skitser osv. på biblioteket, men også en stor samling af private papirer og optegnelser, fotografier og meget andet. Man er derfor på Det kongelige Bibliotek i den lykkelige situation så at sige at ligge inde med en 'komplet' Langgaard-samling, der på enestående måde belyser hans kunst og personlighed.

Udstillingen tog sigte på at vise et udvalg fra dette righoldige og spændende materiale under en kronologisk-biografisk synsvinkel. Manuskripter

Rued Langgaard-udstillingens tilrettelægger, Bendt Viinholt Nielsen, ved bibliotekets Langgaard-buste. Foto: Susanne Thorbek.

til en række af Langgaards vigtigste værker vist, og udstillingen gav også indblik i komponistens 'værksted' gennem udstillede skitser, forskellige versioner af værker m.m. Publikum havde lejlighed til også at følge Langgaards kunstneriske udvikling i lyd, idet en række musikeksempler kunne høres i hovedtelefoner.

Udstillingen var redigeret af bibliotekar Bendt Viinholt Nielsen, der i sommeren 1993 udgav den første og meget roste biografi om Langgaard, og som tidligere gennem en årrække har arbejdet med at katalogisere og registrere Det kongelige Biblioteks Rued Langgaard-samling - et arbejde, der i 1991 udmøntede sig i udgivelsen af en fortegnelse over Langgaards ialt 432 kompositioner.

Det har hindret udbredelsen af Langgaards musik, at kun få af hans væsentligste værker har været publiceret. Det er der nu rådet bod på, idet de to første af en række hidtil utrykte værker af Langgaard nu er udkommet i en ny serie *Dansk Musik fra Det kongelige Biblioteks Samlinger*, som bliver til i et samarbejde mellem biblioteket og Samfundet til Udgivelse af Dansk Musik.

I tilknytning til Langgaard-udstillingen afholdt musikforfatteren og teologen Jørgen I. Jensen 16. sept. et foredrag: *Rued Langgaard*, i bibliotekets foredragssal.

Europæiske Bogbind '93 • European Bookbindings '93

På Kunstindustrimuseet vist i perioden 30. sept. 1993 - 2. jan. 1994 resultatet af den europæiske bogbindkonkurrence, som blev udskrevet i 1992 af Det kongelige Bibliotek. Der var hermed en desværre sjælden lejlighed til at se helt moderne bogbind på allerhøjeste niveau, både i kunstnerisk og teknisk henseende.

120 europæiske bogbindere, fordelt på ikke færre end 16 lande, deltog i konkurrencen, og på udstillingen præsenteredes 144 af de bedste af de ialt 225 tilsendte arbejder, udvalgt af en dommerkomite.

Alle bog- og bindtyper var repræsenteret. Og materialetyperne spændte lige fra de kendte: skind, papir, lærred, til læderplastik, plexiglas, plasticrør og 'nedlagte puslespil'.

Præmier var der ingen af, udstillingen var en salgsudstilling, og betydelig fondsstøtte har gjort det muligt for Det kongelige Bibliotek at indkøbe en lang

række bind. Herefter får andre institutioner også lejlighed til at købe prøver fra udstillingen.

Udstillingen gav Det kongelige Bibliotek i sin funktion som Danmarks Bogmuseum lejlighed til at vise europæisk bogbindkunsts høje niveau anno 1993, og indkøbet af bind har muliggjort en varig markering og en understregning af, at biblioteket blandt sine nationale funktioner også har den at være centrum for bogens kulturhistorie i dens talrige aspekter, først og fremmest dokumenteret gennem bogbind, illustrationer, tryktyper og -teknik.

Europæiske Bogbind '93 var arrangeret som led i Det kongelige Biblioteks 200 års jubilæum som offentligt bibliotek. - Erik Dals forord fra udstillingskatalogen er trykt s. 38-45.

Beskyt og Bevar / Nye Danske Bogbind

På Kunstindustrimuseet vistes i tilknytning til *Europæiske Bogbind '93* en udstilling arrangeret af Det kongelige Biblioteks Bogbinderi, Restaurerings- og Konserveringsværksted; 30. sept. - 7. dec. 1993.

Målet var dobbelt: dels at dokumentere arbejdet med restaureringen af gamle bøger og håndskrifter, dels at vise ny dansk bogbindkunst på et fornemt niveau.

Store dele af verdens bogsamlinger forfalder i et stadigt accelererende tempo. Øget slid, dårlig opbevaring, forurening, svampe- og insektangreb er nogle af årsagerne. I Danmark er det kun Det kongelige Bibliotek, der har bevaret en vis konserverings- og restaureringsekspertise inden for biblioteksområdet. Med udstillingen ville biblioteket give den interesserede offentlighed et indtryk af aktuelle problemer, og samtidig åbne mulighed for ved selvsyn at konstatere - og forstå - den skrøbelige bevaringssituation for en vigtig del af vor nationale kulturarv.

Det kongelige Biblioteks Bogbinderi huser - og har i mange år huset - nogle af bogbinderfagets bedste danske repræsentanter, og de 11 bogbindere derfra udstillede ialt 31 egne bind. De bidrager til at gøre det klart, at bogbindet trods sin fundamentalt tjenende funktion er en side af en tids og et lands samlede håndværkshistoriske og kunstindustrielle, det vil sige kulturelle, helhed. Det har sin naturlige plads i et nationalbibliotek, der desuden er *Danmarks Bogmuseum*.

'Den ottekantede'

I juli måned vistest i anledning af 500-året for udsendelsen af *Københavns første bogtrykker, Godfred af Ghemens, første tryk*, en udstilling arrangeret af forskningsbibliotekar Ingrid Ilsøe.

I august udstilling om *H.C. Lumbye og Tivoli*, arrangeret af bibliotekar Jytte Torpp Larsson, i forbindelse med Tivolis 150 års jubilæum.

30. aug. - 29. sept. 1993 udstillingen *Vendepunktet 29. august 1943*, arrangeret af projektmedarbejder John Fellow Larsen og forskningsleder John T. Lauridsen.

Fiolstræde

Admission by Invitation. Paris 1986-92 • Det kongelige Bibliotek Fiolstræde
Den kendte fotograf Tom Christoffersen viste i Fiolstræde 6. aug. - 30. sept. 1993 udstillingen *Admission by Invitation*. Titlen er fra Shakespeare and Co - den berømte engelske boghandel i Paris, hvor det står skrevet ved trappen op til Sylvis Beach's bibliotek. Temaet var ganske enkelt Paris og kun Paris.

Havnefronten

10. marts 93 tiltrådte Finansudvalget en bevilling til at afholde en europæisk arkitektkonkurrence om udformning af en udbygning af Det kongelige Bibliotek på Christians Brygge havnefront. Herudover skulle projektet indeholde forslag til udbygningens placering i en sammenhængende udformning af havnefronten.

Arkitektkonkurrencen har nu været afholdt, og resultatet blev offentliggjort den 2. september 1993.

Arkitektkonkurrencen, der blev afholdt i samarbejde med Danske Arkitekters Landsforbund, havde til formål at give bud på en fordobling af hovedbygningens samlede nettoetageareal med 12.500 m² til 25.000 m² i tæt forbindelse med den nuværende hovedbygning. Hermed skal der skabes nye forudsætninger for et mere åbent, publikumsorienteret forskningsbibliotek.

Udbygningen skal således tredoble de i dag helt utilstrækkelige publikumsarealer: Der indrettes en moderne informationssal, antallet af læsepladser i

læsesale flerdobles, adgangen til bibliotekets samlinger forbedres og der indrettes lokaler til udstilling af bibliotekets store, nationale samlinger.

Betjening af forskningen forbedres ved at samle bibliotekets special-samlinger i centre, hvor brugere, sagkyndigt personale og samlinger er placeret i tæt fysisk sammenhæng.

En multifunktionel sal indrettes, således at den kan anvendes til både foredrag, møder og musikformål. Salen skal herunder anvendes som øvesal m.v. for Det kongelige Danske Musikkonservatorium. I forbindelse med denne sal og med udstillingsarealerne indrettes endvidere bogbutik og cafeteria/restaurant.

Beslægtede kulturinstitutioner som Det danske Sprog- og Litteraturselskab, Dansk Folkemindesamling og KVINFO indplaceres for at give publikum lettere adgang i et åbent forskningsbibliotek og kulturhus.

Der indkom i alt 184 forslag til konkurrencen med stor deltagelse fra EF-lande samt de nordiske lande. Heraf blev 179 forslag optaget til bedømmelse af dommerkomiteen, der bestod af: Kulturminister Jytte Hilden (formand), Departementschef Erik Jacobsen, Kulturministeriet (næstformand), Overbibliotekar Erland Kolding Nielsen, Det Kongelige Bibliotek, Overborgmester Jens Kramer Mikkelsen, Københavns Kommune, Direktør Lars Ole Hansen, Undervisningsministeriets Byggedirektorat, Rektor, professor, dr. Ove Nathan, Københavns Universitet, Project Direktør, Dr. David W.G. Clements, British Library, Direktør, professor, dr. Dorte Olesen, UNI-C, Kontorchef, arkitekt MAA Ane Vium Olesen, Skov- og Naturstyrelsen, Arkitekt, MNAL Kjetil Thorsen, Norge, Kgl. Bygningsinspektør, arkitekt MAA Gehrhardt Bornbusch, Arkitekt MAA Michael Sten Johnsen & Arkitekt MAA Jørn Langvad.

Kulturministeriet og dommerkomiteen har fra starten lagt afgørende vægt på, at biblioteket bliver et selvstændigt stykke arkitektur af høj kvalitet, der samtidig tager hensyn til havnen og Slotsholmens historiske miljø.

1. præmieprojektet, der er udarbejdet af arkitektfirmaet Schmidt, Hammer & Lassen, Århus, placerer nybyggeriet på kajarealet ud for den eksisterende biblioteksbygning. Biblioteksprojektet indleder en ny anvendelse af Københavns centrale havnefront og der kan skabes en bymæssig plads mellem biblioteket og det planlagte musikhus ud for Tøjhusmuseet.

Projektet fremstår som et markant stykke nutidig bygningskunst, som i

kraft af en overbevisende sammenbygning med det eksisterende bibliotek både adskiller sig fra og fremhæver den nuværende hovedbygning. Den nye bygning hælder mod havnen, fastholdt af den tidligere tilbygning, der integreres i nybygningen.

Udformningen i sort, poleret granit og glas, med vandfontæne og havneløb, skaber en blandspejlende bygningsskulptur, der gennembrydes af glasbånd og synes at svæve over den nederste etage, som er helt af glas.

Vinderprojektet skaber en klar hoveddisposition for et funktionelt sammenhængende bibliotekskompleks med store bygningsmæssige oplevelser og fine opholdsfaciliteter for brugere og ansatte med udsigt over havnen.

Kulturministeriet besluttede umiddelbart efter konkurrencen, at projektet skal bygges.

Det kongelige Bibliotek får samtidig med Havnefrontsprojektet en stærkt tiltrængt udvidelse af sine magasiner. Denne udvidelse vil ske ved Københavns Universitet Amager, hvor første etape af et kombineret biblioteks- og magasinbyggeri vil blive igangsat, når udfaldet af en indbudt arkitektkonkurrence kendes i midten af marts 1994.

Som følge af de store byggeprojekter skal de fleste af bibliotekets samlinger flyttes i løbet af bygge- og indflytningsperioden.

Til at koordinere byggeprojekterne og de deraf følgende flytninger har Det kongelige Bibliotek i 1993 oprettet et byggeprojektsekretariat. Sekretariatet har tre medarbejdere og finansieres ved en midlertidig udvidelse af bibliotekets ramme på finansloven.

Udlån til udstillinger

"Wir deutschen Juden". Deutsch-jüdische Kultur der Jahre 1871-1933 im Spiegel der Büchersammlung David Simonsens. Schleswig-Holsteinischen Landesbibliothek, 13. juni - 1. august 1993. Lån fra Judaistisk Afdeling.

Treårskrigen 1848-50, Tøjhusmuseet, 6. juli 1993 - 1. marts 1994. Lån fra Danske Afdeling og Kort- og Billedafdelingen.

Fremmed i Danmark, Munkeuphus, 24. juli - 3. okt. 1993. Lån fra Danske Afdeling, Håndskriftafdelingen, Informations- og Dokumentationsafdelingen, Judaistisk Afdeling, Kort- og Billedafdelingen, Musikafdelingen, Universitetsbiblioteket Fiolstræde.

Den danske Plakat, Nordjyllands Kunstmuseum, 14. aug. - 3. okt. 1993. Lån fra Danske Afdeling

Triangel - biler og motorvogne fra Odense-fabrikken, Jernbanemuseet, 15. sept. 1993 - 16. jan. 1994. Lån fra Danske Afdelings Småtryksafdeling.

Bogstaveligt talt, Horsens Museum. Lån fra Judaistisk Afdeling.

Besøg

15. juli 1993 besøgte biblioteket af medlemmer af den estiske bibliofilklub. Afdelingsbibliotekar Susanne Budde arrangerede i den forbindelse en udstilling, der viste en række af Det kongelige Biblioteks sjældne estiske tryk.

2. sept. 1993 besøgte Danske Afdeling af fire repræsentanter fra Nationalbiblioteksafdelingen i Ranas Pligtafleveringsafdeling i Norge.

10. sept. besøg af den amerikanske kulturattaché Honora Rankine-Galloway samt Stephan Strain, Counselor for Public Affairs og Andreas Rude, USA's ambassade, og John P. Harrod, Deputy Director, U.S. Information Agency, Washington.

23. sept. besøg af ca. 40 medlemmer af IALHI (International Association of Labour History Institutions).

4. okt. 1993 besøgte Danske Afdeling af biblioteksdirektør Mansoor Sarhan, Manama Public Library, Bahrein, hvor han blev informeret om pligtaflevering af forskningsbibliotekar Sven Jacobsen.

Også 4. okt. besøgte Danske Afdeling af chefen for Samlingsafdelingen ved Universitetsbiblioteket i Oslo, dr.philos. Elisabeth Eide.

Andre meddelelser

Den amerikanske antropolog og fotohistoriker Joanna C. Scherer, der tidligere har besøgt Billedsamlingen i forbindelse med sin forskning om den dansk-amerikanske fotograf Benedicte Wrensted, har nu afsluttet sit projekt og viste 13. nov. - 31. dec. 1993 på Idaho Museum of Natural History udstillingen *Benedicte Wrensted. An Idaho photographer in focus*.

Benedicte Wrensted var født 1859 i Hjørring som datter af skibsfører, senere restauratør i Frederikshavn Carl Martin Wrensted. Hun havde fotografisk atelier i Horsens 1891-94, blev medlem af Danske fotografisk Forening 1892. -I 1894 emigrerede hun til USA og etablerede sig som fotograf i

Pocatello, Idaho, hvor hun foruden portrætter af byens befolkning tog nogle fremragende fotografier af indianerne fra Fort Hall Indian Reservation.

"The Wrensted exhibit is the culmination of nine years of detective work, and introduces for the first time the works of a remarkable photographer.

We are pleased to bring this Danish immigrant's images out of obscurity and to give proper credit to her talent".

Erhvervelser

Danske Afdeling

Som gave fra civilingeniør Peder Brummer er modtaget den for forskningen meget værdifulde udgave af Hans Christensen Sthen *En liden Vandrebog*. Den er formentlig trykt mellem 1612 og 1616 hos bogtrykkeren Salomon Sartor. Bogen kendes kun i dette ene eksemplar.

Den Trygge Himmel-Vey, Eller en kort Bønne-Bog, hvori indeholdis Suck og Bønner Om Bod og Bedring, Skriftemaal og Nadverens Sacramente. Kiøbenhafn. Tryct hos Kongl. Mayst. og Universit. Bogtr. Johan Philip Bockenhoffer, 1687. - Bogen er indbundet i tynde palder af skildpadde med barokspænder- og beslag i sølv, men uden mestermærke. - Denne bønnebog, der formentlig er samlet og udgivet af Christian Geertzen, findes ikke i Bibliotheca Danica og heller ikke i Ehrencron-Müllers forfatterlexikon. Men den omtales i en annonce 1687 i bogtrykkeren Johan Philip Bockenhoffers avis *Maanedlig Relation om det Nytt som er passeret*.

Peder Dass Morten Luther, *Lille Katechismus, Forfattet I Bequemme Sange Under Føyelige Melodier*. Trykt hos Ove Lynov 1750. - Denne udgave findes ikke i Bibliotheca Danica, men er registreret i Ehrencron-Müllers forfatterlexikon og i Bibliotheca Norvegica III, s. 270 nr. 1617.

Th. Kingo: *Den forordnede Nye Kirke-Psalme-Bog*. Kbh. 1759. Indbundet i et pergament med dekorationer i brune, røde og grønne farver. - Et såkaldt bonde- eller almuebind. Af en påtegning fremgår det, at salmebogen er købt hos en (jysk?) bogbinder Seysen i 1761.

Håndskriftafdelingen

Lensgreve Hans Schacks ægyptologiske optegnelser og komtesse Elle Schacks bøger vedr. semitisk sprog.

Et supplement til Ditte Cederstrands efterladte papirer.

En samling af maleren S. Danneskjold-Samsøes optegnelser.

En korrespondance mellem Gerd Grieg og filminstruktøren Johan Jacobsen.

Et supplement til maleren Mogens Andersens papirer.

Finn Methlings papirer.

En brevveksling mellem medlemmer af familien Paludan-Müller.

En brevveksling mellem medlemmer af Jeppe Aakjærs familie.

I øvrigt har afdelingen erhvervet en række andre samlinger, enkelte breve og manuskripter af bl.a. Karen Blixen, Marie Hamsun, R. Broby-Johansen, Johan Ludvig Heiberg, H.C. Ørsted, Chr. Winther, Kaj Munk, Emma Gad, Thit Jensen, Thor Lange, P.A. Rosenberg, Agnes Slott-Møller, Peter Freuchen, Henrik Pontoppidan, Herman Bang, Jens Baggesen, Viggo Starcke, Jørgen Rosendahl, Carl Nielsen.

Opmærksomheden henledes på, at nogle af nyerhvervelserne af forskellige årsager må holdes utilgængelige indtil videre.

Judaistisk Afdeling

ALBA Biblen. Gave fra Ny Carlsbergfondet i anledning af Det kongelige Biblioteks 200-års jubilæum som offentligt bibliotek. - Se desuden s. 3ff.

Kort- og Billedafdelingen

En større samling portrætter og topografiske billeder fra fhv. landsarkivar, dr.phil. Harald Jørgensen.

Et fotoalbum med visitkortfotografier, portrætter med relation til Lings Gymnastikinstitut, der har tilhørt Ingeborg Appel f. Schröder. Fra Margrete Persson.

En større samling nyere danske topografiske fotografier. Fra Danmarks Turistråd.

En større samling fotos og ti fotoalbum m. portrætter og topografi m.v. Fra minister Erna Hamilton.

En stor samling fotografier og seks fotoalbum med topografi og portrætter med relation til familien Methling samt portrætter af danske og udenlandske scenekunstnere m.v. hidrørende fra skuespilleren Svend Methling (1891-1977) og fra forfatteren, cand.mag. Finn Methling. Fra Håndskriftafdelingen.

Der er i perioden erhvervet fotografier taget af: Phillip Adrian & Susanne Hasman, Sonja Iskov, Jørgen Jensen.

Musikafdelingen

Musikafdelingen har erhvervet "Dr.phil.h.c. Dan Fogs Samlinger og Arkiv til Dansk Musikhistorie og musikformidling ca. 1785-1930". Samlingerne, der består af ca. 715 arkivkasser fordelt på 89 samlinger med tilhørende registranter (250 hylde-meter), dækker perioden fra ca. 1785 indtil omkring anden verdenskrig. - Ved en reception 23. sept. 1993 blev dele af samlingerne præsenteret for en indbudt kreds af fagfolk og andre interesserede. Erhvervelsen af samlingerne var muliggjort ved særdeles velvillig støtte fra 10 fonde.

Et ukendt, trykt Kuhlau-værk *Hamburger Favorit-Walzer componirt und der Dem^{lle} Wingerhuth zugeeignet von F^r Kuhlau*. Hamburg und Altona bey Gottfr. Vollmer. - Værket, som er for 2 fløjter og klaver, omtales i Kurze Anzeigen i: Jenaische Allgemeine Literatur-Zeitung (Nummer 88, 14.4.1806, sp. 95). Herved kan værket dateres til 1806 (eller 1805).

Kuhlau-værket, som nu er erhvervet til Musikafdelingen.

Orientalisk Afdeling

Zangwai daoshu (Extrakanoniske taoistiske skrifter) i 20 bind. Værket er udgivet i Sichuan-provinsens hovedstad Chengdu, hvor der især drives taoistiske studier inden for filosofiske og religiøse aspekter. De 20 bind omfatter 688 titler, varierende i omfang fra få sider til flere hundrede. De enkelte tekster supplerer Orientalisk Afdelings samling af taoistisk litteratur med nyere materiale og hidtil utrykte manuskripter.

Fra Hikmet Barutcugil, Istanbul, har afdelingen erhvervet en serie bakkemarmorerede papirer, dels med det traditionelt tyrkiske tulipanmotiv, dels med abstrakte motiver (Fantasi-marmor).

Personalia

Førstebibliotekar Steen Bille Larsen deltog i forlængelse af IFLA's 59. møde 29. aug. 1993 i *Conference of Directors of National Libraries årsmøde*, i Barcelona; deltog som Det kongelige Biblioteks repræsentant ved *åbningen af Det estiske Nationalbibliotek* i Tallin 11. - 12. sept. 1993; deltog i *konference om DANBIB*, arrangeret af Dansk BiblioteksCenter og Statens Bibliotekstjeneste, Nyborg Strand, 15. - 16. sept. 1993.

Kst. førstebibliotekar Henrik Dupont deltog, som medlem af Standing Committee for Geography and Map Section i den 59. *IFLA kongres* i Barcelona. Som optakt til den egentlige kongres havde *Geography and Map Section* arrangeret et *Satellite meeting* 19. - 20. aug. 1993 i samarbejde med den europæiske biblioteksorganisation LIBER, ligeledes i Barcelona.

Forskningsbibliotekar Jesper Düring Jørgensen deltog 7. - 8. sept. 1993 i 2nd International Symposium relating to illegal trafficking and theft of works

of art and cultural property. Interpol General-Sekretariatet.

Førstebibliotekar Ulf Haxen har afholdt en foredragsrække i Aftenskolen DIALOG over emnet *Maimonides - rabbiner og filosof*.

Cand.mag. Grethe Jacobsen, Ph.D. er pr. 1. aug. 1993 udnævnt til førstebibliotekar for Danske Afdeling; deltog 11. sept. 1993 som Det kongelige Biblioteks repræsentant i *Dansk historisk Fællesråds møde* på Middelfart Feriencentre; var sammen med docent, dr. phil. Nanna Damsholt, Center for Kvindeforskning, Københavns Universitet, arrangør af et tværfagligt middelaldersymposium *Kvinder og Kirken*, 24. - 27. sept. 1993 på Dragsholm Slot, med ialt 30 forskere og doktorand-studerende fra Danmark, Island, Finland, Norge og Sverige.

Overbibliotekar Erland Kolding Nielsen deltog 19. - 22. sept. 1993 i CENL-årsmøde i Paris.

Førstebibliotekar Karl Krarup deltog 20. - 21. sept. 1993 i Nordisk Workshop om *nätverksutveckling och forsk-*

ningsbibliotek i Lund, arrangeret af NORDINFO.

Forskningsbibliotekar, dr.phil. John T. Lauridsen er 1. aug. 1993 udnævnt til leder af bibliotekets nyoprettede forskningsafdeling; deltog i okt. 1993 i et forskningsseminar afholdt af *Sammenslutningen af lokalhistoriske Arkiver* på Haraldskjær og bidrog med foredraget *Kvarterdannelse og kvarterudvikling*.

Forskningsbibliotekar Bent Lerbæk Pedersen deltog 9. - 11. sept. 1993 i det 13. årsmøde i *European Association of Sinological Librarians* (EASL) i Rom.

Forskningsbibliotekar Tarab Tulku Losang forelæste 24. - 26. sept. 1993 over emnet *tibetansk-buddhistisk historie* på det historiske institut ved universitetet i Tartu, Finland.

Bibliotekar Klaus Møllerhøj deltog 8.-13. aug. 1993 i *IAML/IASA/IAMIC Annual Conference* i Helsinki.

Forskningsbibliotekar Erik Petersen deltog 30. sept. - 1. okt. 1993 i Nordisk konference om pergamentomslag fra Middelalderen.

Fg. afdelingsleder, forskningsbibliotekar Stig T. Rasmussen arrangerede 11. sept. 1993 det første ordinære bestyrelsesmøde i *Nordisk Selskab for Midtaust-Studier* i selskabets anden valgperiode. Mødet blev holdt på Nordisk Institut for Asienstudier og i Orientalisk Afdeling.

Bibliotekskonsulent Charlotte Rohde er pr. 1. aug. 1993 udnævnt til førstebibliotekar i Byggeprojektsekretariatet til udgangen af 1997.

Førstebibliotekar Annika Salomonson deltog i IFLA-kongres i Barcelona 21. - 29. aug. 1993 og holdt foredrag *The*

European National Libraries Project on CD-ROM: Results, Experiences and Perspectives; deltog 31. aug. 1993 i møde om EF samarbejde om *CD-ROM for nationalbiblioteker* i The British Library, London.

Bibliotekar Susan Vejlsgaard deltog i forbindelse med årets IFLA konference i Barcelona i det fælles satellitmøde for *Groupe des Cartothécaires de LIBER* og *IFLA Geography and Map Libraries Section*, Barcelona, 19.-20. aug. 1993. Hun holdt et foredrag *Retro-conversion by keyboarding of the Danish national bibliography. Cartographic materials 1986-1990. A precis and National and international co-operation for the exchange of bibliographic records*.

Overbibliotekar Erland Kolding Nielsen og førstebibliotekar Karl Krarup deltog 15. - 16. sept. 1993 i konference med temaet *Bibliotekerne og fremtiden*, arrangeret af Statens Bibliotekstjeneste og Dansk BiblioteksCenter på Nyborg Strand.

Overbibliotekar Erland Kolding Nielsen, førstebibliotekarerne Steen Bille Larsen og Annika Salomonson, kst. førstebibliotekar Henrik Dupont og fuldmægtig Kirsten Mortensen deltog 20. - 27. sept. 1993 i 59. *IFLA-konference* i Barcelona.

Førstebibliotekar Annika Salomonson, bibliotekar Anni Johansen og assistent Karsten Melander deltog 22. sept. 1993 i et seminar *Elektroniske biblioteker og netværk*, arrangeret i samarbejde mellem Danmarks Forskningsbiblioteksforenings interessegruppe om datanetværker.

Publikationer

Institutionspublikationer

Beskyt og Bevar. Det kongelige Biblioteks Bogbinderi, Restaurerings- og Konserveringsværksted. Kbh. 1993. 23 s. Gratis.

Dania Polyglotta 1990-1991. Literature on Denmark in languages other than Danish & Books of Danish interest published abroad. An annual bibliography compiled by the Danish Department of the Royal Library. Edited by Sven C. Jacobsen & Jan William Rasmussen. New series 22-23. Copenhagen. The Royal Library. 1992. 263 s. ISSN 0070-2714. ISBN 87-7023-420-5. Kr. 450,-

Dansk Historisk Bibliografi 1970-73. Red. Ann R. Welling og Erland Kolding Nielsen. Udg. af Den danske Historiske Forening og Det kgl. Bibliotek. 1993. 841 s. i 2 bind. ISSN 0901-5507. ISBN 87-7023-674-7. Kr. 750,-

Europæiske Bogbind '93. European Bookbindings '93. Udstillingskatalog. Red. Lotte Philipson. Kbh. 1993. 326 s. Ill. ISBN 87-7023-384-5. Kr. 100,-

Magasin fra Det kongelige Bibliotek. Red.: Lotte Philipson. Kbh. 1993. 8. årg. ne. 2. 88 s. Ill. ISSN 0105-8215. Gratis.

Nye danske bogbind. Det kongelige Biblioteks Bogbinderi, Restaurerings- og Konserveringsværksted. Udstillingskatalog. Forord: Erik Dal. Kbh. 1993. [19 s.]. Ill. Gratis.

REX-udlån. Vejledning. Folder. Gratis.

Stregkode med ISSN/EAN. Folder. Gratis.

Svane, Gunnar: Slavonic Manuscripts in The Royal Library. A Catalogue. Cph. 1993. 131 s. Ill. (Indsiget. Håndskriftafdelingens arkivregistraturer 4). ISSN 0907-1989. ISBN 87-7023-643-7. Kr. 75,-

Ørsnes, Eva: Arkæologi. Det kongelige Biblioteks accession. 1. halvår 1993. Kbh. 1993. 12 s. Gratis.

Medarbejderpublikationer

Andersen, Arne S.: Luftfotografiet i Det kongelige Biblioteks samlinger. i: Magasin fra Det kongelige Bibliotek. 8. årg. nr. 2. 1993. S. 21-55.

Andersen, Flemming Gorm m.fl.: Die byzantinischen Themen. Wiesbaden. 1993. 276 s. (Abhandlungen des Deutschen Palästinavereins. 17).

Bay, Carl Erik: Anm. af: Pundiks Verden. Politikens Forlag. 1992. i: Rambam. Tidsskrift for jødisk kultur og forskning. 2. 1993. ISSN 0907-2160. ISBN 87-7421-838-7. S. 129-130.

Bay, Carl Erik: Indholdet er værre. Replik til Kristian Hvidt. i: Rambam. Tidsskrift for jødisk kultur og forskning. 2. 1993. ISSN 0907-2160. ISBN 87-7421-838-7. S. 117-119.

Bengtson, Kum D.B.: Dødsangst - et psykoeksistentielt problem også for 'audiologopædiske klienter' og deres omhændetagere (Del III. i: Dansk Audiologopædi. 29. årg. Nr. 2. Juni 1993. S. 34-40.

Bengtson, Kim D.B.: Logopædi: talepædagogik eller logologi? Et terminologisk-klassifikatorisk signalement af et fag og dets discipliner. Kbh. 1993. 124 s. III. (Nyt fra Audiologopædisk Forening. Monografi nr. 16). ISSN 0105-9904. ISBN 87-88417-11-5.

Bentzen, Ruth: Det kongelige Bibliotek og bogens historie. Ruth Bentzen, Ingrid Ilsøe, Harald Ilsøe. i: Magasin fra Det kongelige Bibliotek. 8. årg. nr. 2. 1993. S. 3-20.

Haxen, Ulf: David Simonsen, Rabbiner, Judaist und Humanist (1853-1932). i: Margrethe Brock-Nannestad: „Wir deutschen Juden“. Deutsch-jüdische Kultur der Jahre 1871-1933 im Spiegel der Büchersammlung David Simonsens. (Schriften der Schleswig-Holsteinischen Landesbibliothek. Band 17). Heide in Holstein. 1993. ISBN 3-8042-0622-0. S. 7-9.

Haxen, Ulf: Skal dansk jødedom på museum? i: Rambam. Tidsskrift for jødisk kultur og forskning. 2. 1993. ISSN 0907-2160. ISBN 87-7421-838-7. S. 5.

Herman, Iben: Herskab og tjenere. Et lille indblik i Erna Hamiltons korrespondance. i: Magasin fra Det kongelige Bibliotek. 8. årg. nr. 2. 1993. S. 69-72.

Larsson, Jytte Torpp: Småtrykssamlingen i Det kgl. Biblioteks Musikafdeling. i: Mus'en: nyt fra Dansk Musik Biblioteks Forening. Nr. 2. 1993.

Lauridsen, John T.: Kvarterhistorie - fremtidens lokalhistorie. i: Fortid og Nutid. 1993. S. 99-118.

Lauridsen, John T.: Mads Lange til Bali gennem historiens nåleøje. i: Magasin fra Det kongelige Bibliotek. 8. årg. Nr. 2. 1993. S. 56-62.

Lauridsen, John T.: Omkring „Gendarmen“. En kommunist i periferien. i: Fra Ribe Amt. 26:1. 1993. S. 37-61.

Nørregaard, Inger Lise: LIBER Groupe des Cartothecaires: National Progress Reports 1990-1992. Denmark. i: The LIBER Quarterly, 1992. S. 401-403.

Pedersen, Ulla: Jødisk litteratur og litteratur om jødedommen. Indgået i Det kongelige Bibliotek 1991-92. i: Rambam. Tidsskrift for jødisk kultur og forskning. 2. 1993. S. 140-150.

Jubilæumspublikationer

På Papir, Pergament og Palmeblade ... Skatte i Det kongelige Bibliotek. En præsentation i billeder og tekst i anledning af 200-årsdagen for bibliotekets åbning for publikum. Ved Harald Ilsøe. 1993. 363 s. Ca. 460 ill. Stort format. Kr. 575,-

On Parchment, Paper and Palm Leaves ... Treasures of The Royal Library, Denmark. Harald Ilsøe. 1993. 364 pp. C. 460 ill. Dkr. 800,-

Bibliotekets store jubilæumsgave til den danske offentlighed. En overdådigt illustreret præsentation af vor rige nationale og internationale kulturarv i form af sjældne eller betydningsfulde bøger og håndskrifter, kort og tegninger, billeder og musikallier. Med register.

Et hus på Slotsholmen. Det kongelige Bibliotek. Ved Kell Elgstrøm m.fl. 1993. 84 s. Rigt ill., til dels i farver. 4°. Kr. 148,-

Bogen om bibliotekets ældre bygning fra 1906, dens historie, tilblivelse og arkitektur samt om fremtiden. Fyldigt resumé på engelsk.

Sådan set. Erindringer fra og om Det kongelige Bibliotek. Red. Harald Ilsøe. 1993. 215 s. Ill. Kr. 140,-
Biblioteket som studiemiljø og arbejdsplads. En krydret buket af erindringer af bibliotekets benyttere og fhv. ansatte tilbage til ca. 1930, indsamlet i anledning af jubilæet.

Europæiske Bogbind '93 / European Bookbindings '93. Udstillingskatalog. Red. Lotte Philipson. 1993. 326 s. 144 ill. Kr. 100,-

I 1992 udskrev biblioteket som Danmarks Bogmuseum en europæiske bogbindskonkurrence. Den tosprogede katalog har indledning af Erik Dal og omfatter 144 udvalgte bogbind af 92 bogbindere fra 13 lande, alle gengivet i helsides illustrationer, heraf 35 i farve.

Enkelte områder, samlinger og arkiver

Set fra Luften. Sylvest Jensen og den danske bondegård. Red. Claus Bjørn. Udg. af Det kongelige Bibliotek og Landbohistorisk Selskab. 1993. 126 s. Rigt ill. Kr. 188,-

Bogen til alle, der stammer fra landet! Via luftfotograf Sylvest Jensens arkiv, erhvervet 1989, følges et udvalg af danske gårdes udvikling og bebyggelsehistorie 1937-89.

Det kongelige Biblioteks Håndskriftafdeling. Vejledning i dens benyttelse - Erhvervelser 1924-1987. 1994. Ca. 650 s.
Den længe savnede introduktion til Håndskriftafdelingens samlinger og deres brug. Ikke alene et opslagsværk med oversigt over samtlige erhvervelser i perioden, men også en ny praktisk vejledning i brug af samtlige afdelingens brev-, manuskriptsamlinger og personarkiver, herunder en oversigt over alle trykte og utrykte hjælpemidler. Udk. forår 1994.

Catalogue of Arabian Manuscripts in the Royal Library, Copenhagen. Codices Arabici Additamenta & Codices Simonseniani Arabici. By Ali Abd Alhussein and Stig T. Rasmussen. Det kongelige Bibliotek : Munksgaards Forlag. 1993. Ca. 350 s. Ill. (*Catalogue of Oriental Manuscripts, Xylographs etc. in Danish Collections*, Vol. 5.1). Ca. kr. 350,-
9. bind i den store katalogrække vedr. bibliotekets internationalt berømte orientalske samling, COMDC, der påbegyndtes i 1966 og hvis hidtil sidste bind udkom i 1983.

Codices Graeci Haunienses. Ein deskriptiver Katalog des griechischen Handschriftenbestandes der Königlichen Bibliothek Kopenhagen. Ved Bjarne Schartau. Det kongelige Bibliotek : Museum Tusulanums Forlag. 1994. 550 s. Ill. (*Danish Humanist Texts and Studies* 9). Kr. 500,-
Udk. forår 1994.

Kilder og litteratur til Det kongelige Biblioteks historie trykt 1844-1992. En udvalgsbibliografi. 2. rev. udg. Ved Harald Ilsøe. 1993. 59 s. (*Specialhjælpemidler* 11). Kr. 25,-
Kommenteret bibliografi på 200 numre med stikordsregister til emner og personer.

Registraturer til Frederik Helwegs papirer. Ved Søren Jensen. 1994. 40 s. Ill. (*Indsigt. Håndskriftafdelingens arkivregistraturer* 5). Kr. 50,-

Slavonic Manuscripts in the Royal Library. A Catalogue. Ved Gunnar Svane. 1993. 131 s. (*Indsigt. Håndskriftafdelingens arkivregistraturer* 4). Kr. 75,-
Russisksproget katalog med engelsk introduktion over de 41 slaviske håndskrifter.

Det kongelige Biblioteks arkiv. Ca. 90 s. Ill. 1994. (*Indsigt. Håndskriftafdelingens arkivregistraturer* 6). Kr. 60,-
Registratur med introduktion til bibliotekets arkiv indtil 1943, der belyser dansk bibliotekshistorie helt tilbage til Frederik III's tid. Udk. forår 1994.

Orkesterkatalog I-II. Symfoniorkester, Strygeorkester, Kammerorkester, Kor. Ved Kurt Ferré Andersen. 1993. Bd. 1-2. (*Specialhjælpemidler* 27). Kr. 200,-
Den endelige, afsluttede udgave af katalogen over ca. 3000 opførelsesklare nodesæt i Musikafdelingen til kor- og orkesterbrug, erhvervet siden ca. 1945.

Kildeudgaver

Kamma Rahbek og Christian Molbechs Brevveksling. Udgivet med indledning og kommentar af Kirsten Dreyer. Det kongelige Bibliotek : Museum Tusulanums Forlag. 1993. Bd. 1-3. (*Danish Humanist Texts and Studies* 6). Kr. 540,-
Den første fuldstændige udgave af brevvekslingen mellem de to kendte personligheder. Bind 3 (med kommentarer) udk. i 1994.

Ung Sprogforsker på Rejse. Breve fra og til Holger Pedersen 1892-1896. Udgivet med indledning og noter af Ruth Bentzen. Det kongelige Bibliotek : Museum Tusulanums Forlag. 1994. (*Danish Humanist Texts and Studies* 7). Kr. 290,- Udk. i beg. af 1994. Dokumenterer levende den senere berømte sprogforskers studier ude i Europa i en grundlæggende fase af hans liv.

Fagbibliografier

Katalog over H. C. Lumbyes trykte kompositioner. Ved Dan Fog. Det kongelige Bibliotek : Museum Tusulanums Forlag. 1994. 170 s. (*Danish Humanist Texts and Studies* 10). Kr. 297,- Udk. forår 1994.

Danmark og Antikken 1980-1991. En bibliografi over 12 års dansksproget litteratur om den klassiske oldtid. Ved Flemming Gorm Andersen. Det kongelige Bibliotek : Museum Tusulanums Forlag. 1994. 280 s. (*Danish Humanist Texts and Studies* 8). Kr. 230,- Udk. forår 1994.

Dansk Historisk Bibliografi 1970-73. Red. Ann R. Welling, Erland Kolding Nielsen. Udg. af Den danske Historiske Forening og Det kgl. Bibliotek. 1993. 841 s. i 2 bind. Kr. 760,- Den længe ventede udfyldelse af hullet mellem bibliografierne 1967-69 og 1974-1976. Et bredt anlagt hovedværk som ingen dansk historiker kan undvære.

Bestillingskort

Undertegnede bestiller herved

Nodeudgivelser

Dansk Musik fra Det kongelige Biblioteks Samlinger. Udg. af Samfundet til udgivelse af Dansk Musik & Det kongelige Bibliotek. Bd. 1ff. 1993 ff.

Bd 1. Rued Langgaard: Strygekvartet nr. 6. BVN 160 . Udg. af Steen Pade. 1993. 20 s. Kr. 200,-

Bd 2. Rued Langgaard: Insektarium. 9 Fixer-billeder (for Piano) BVN 134. Afgrundsmusik. En Sonate for Klaver. BVN 169. Udg. af Steen Pade. 1993. 39 s. Kr. 125,-

Bd 3. Rued Langgaard: Strygekvartet nr. 2. BVN 145. Udg. af Steen Pade. 1993. 43 s. Kr. 218,75

Ny serie af opførelsesklare udgaver af hidtil utrykte musikværker baseret på revision af originalmanuskripter i Mu-

sikafdelingen. De første bind udgives i anledning af Rued Langgaards 100-årsdag og biblioteksjubilæet.

Nationalbibliografier

Danske provinstryk 1482-1830. En bibliografi udarb. af Grethe Larsen under red. af Erik Dal. Bd. I. Sjælland, Lolland, Bornholm. Det danske Sprog- og Litteraturselskab og Det kongelige Bibliotek. 1994. Ca. 250 s. Fol. I komm. hos C.A. Reitzels Forlag. (DSLs publikation nr. 167). Kr. 350,- for bd. I; kr. 1875,- for bd. I-VI ved best. i forb. med udg. af bd. I.

Den store topografisk orienterede del af nationalbibliografien, en guldgrube for provins-, lokal- og boghistorikere. Bindene sælges enkeltvis. Udk. febr. 1994.

Porto

Det kongelige Bibliotek
Driftsafdelingen
Postboks 2149
1016 København K.